

Cahier 2006-10

Kwantitatieve ontwikkelingen rechtspraak 2000-2005

**Informatie ten behoeve van de Evaluatie-
commissie Modernisering Rechterlijke Macht**

Eindredactie:

J.G. van Erp

m.m.v.

A. Hendriks

**Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum**

Exemplaren van deze publicatie kunnen schriftelijk worden besteld bij

Bibliotheek WODC, kamer KO 14
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Fax: (070) 370 45 07
E-mail: wodc@minjus.nl

Cahiers worden in beperkte mate gratis verspreid zolang de voorraad strekt

Alle nadere informatie over WODC-publicaties is te vinden op Justweb en op www.wodc.nl

Inhoud

Managementsamenvatting	1
1 Doelstelling en verantwoording	3
1.1 Aanleiding en doelstelling	3
1.2 Inhoudelijke opzet	4
1.3 Verantwoording gebruikte bronnen	5
1.3.1 Instroom- en uitstroomgegevens	5
1.3.2 Personeel en uitgaven rechtspraak	7
1.3.3 Gegevens over de waardering van de rechtspraak	7
2 Civiele rechtspraak	11
<i>J.G. van Erp</i>	
2.1 Inleiding	11
2.2 Instroom en uitstroom van civiele zaken bij de rechtbank	12
2.3 Instroom en uitstroom gerechtshoven en Hoge Raad	15
2.4 Aard van de zaken in de sectoren kanton en civiel	16
2.5 Doorlooptijden	19
3 Bestuursrechtspraak	23
<i>W. van der Heide en J.G. van Erp</i>	
3.1 Inleiding	23
3.2 Instroom en uitstroom van bestuurszaken	24
3.3 Rechtbanken	26
3.3.1 Sector kanton van de rechtbank: WAHV-zaken	26
3.3.2 Sector bestuursrecht van de rechtbank	27
3.4 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	28
3.5 College van Beroep voor het Bedrijfsleven	29
3.6 Centrale Raad van Beroep	30
3.7 Gerechtshoven	31
3.8 Hoge Raad	31
3.9 Doorlooptijden	32
4 Strafrechtspraak	33
<i>W. van der Heide</i>	
4.1 Inleiding	33
4.2 De strafrechtspraak als onderdeel van de strafrechtsketen	34
4.3 Afdoening door rechter in eerste aanleg	40
4.3.1 Afdoening van kantonzaken in eerste aanleg	40
4.3.2 Afdoening van rechtbankstrafzaken in eerste aanleg	41
4.4 Hoger beroep en beroep in cassatie	43
4.5 Doorlooptijd van procedures	46
5 Personeel en uitgaven rechtspraak	47
<i>W. van der Heide en D.E.G. Moolenaar</i>	
5.1 Personeel	47
5.1.1 Personeel van de rechtspraak 2005	47

5.1.2	Ontwikkeling personeelssterkte rechtspraak vanaf 1995	50
5.1.3	Productieafspraken en productiviteit	52
5.2	Uitgaven en ontvangsten rechtspraak	53
5.2.1	Werkwijze	53
5.2.2	Totale uitgaven en ontvangsten	54
5.2.3	Uitgaven aan civiele rechtspraak	57
5.2.4	Uitgaven aan bestuursrechtspraak	58
5.2.5	Strafrechtspraak	59
6	Waardering van de rechtspraak	63
	<i>A. Hendriks en J.G. van Erp</i>	
6.1	Inleiding	63
6.2	Algemene waardering	63
6.3	Waardering van gebruikers	67
6.3.1	Professionele gebruikers	67
6.3.2	Waardering van rechtzoekenden	69
6.3.3	Waardering van professionele gebruikers van de sector kanton	71
7	Samenvatting	73
7.1	Instroom en uitstroom van zaken	73
7.2	Doorlooptijden	75
7.3	Personeel en uitgaven	76
7.4	Waardering van de rechtspraak	77
	Literatuur en informatiebronnen	79
	Bijlage I	83
	Tabellen civiel recht (behorende bij hoofdstuk 2)	
	Bijlage II	85
	Tabellen bestuursrecht (behorende bij hoofdstuk 3)	
	Bijlage III	87
	Tabellen personeel en financiën (behorende bij hoofdstuk 5)	
	Bijlage IV	93
	Tabellen maatschappelijke waardering (behorende bij hoofdstuk 6)	

Managementsamenvatting

Ten behoeve van de Evaluatiecommissie Modernisering Rechterlijke Macht is in deze rapportage een overzicht gegeven van thans beschikbare kwantitatieve informatie over de rechtspraak in de periode 2000-2005. De belangrijkste bronnen zijn de jaarverslagen van de Rechtspraak, de publicatie Rechtspraak in Nederland (CBS), en de periodieke publicatie Criminaliteit en Rechtshandhaving (WODC/CBS). De meerwaarde is gelegen in het feit dat de selectie en presentatie van gegevens is toegesneden op de informatiebehoefte van de commissie.

Met deze rapportage is tevens ervaring opgedaan ten behoeve van de opzet van een periodieke rapportage over het stelsel van civiele en bestuursrechtelijke geschilbeslechting. Een eerste versie van deze Periodieke Informatievoorziening Geschilbeslechting zal in 2007 verschijnen.

In deze rapportage komt het functioneren van de rechtspraak (in kwantitatief opzicht) en de waardering van de rechtspraak aan de orde. Als indicatoren voor het functioneren zijn per rechtsgebied de instroom, uitstroom, en doorlooptijd van zaken gepresenteerd. Bovendien is de omvang en samenstelling van het personeelsbestand gepresenteerd, alsmede de uitgaven aan de rechtspraak. Bij de waardering van de rechtspraak is onderscheid gemaakt tussen de waardering door het brede publiek, en de klantwaardering door al dan niet professionele gebruikers van de rechtspraak.

In hoofdstuk twee, drie en vier komen respectievelijk de civiele rechtspraak, bestuursrechtspraak en strafrechtspraak aan de orde. We behandelen per hoofdstuk steeds de in- en uitstroom in eerste aanleg, in de diverse appelcolleges, de aard van de zaken en de doorlooptijden. In hoofdstuk vijf is de informatie over het personeel en de uitgaven gebundeld. De waardering voor de rechtspraak komt aan de orde in hoofdstuk zes. Hoofdstuk zeven bevat een samenvatting en reflecties op de gebruikte databronnen.

1 Doelstelling en verantwoording

1.1 Aanleiding en doelstelling

Dit rapport bevat een overzicht van kwantitatieve informatie over het functioneren van de rechtspraak ten behoeve van de Commissie Evaluatie modernisering rechterlijke organisatie (Commissie Deetman). Dit rapport beoogt de evaluatiecommissie een volledig en toegankelijk overzicht te bieden van voor haar relevante, thans beschikbare gegevens, die afzonderlijk reeds in verschillende bronnen te vinden zijn. De belangrijkste bronnen zijn de jaarverslagen van de Rechtspraak, de publicatie Rechtspraak in Nederland (CBS), en de periodieke publicatie Criminaliteit en Rechtshandhaving (WODC/CBS). De meerwaarde is gelegen in het feit dat de selectie en presentatie van gegevens is toegesneden op de informatiebehoefte van de commissie.

De commissie heeft voor de evaluatie als geheel drie vragen geformuleerd:

- 1 Heeft de modernisering geleid tot een organisatie van de rechtspraak die duurzaam kan blijven voldoen aan de taakopdracht en snel veranderende eisen van de omgeving?
- 2 Heeft de modernisering geleid tot een kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van de prestaties van de rechtspraak?
- 3 Heeft de modernisering geleid tot een verbetering van het maatschappelijk functioneren van de rechtspraak?

Ter beantwoording van deze vragen zijn door verschillende instanties, verschillende onderzoeksprojecten uitgevoerd. Een breedtestudie en een dieptestudie moeten inzicht geven in de effecten van de modernisering van de organisatie en het bestuur van de gerechten. De Raad voor de rechtspraak heeft onder andere evaluaties uit laten voeren van het kwaliteits- en benchmarkstelsel¹. Het nu voorliggende rapport beoogt informatie te bieden om de tweede en derde onderzoeksvraag beter te kunnen beantwoorden. Het gaat daarbij om het bieden van een objectieve achtergrond voor de breedte- en dieptestudies, die zich meer richten op percepties en meningen.

Hoewel dit rapport is opgesteld voor de Commissie Deetman, draagt het ook bij aan een langer lopend project met als doel de beleidsmatige informatievoorziening over het stelsel van civiele en bestuursrechtelijke geschilbeslechting te versterken. Voor het strafrecht bestaat al een periodieke gezamenlijke publicatie van het WODC en CBS: Criminaliteit en Rechtshandhaving (Eggen en Van der Heide, 2005). De wens is om over de ontwikkelingen ten aanzien van civiele en bestuursrechtelijke geschilbeslechting periodiek te gaan rapporteren, opdat ook in de komende jaren het stelsel kan worden gevolgd en de effecten van

¹ Zie hiervoor de rapportages 'Rechtspraak beoordeeld, Over het kwaliteitssysteem van de gerechten', Zenc, juli 2006, en 'Recht doen aan benchmarken, Onderzoek naar het gebruik van de benchmark door de Rechtspraak', Iva, 2006. Bovendien wordt door de Raad voor de rechtspraak gewerkt aan de verbetering van de verantwoordingsinformatie met een set kengetallen die indicaties geven voor het functioneren van de rechtspraak als geheel, de gerechten afzonderlijk en daarbinnen de sectoren. Een deel van de kengetallen overlapt met de hier gepresenteerde gegevens. De eerste rapportage op basis van de kengetallen wordt verwacht in het jaarverslag van de Rechtspraak in 2007.

beleidsingrepen en maatschappelijke ontwikkelingen zichtbaar kunnen worden gemaakt. De informatie over rechtspraak zal daarbij worden aangevuld met gegevens over het stelsel van geschilbeslechting in den brede, zoals over de buitengerechtelijke geschilbeslechting, en vraag en aanbod van rechtshulp. Een eerste versie van deze *Periodieke Informatievoorziening Geschilbeslechting* zal in 2007 verschijnen.

Met dit rapport wordt een begin gemaakt met het definiëren van de periodiek te verzamelen informatie over het functioneren van de rechtspraak. Het rapport geeft een inventarisatie van de beschikbare gegevens, de beschikbare databronnen en de gehanteerde definities. In toekomstige rapportages kunnen op basis van deze eerste versie keuzes gemaakt worden teneinde de dataverzameling en datapresentatie van de verschillende onderdelen van het bestel beter op elkaar af te stemmen.

1.2 Inhoudelijke opzet

Dit rapport presenteert kwantitatieve informatie over het functioneren van de rechtspraak. Daarbij maken we onderscheid tussen het functioneren van de rechtspraak en de waardering voor de rechtspraak.

Indicatoren voor het functioneren van de rechtspraak

Om de informatie over het organisatorisch functioneren van de rechtspraak te kunnen ordenen, wordt aandacht besteed aan de vraag naar rechtspraak; de verwerking van die vraag in termen van het aantal zaken dat uitstroomt; de snelheid waarmee dat gebeurt; en de middelen die daarbij worden aangewend.

De vraag naar rechtspraak is hier geoperationaliseerd tot de instroom van zaken bij de gerechten. Naast het totaalbeeld maken we, voor zover mogelijk, onderscheid tussen instroom per type gerecht, type zaak en type procedure, bijvoorbeeld de reguliere procedure en het kort geding/de voorlopige voorziening.

De verwerking van de vraag door de gerechten wordt hier geoperationaliseerd als de uitstroom van zaken. Onder uitstroom verstaan we: het totaal aan afgedane 'producten' van de gerechten, dat zowel rechterlijke eindbeslissingen, als royementen bevat. Soms wordt alleen het aantal rechterlijke vonnissen als indicator gehanteerd, zonder de royementen - zaken die zonder eindbeslissing van de rechter worden afgedaan, veelal omdat een schikking is getroffen². Ook royementen vormen echter een belangrijk onderdeel van het functioneren van de rechtspraak. Het bevorderen van een schikking is immers een van de taken van de rechter in het nieuwe burgerlijk procesrecht³. In deze rapportage presenteren we daarom de totale uitstroom. In toekomstige rapportages zou het wenselijk zijn om in de uitstroom onderscheid te maken tussen verschillende typen uitkomsten. Dat behoorde in deze rapportage nog niet tot de mogelijkheden.

2 Dat gebeurt bijvoorbeeld in de CBS-publicaties 'Rechtspraak in Nederland'. In het strafrecht zijn de uitstroom en het aantal vonnissen wel (nagenoeg) gelijk.

3 Zie o.a. Reiling, 2005.

Voor de snelheid waarmee de rechtspraak de zaken behandelt, wordt de doorlooptijd als indicator gehanteerd: de tijd tussen het moment dat een zaak bij de rechter wordt aangebracht, en de afdoening in eerste aanleg. Een andere indicator voor de snelheid is de werkvoorraad (Eshuis, 2005). Deze valt af te lezen uit het verschil tussen instroom en uitstroom van zaken.

Tot de middelen die worden aangewend, behoort in de eerste plaats het personeel: de omvang en samenstelling van het personeelsbestand. Ten tweede besteden we aandacht aan de ontwikkeling van de kosten van de rechtspraak. Bij dat laatste aspect gaan we in op de uitgaven aan de rechtspraak op de Rijksbegroting, alsmede op de inkomsten van de rechtspraak uit onder andere het griffierecht.

Indicatoren voor de waardering voor de rechtspraak

De waardering voor de rechtspraak is op vele manieren na te gaan. Deze rapportage beoogt een beknopt overzicht te bieden van bestaand onderzoek. Vanuit dit uitgangspunt kiezen we voor twee soorten gegevens, die beschikbaar waren, en toegankelijk en beknopt zijn samen te vatten. Het betreft de waardering door het brede publiek, zoals gemeten in diverse enquêteonderzoeken (algemene waardering), en de waardering door al dan niet professionele gebruikers van de rechtspraak, die wordt vastgesteld in het klantwaarderingsonderzoek van de gerechten (klantwaardering). Hoewel dit belangrijke graadmeters zijn, moeten we de kanttekening maken dat er discussie bestaat over de validiteit van de begrippen die in deze metingen worden gehanteerd (Dekker, Maas-de Waal & van der Meer, 2004). Zo is niet altijd duidelijk hoe algemene begrippen die in enquêtes worden gehanteerd, zoals 'vertrouwen', door de respondenten worden ingevuld. Bovendien is duidelijk geworden dat burgers niet altijd correct onderscheid maken tussen de rechtspraak en andere instituties zoals de politie, het OM of de overheid als geheel.

1.3 Verantwoording gebruikte bronnen

Bij de keuze van de periode waarover wordt gerapporteerd, zijn we bij deze publicatie pragmatisch te werk gegaan en uitgegaan van de beschikbaarheid van gegevens. In principe wordt gerapporteerd over de periode 2000-2005. Niet in alle gevallen zijn over deze gehele periode gegevens beschikbaar. In dat geval wordt gerapporteerd voor zover gegevens beschikbaar zijn. De gegevens in deze rapportage worden over het algemeen afgerond op tientallen.

1.3.1 Instroom- en uitstroomgegevens

Civiele- en bestuursrechtspraak

Voor gegevens over civiele- en bestuursrechtspraak zijn er twee bronnen: de StatLine gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de gegevens van de Raad voor de rechtspraak. Beide bronnen baseren zich vanaf 1999 op gegevens uit PCSII, het geautomatiseerde Planning en Controle Systeem van de Raad voor de rechtspraak⁴. Het CBS maakt op enkele punten echter andere keuzes dan de Raad bij de selectie van meeteenheden die in de tellingen worden

⁴ Gegevens over civiele rechtspraak vóór 1999 zijn gebaseerd op schriftelijke enquêtes onder de gerechten. In publicaties waarin gegevens over een reeks van jaren worden gepresenteerd, wordt vaak een correctie aangebracht om de CBS-gegevens voor 1999 in overeenstemming te brengen met de PCSII gegevens na 1999. Dat is bijvoorbeeld het geval in de Prognosemodellen van het WODC (Leertouwer e.a., 2005).

meegenomen. Een belangrijk verschil is bijvoorbeeld dat het CBS enkele meetelementen met betrekking tot insolventie-uitspraken niet meeneemt in de in- en uitstroomcijfers⁵. De achtergrond voor de verschillen ligt in het feit dat het CBS, vanuit maatschappelijk perspectief, het accent legt op de in- en uitstroom in termen van geschillen of zaken, en de Raad voor de rechtspraak het perspectief hanteert van de handelingen die door de rechtbanken worden verricht met het oog op de door de Rechtspraak geleverde producten en werklust. Een ander belangrijk verschil is dat het CBS bij de uitstroomcijfers de met een eindvonnis afgedane zaken presenteert, en de Raad voor de rechtspraak ook de royementen (veelal schikkingen) meetelt: ook deze zaken zijn vanuit het oogpunt van de prestaties van de rechtspraak relevant.

In deze rapportage, waarin het functioneren van de rechtspraak centraal staat, kiezen we ervoor aan te sluiten bij de meetmethode van de Raad voor de rechtspraak. Naast het hier genoemde inhoudelijke argument, is een andere reden dat de raadsgegevens ook worden gebruikt in de Prognosemodellen Justitiële Ketens Civiel en Bestuur die door het WODC worden opgesteld. Met onze keuze wordt de uniformiteit van gegevens gewaarborgd, en bovendien hoeven de gegevens dan slechts eenmaal te worden verzameld.

Waar geen PCSII-gegevens beschikbaar waren, zijn gegevens gebruikt uit de jaarverslagen van de diverse rechtscolleges zelf: de Hoge Raad, de Centrale Raad van Beroep, en de Raad van State. Ook zijn enkele expertinterviews gehouden om de geschetste ontwikkelingen te kunnen duiden.

Strafrechtspraak

In tegenstelling tot de hoofdstukken over civiele- en bestuursrechtspraak, zijn voor het hoofdstuk over strafrechtspraak de CBS-gegevens als bron gekozen. De reden daarvoor is dat de benodigde gegevens reeds beschikbaar zijn in de rapporten 'Criminaliteit en Rechtshandhaving' die het WODC en het CBS gezamenlijk periodiek publiceren. Omdat de rapportage over het strafrecht voor de Commissie Deetman slechts eenmalig is, en geen onderdeel uitmaakt van de periodieke informatievoorziening voor civiele en bestuursrechtelijke geschilbeslechting, is ervoor gekozen de bestaande gegevens te gebruiken. Het hoofdstuk over strafrecht is dus voor het overgrote deel gebaseerd op de WODC-CBS publicatie 'Criminaliteit en rechtshandhaving 2004' (Eggen en Van der Heide, 2005). De bron van deze gegevens is het rechtbankbestand van het CBS, dat is gebaseerd op het COMPAS systeem over strafzaken die in eerste aanleg door het OM en door de rechtbanken zijn afgedaan.

Gegevens over kantonzaken zijn afkomstig uit de CBS-publicatie 'Rechtspraak in Nederland'. Dat geldt ook voor de gegevens over strafzaken in cassatie, waarbij tevens gebruik is gemaakt van de jaarverslagen van de Hoge Raad. De productiegegevens (waarin ook de Raadkamerzaken die niet in de CBS-bestanden zitten) zijn afkomstig van de jaarverslagen van de Raad voor de rechtspraak. Voorts is ondermeer gebruik gemaakt gegevens uit de politiebestanden van het CBS (processen verbaal en gehoorde verdachten), Halt Nederland (Halt afdoeningen), De Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie, en het beleidsinformatiesysteem van het Openbaar Ministerie (voor de vergelijking van vonnissen in eerste aanleg en in hoger beroep).

5 Deze vier meetelementen zijn: faillissement op eigen aangifte, faillissement niet op eigen aangifte, surseance van betaling en schuldsaneringsregeling. Bron: notitie CBS d.d. 26 juli 2005.

1.3.2 *Personeel en uitgaven rechtspraak*

Personeelsgegevens zijn afkomstig uit de jaarverslagen van de Raad voor de rechtspraak en andere rechtscolleges.

Gegevens over de uitgaven van de rechtspraak zijn grotendeels ontleend aan de begrotingen en aanverwante stukken van het ministerie van Justitie over de afgelopen tien jaar⁶. Dit is geen eenvoudige opgave. De begrotingsartikelen zijn in de loop van de jaren diverse malen van samenstelling gewijzigd en uitsplitsingen die in het kader van dit rapport interessant zijn, worden niet altijd gemaakt. Zo wordt geen onderscheid gemaakt naar overtredingen en misdrijven, naar civiele zaken, bestuursrechtelijke zaken en strafzaken, en naar rechtbanken, gerechtshoven en landelijke diensten. Ook gerechtskosten worden niet altijd apart benoemd. Om dit onderscheid wel te maken moet van andere bronnen gebruik worden gemaakt, zoals jaarverslagen van het Openbaar Ministerie, de Hoge Raad en de Raad voor de rechtspraak en werklastmetingen. Op basis van al deze gegevens is getracht een schatting te maken van de uitgaven en inkomsten van de rechtspraak uitgesplitst naar diverse onderdelen. De in dit rapport gepresenteerde totaalcijfers zijn geen schattingen maar feitelijke gerealiseerde uitgaven conform de slotwet.

1.3.3 *Gegevens over de waardering van de rechtspraak*

Algemene waardering

Voor gegevens over de algemene waardering van de rechtspraak maken we gebruik van de volgende bronnen:

- De drie meest recente afleveringen van het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO), te weten NKO/1998, NKO/2002 en NKO/2003. Het Nationaal Kiezersonderzoek wordt uitgevoerd sinds 1971. De kern van het NKO bestaat uit een survey-onderzoek rond de verkiezingen voor de Tweede Kamer onder een representatieve steekproef uit de kiesgerechtigde bevolking van Nederland.
- De Eurobarometer: in opdracht van de Commissie van Europese Gemeenschap wordt vanaf 1974 minstens tweemaal per jaar een onderzoek gehouden om de sociale en politieke attitudes van de bevolking in de lidstaten te meten; dit onderzoek is vooral gericht op meningen over de Europese Unie en bijbehorende instellingen. Het onderzoek (een mondelinge vragenlijst) richt zich tot de bevolking van de lidstaten van 15 jaar en ouder.
- De European Values Study (EVS): sinds 1980 worden elke tien jaar de opvattingen van Europeanen over uiteenlopende zaken als Europa, politiek, religie, gezin en werk geïnventariseerd aan de hand van vragenlijsten. In 33 landen zijn bijna 40.000 burgers ondervraagd, onder andere over hun vertrouwen in de rechtspraak van hun land.
- De Justitie Issue Monitor, opgezet met het doel om de Nederlandse publieke opinie te peilen ten aanzien van de beleidsthema's van het ministerie van

⁶ Op prinsjesdag wordt de begroting van de rijksoverheid voor het komende jaar gepresenteerd. In het voorjaar van het lopende begrotingsjaar vinden eventuele bijstellingen plaats (eerste suppletore begroting ofwel voorjaarsnota). In het najaar van het lopende begrotingsjaar vindt eventueel een tweede bijstelling plaats (tweede suppletore begroting ofwel najaarsnota). In het voorjaar na het begrotingsjaar wordt het definitieve overzicht van alle uitgaven en inkomsten over het afgelopen begrotingsjaar aan de Tweede en Eerste Kamer voorgelegd (slotwet). De slotwet wordt doorgaans in het najaar in het Staatsblad gepubliceerd.

Justitie: criminaliteitsbestrijding, jeugdcriminaliteit, rechtspraak, integratie en vreemdelingenbeleid. In de Justitie Issue Monitor zijn om de maand twee 'vaste' vragen gesteld over de rechtspraak in Nederland, waarvan hier de stelling *'Rechters in Nederland doen hun werk goed'* wordt besproken.

Voor de eerste drie bronnen maken we gebruik van de samenvatting zoals die is gegeven in het SCP-rapport 'Vertrouwen in de Rechtspraak, Theoretische en empirische verkenningen voor een monitor' (Dekker e.a., 2004). We beperken ons hier tot de gegevens over Nederland; in het SCP-rapport komt het Europees vergelijkend perspectief uitgebreid aan de orde.

Klantwaardering

De waardering van de gebruikers van de rechtspraak wordt gemeten in klantwaarderingsonderzoeken in de gerechten, die worden uitgevoerd door Prisma, de dienst voor organisatieontwikkeling van de rechterlijke organisatie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een model klantwaarderingsonderzoek, bestaande uit een vragenlijst om de waardering van professionele klanten en rechtzoekenden te meten, en interviews. Professionele klanten zijn advocaten, repeat players (o.a. gerechtsdeurwaarders, bestuursorganen, voogdij-instellingen, belastinginspecteurs) en officieren van justitie. In het model KWO komen diverse aspecten van de rechtspraak aan de orde: zowel meer organisatorische aspecten, als het functioneren van de rechter zelf.

In de periode 2001 tot en met 2004 is bij de meeste gerechten in Nederland ten minste één maal een klantwaarderingsonderzoek gedaan. De resultaten daarvan zijn gebundeld in de rapportage 'Een ogenblik geduld alstublieft' (Prisma, 2004). Deze rapportage is de belangrijkste bron voor dit rapport. In augustus 2006 is een nieuw overzicht verschenen van klantwaarderingsonderzoeken onder gerechten in de periode 2003-2005 (Prisma, 2006). Vanwege de korte tijd tussen de verschijning van deze rapportage en de opleverdatum aan de Commissie Deetman, zijn de meest recente resultaten alleen in de tekst weergegeven. De resultaten van deze onderzoeken zijn niet één op één te vergelijken met de resultaten uit de periode 2001-2004. De resultaten van enkele gerechten zijn in beide rapportages meegenomen. Bovendien verschillen de vragen voor een deel. Tot slot gaan we apart in op de gevolgen van de bestuurlijke onderbrenging van de sector kanton bij de rechtbanken voor de klantwaardering.

Opbouw van het rapport

In deze rapportage presenteren we de gegevens over het functioneren van de rechtspraak per rechtsgebied. In hoofdstuk twee, drie en vier komen respectievelijk de civiele rechtspraak, bestuursrechtspraak en strafrechtspraak aan de orde. We behandelen per hoofdstuk steeds de in- en uitstroom in eerste aanleg, in de diverse appelcolleges, de aard van de zaken en de doorlooptijden. De keuze voor een overzicht per rechtsgebied impliceert dat gegevens over de sectoren van de rechtbank in verschillende hoofdstukken aan de orde komen. De kantonrechtspraak komt zowel in het hoofdstuk over civiele rechtspraak, als in de hoofdstukken over bestuurs- en strafrechtspraak aan de orde. In het hoofdstuk over bestuursrecht behandelen we Mulderzaken (verkeersovertredingen die via een administratieve sanctie worden afgehandeld door de kantonrechter) en vreemdelingenzaken.

De informatie over het personeel en de uitgaven heeft betrekking op de organisatie van de rechtspraak als geheel. Daarom is ervoor gekozen deze informatie in een apart hoofdstuk te bundelen, hoofdstuk vijf. Deze informatie wordt waar mogelijk wel toegerekend naar de rechtsgebieden.

De waardering voor de rechtspraak komt aan de orde in hoofdstuk zes. Hoofdstuk zeven bevat een samenvatting en reflecties op de gebruikte databronnen.

Er zijn tussen de hoofdstukken verschillen in de presentatie. Dat komt in de eerste plaats omdat de rechtsgebieden verschillend zijn georganiseerd. Is het civiele recht nog redelijk overzichtelijk; in het bestuursrecht zijn er diverse colleges die zowel uitspraken doen in eerste aanleg als in hoger beroep. In het strafrecht doet het Openbaar Ministerie zelf veel zaken af en bepaalt ook wat de rechter krijgt voorgelegd. Deze verschillen leiden onvermijdelijk tot verschillen in presentatie tussen de hoofdstukken. Voor wat betreft het bestuursrecht is ervoor gekozen om over de verschillende colleges in aparte paragrafen verslag te doen. In het hoofdstuk over strafrechtspraak wordt ook aandacht besteed aan de aantallen zaken die door het OM worden afgedaan.

Verschillen in presentatie tussen de hoofdstukken komen in de tweede plaats voort uit het feit dat gebruik is gemaakt van verschillende bestaande gegevensbronnen voor de drie rechtsgebieden. Er is in de afgelopen jaren hard gewerkt aan het verbeteren van de meetsystemen en de betrouwbaarheid van de gegevens over de rechtspraak. Van die inspanningen zullen toekomstige rapportages de vruchten kunnen plukken. Op dit moment zijn niet over elk onderwerp dezelfde gegevens voorhanden. Zoveel mogelijk is getracht de beschikbare gegevens te bewerken tot een uniforme presentatie, maar dat was niet altijd mogelijk. De hier gepresenteerde gegevens zijn daarom nog niet altijd even goed vergelijkbaar.

2 Civiele rechtspraak

J.G. van Erp

2.1 Inleiding

In het burgerlijk of civiel recht worden de rechten geregeld tussen burgers of rechtspersonen (bedrijven en instellingen). Binnen de civiele gerechtelijke procedures wordt onderscheid gemaakt tussen dagvaardingsprocedures (of 'rolzaken') en verzoekschriftprocedures. *Dagvaardingsprocedures* worden gestart door een eiser, die een rechterlijke uitspraak verlangt ten aanzien van een geschil met de tegenpartij (gedaagde). Binnen de dagvaardingsprocedures onderscheiden we de reguliere procedure of bodemprocedure en het *kort geding*. Het kort geding geeft de voorzieningenrechter de mogelijkheid in spoedeisende zaken een voorziening te treffen. De uitspraak op zich is voorlopig, partijen kunnen in een bodemprocedure (reguliere procedure) een definitieve uitspraak verkrijgen. Bodemprocedures en kort gedingen worden beide ingeleid door een *dagvaarding*: een akte met de eis en de gronden daarvan, die aan de gedaagde wordt overhandigd. De dagvaardingsprocedure omvat voorts verschillende fasen waarbij de partijen stukken (conclusies) uitwisselen. Dagvaardingszaken zijn bijvoorbeeld bepaalde typen huurzaken en arbeidzaken⁷ en handelszaken. Handelszaken hebben betrekking op een brede categorie zaken. Zo vallen onder andere incassozaken, schadeclaims en burenruzies in de categorie handelszaken.

Een *verzoekschriftprocedure* wordt gestart in die gevallen, waarin de wet voorschrijft dat men zich door middel van een verzoekschrift tot de rechter moet wenden. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om bepaalde typen huurzaken, arbeidzaken waarbij ontslag om dringende redenen wordt gevraagd, en echtscheidingen. Verzoekschriftprocedures hebben echter niet altijd betrekking op geschillen. De verzoekschriftprocedure omvat ook faillissementen, schuldsaneringen, en familiezaken omtrent erfrecht, adoptie, gezag over minderjarigen, en ondertoezichtstelling.

Civiele zaken worden behandeld in de sector kanton en de sector civiel van de rechtbank. Het 'domein' van zowel de kantonrechter als de civiele rechter is veelvuldig aan veranderingen onderhevig geweest. Ontwikkelingen in wetgeving, jurisprudentie en overheidsbeleid kunnen dit domein vergroten of verkleinen. Zo is de competentiegrens van de kantonrechter in het verleden enkele malen verhoogd⁸. Anno 2005 behandelt de kantonrechter in beginsel alle zaken over vorderingen van ten hoogste €5.000, vorderingen zonder bepaalde waarde maar naar verwachting met een belang dat ten hoogste €5.000 beloopt alsmede alle zaken over een arbeidsovereenkomst, een collectieve arbeidsovereenkomst,

7 Arbeidzaken die aanhangig worden gemaakt d.m.v. een dagvaarding gaan onder andere over ontslagen, al dan niet op staande voet, kennelijk onredelijke ontslagen, het niet-naleven van CAO's, loonbetalingen en de veilige werkplaats. De dagvaardingsprocedures in arbeidzaken komen over het algemeen van de zijde van werknemers. Werkgevers maken gebruik van de verzoekschriftprocedure wanneer ze een arbeidsovereenkomst willen laten ontbinden.

8 Op 1-12-1970 vond een verhoging plaats van fl. 500 naar fl. 1.500, vervolgens op 1-1-1978 naar fl. 3.000, op 1-8-1983 naar fl. 5.000. Op 1-1-1999 werd de competentiegrens (fors) verhoogd naar fl. 10.000, zie Eshuis en Paulides (2002). Tegelijk is de appèlgrens verhoogd, evenals de grens voor het betalingsbevel. Met de komst van de Euro is de huidige grens per 1-1-2002 vastgesteld op € 5.000.

inclusief de verbindend verklaarde bepalingen ervan, een vutovereenkomst of een agentuur-, huur- of huurkoopovereenkomst ongeacht de hoogte van de vordering. Tevens behoort het tot de absolute competentie van de kantonrechter een oordeel uit te spreken over een aantal andere zaken die speciaal in de wet zijn aangewezen. Tegen de uitspraak van de kantonrechter is geen hoger beroep mogelijk als de vordering minder bedraagt dan €1.750.

Of bodemzaken en voorlopige voorzieningen in eerste aanleg bij de sector kanton of bij de sector civiel worden aangebracht, heeft gevolgen voor de al dan niet verplichte procesvertegenwoordiging: in zaken die op grond van de wettelijke regeling naar de kantonrechter gaan is vertegenwoordiging door een advocaat niet verplicht. Dit is wel noodzakelijk in zaken die zijn toebedeeld aan de sector civiel. Voor een verweerder in een verzoekschriftprocedure is procesvertegenwoordiging ook niet verplicht.

Een belangrijke wetwijziging op het gebied van het civiele procesrecht is ingegaan op 1 januari 2002. Doel van deze wetwijziging was een vereenvoudiging en een deformalisering van het burgerlijk procesrecht. De herziening heeft met name vergaande gevolgen gehad voor de wijze van procederen in de dagvaardingsprocedure in eerste aanleg. Het onderscheid tussen dagvaarding- en verzoekschriftprocedures is kleiner geworden. De dagvaardingsprocedure is vereenvoudigd⁹, de termijnen zijn veranderd en de rechter heeft een actievere rol in het proces gekregen¹⁰.

In dit hoofdstuk behandelen we de ontwikkelingen in de instroom, uitstroom, en doorlooptijden van civiele zaken. We presenteren allereerst een totaalbeeld van de ontwikkeling in de in- en uitstroom. In paragraaf 2.2 gebeurt dit voor de rechtbanken, waarbij we onderscheid maken tussen de sector kanton en de sector civiel van de rechtbank. In paragraaf 2.3 komen de ontwikkelingen bij de gerechtshoven en de Hoge Raad aan bod. We maken in deze paragrafen onderscheid tussen de twee procedures in het civiele recht, de dagvaardingsprocedure en de verzoekschriftprocedure. Vanuit de invalshoek van het organisatorisch functioneren van de rechtspraak achten wij dit onderscheid het meest relevant, omdat de twee typen procedures binnen de rechtscolleges een verschillend traject doorlopen. Vaak wordt ook onderscheid gemaakt tussen handels- en familiezaken. Dit meer inhoudelijke onderscheid is een geschikt uitgangspunt voor paragraaf 2.4, waar we de aard van de civiele zaken bij de rechtbanken in beeld brengen. In paragraaf 2.5 komen de doorlooptijden aan de orde.

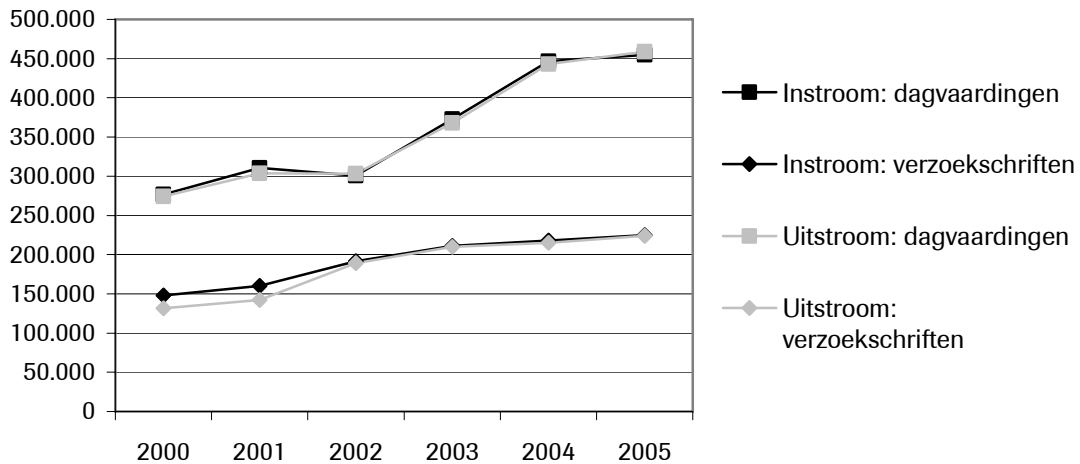
2.2 Instroom en uitstroom van civiele zaken bij de rechtbank

In de onderstaande figuren is de totale in- en uitstroom van civiele zaken bij de rechtbank in beeld gebracht; uitgesplitst in dagvaardingen en verzoekschriften, en achtereenvolgens voor de sector kanton en sector civiel. Instroom- en

9 De conclusies van repliek en dupliek, en het recht op pleidooi vervallen, indien comparitie plaatsvindt.

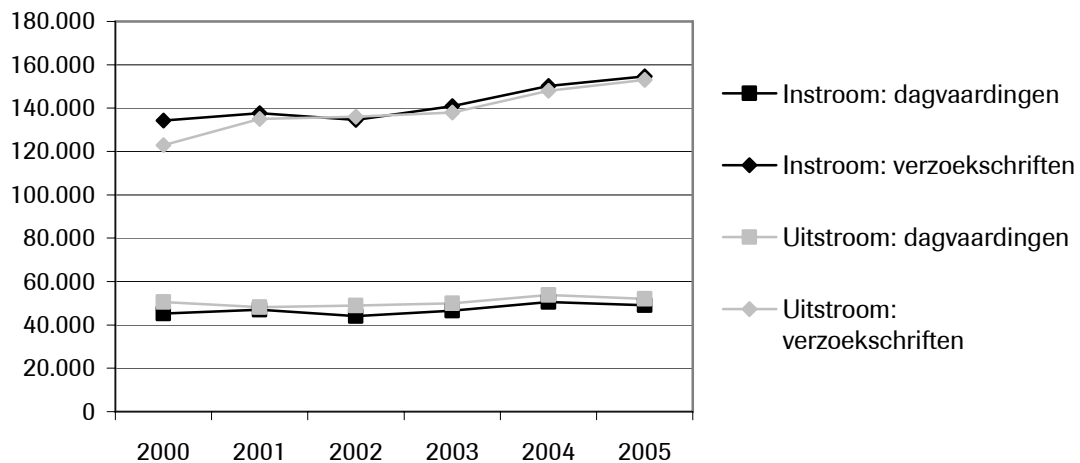
10 De rechter waakt voor onnodige vertraging. Hij heeft ruimere bevoegdheden om partijen te bevelen stellingen toe te lichten en stukken te overleggen.

Figuur 2.1 In- en uitstroom rechtbank, sector kanton, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel A1 in bijlage I
Bron: PCSII

Figuur 2.2 In- en uitstroom rechtbank, sector civiel, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel A2 in bijlage I
Bron: PCSII

- * De uitstroomcijfers zijn inclusief royementen.
- * In de door de Raad voor de rechtspraak gehanteerde systematiek kennen de uitstroomcijfers voor de dagvaardingen enkele dubbelstellingen, omdat sommige zaken meerdere eindproducten kennen. Het was in het kader van deze rapportage nog niet mogelijk om deze dubbelstellingen te corrigeren. Vanuit het perspectief van afgehandelde ingestroomde zaken geeft deze figuur daarom mogelijk een licht vertekend beeld. Het gaat niet om grote aantallen zaken.
- * De uitstroomreeks dagvaardingen rechtbank civiel is inclusief de uitstroom van kort gedingen. In tegenstelling tot de uitstroomgegevens op overige categorieën zaken, genereert PCSII bij de uitstroom van kort gedingen alleen het aantal vonnissen (de 'CBS-methode'). Om deze inconsistentie te corrigeren, is hier de instroom kort gedingen als proxy voor de uitstroom gehanteerd.
- * Bij de gegevens over dagvaardingen zijn de dagvaardingen handel en kort gedingen opgeteld. Dagvaardingen familierecht (een klein aantal) zijn hier niet meegenomen.
- * Vanwege overgang in meetmethode van faillissementszaken, zijn de gegevens over 2000 wat betreft de verzoekschriften bij de sector civiel niet geheel betrouwbaar.
- * Presidentsrekest en akten en verklaringen zijn niet in deze gegevens opgenomen.
- * De cijfers over de sector civiel zijn inclusief kantonappels. Na de introductie van de sector kanton bij de rechtbank in 2002, is het gerechtshof de beroepsinstantie voor kantonzaken. In de jaren 1999 en 2000 vallen onder de instroom in de sector civiel zo'n 2000 kantonappels, in 2004 en 2005 neemt dit af tot respectievelijk 5 en 2.

uitstroomgegevens zijn in één figuur geplaatst. Naast een praktische reden, kan hiermee duidelijk worden of de uitstroom (prestaties) gelijke tred houdt met de instroom (vraag). In de toelichtingen bij de figuur is overigens aangegeven waarom dit met de beschikbare data nog niet altijd mogelijk is. Na het totaaloverzicht bespreken we enkele achtergronden van de geschetste ontwikkelingen.

Bij de sector kanton is sinds 2000 zowel het aantal dagvaardingen als verzoekschriften sterk gestegen. Hierbij moet worden aangetekend dat de competentiegrens van de kantonrechter is verhoogd in 2002, hetgeen een verschuiving van zaken van de sector civiel naar de sector kanton met zich meebracht. In figuur 2.1 is vanaf 2002 een plotselinge toename van kantonzaken te zien.

Een belangrijke oorzaak voor de toename van het aantal verzoekschriften in de sector kanton is het stijgende aantal ontslagzaken bij de kantonrechter. Het aantal verzoekschriften bij de kantonrechter stijgt vanaf 2000, net zoals de ontslagaanvragen bij het CWI (CBS, 2003). In 2003 zijn bij de kantonrechter bijna 78.500 ontbindingsverzoeken ingediend, terwijl bij het CWI voor bijna 86.000 werknemers ontslagaanvragen zijn ingediend. In het totaal zijn dus in 2003 op deze wijze ruim 164.000 ontslagprocedures in gang gezet. In 2002 was het totale aantal ingezette procedures ruim 139.000 (CBS, 2003). Het aantal echtscheidingen is in de periode 1999-2004 eerst licht gestegen maar daarna met enkele duizenden gedaald, en vormt dus geen verklaring voor de toename voor het aantal verzoekschriften (CBS, StatLine 2005; Leertouwer e.a., 2005, p.144).

De toename van het aantal dagvaardingen in de sector kanton is afkomstig van vorderingen van elektriciteitsbedrijven, telefoonbedrijven en ziekenfondsen. Deze zal voor een belangrijk deel worden veroorzaakt door een periode van laagconjunctuur waarin een groter deel van de bevolking financiële problemen kende.

Ook in de sector civiel stijgt het aantal verzoekschriften. De stijging is met name afkomstig van de groei van het aantal insolventieverzoeken: door de rechter uitgesproken surseance van betaling, faillissement en schuldsanering. In 2003 zijn bijna 29.000 insolventieverzoeken door de rechter behandeld waarvan 14.000 verzoeken tot faillietverklaring. Ter vergelijking: in 1998 was dit nog 10.600. In 2003 zijn circa 8.700 faillissementen en 10.500 schuldsaneringen door de rechtbank uitgesproken. Ten opzichte van 2002 is dit een stijging van respectievelijk bijna 30% en 11%. De geringe economische groei vormt hiervoor waarschijnlijk de achtergrond (CBS, 2003).

Het aantal dagvaardingen lijkt in de sector civiel redelijk stabiel, maar dit beeld is vertekend. In 2002 is namelijk de competentiegrens voor de civiele rechter verhoogd, waardoor een groot aantal zaken die daarvoor bij de sector civiel werden aangebracht, in de sector kanton worden behandeld. Het is dus correcter om te stellen dat de competentiegrenswijziging niet tot een daling van het aantal dagvaardingen heeft geleid.

Uit de analyses die zijn verricht in het kader van de prognosemodellen civiele en bestuursrechtelijke keten (Leertouwer e.a., 2005) wordt duidelijk dat de ontwikkeling van het aantal dagvaardingen in belangrijke mate samenhangt met de economische omstandigheden. De kosten van de procedure vormen een tweede belangrijke variabele in het kader van de ontwikkeling van het aantal zaken. Van

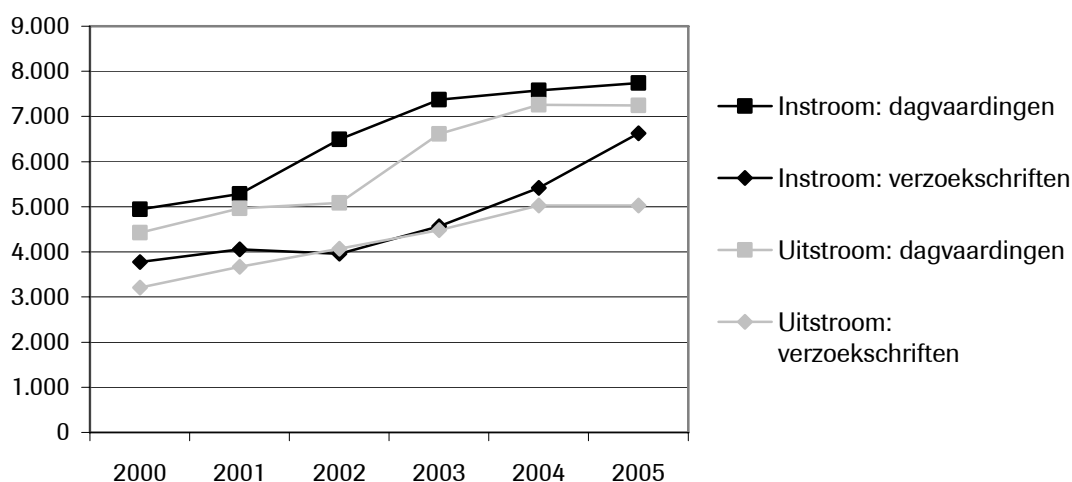
belang zijn in de eerste plaats de griffierechten. Die zijn enkele malen verhoogd (bijvoorbeeld met gemiddeld 7,5% in 1999) waarvan een negatief effect kan worden vastgesteld op het aantal handelszaken in de sector civiel en verzoekschriften arbeid in de sector kanton (Leertouwer e.a., 2005, p.77 en 85). Dit effect is echter niet zodanig dat er een daling van het aantal zaken zichtbaar is. Ten tweede houdt het aantal rechtsbijstandverzekeringen mogelijk verband met deze ontwikkeling. Het aantal polissen voor gezinnen steeg in de periode 1999 tot 2004 met 72%, het aantal polissen voor bedrijven met 31% (Verbond van verzekeraars, 2005). In 2003 telt Nederland bijna 1,5 miljoen rechtsbijstandverzekeringen. Een effect van het aantal rechtsbijstandverzekeringen op het aantal zaken is echter vooralsnog niet vastgesteld (Leertouwer e.a., 2005, p.145), en bovendien trachten rechtsbijstandverzekeraars processen juist te voorkomen (Eshuis, 2003). Ook de kostprijs van de advocaat vertoont een statistische samenhang met het aantal zaken, hoewel dit verband in ander onderzoek niet is bevestigd (Eshuis en Paulides, 2002).

Er zijn ook meer theoretisch ingebedde verklaringen voor de stijging van zaaksinstroom denkbaar. De participatietheorie brengt het ontstaan van geschillen in verband met de omvang en intensiteit van maatschappelijke activiteiten en - relaties. Naarmate men bijvoorbeeld meer aankopen doet, wordt de kans groter dat bij één van die aankopen een geschil ontstaat, en die kans resulteert in een groter aantal zaken dat uiteindelijk aan de rechter wordt voorgelegd. Nu onze samenleving steeds meer het karakter krijgt van een netwerkmaatschappij, is het denkbaar dat dit tot een groter aantal conflicten leidt. In ieder geval lijkt het erop dat mensen vaker en makkelijker contractuele relaties aangaan, waarbij ze de consequenties niet altijd goed overzien. Veel jongeren schaffen bijvoorbeeld een mobiele telefoon aan zonder dat ze dit echt kunnen betalen. Daarmee rijzen vaker betalingsproblemen, die weer resulteren in rechtszaken. Onderzoek heeft deze theorie deels bevestigd, maar tegelijkertijd blijken groepen met minder relaties of activiteiten, zoals mensen met een uitkering, juist meer problemen te hebben. Hier speelt waarschijnlijk het ontbreken van een sociaal netwerk een rol waarin problemen op informele wijze kunnen worden opgelost (Van Velthoven & Ter Voert, 2004).

2.3 Instroom en uitstroom gerechtshoven en Hoge Raad

De ontwikkelingen van de zaaksaantallen bij de gerechtshoven volgen die bij de rechtbanken. De stijging van het aantal dagvaardingen vanaf 2001 is te verklaren omdat vanaf 1 januari 2002 ook tegen uitspraken van de kantonrechter hoger beroep kan worden ingesteld bij het gerechtshof. Voor die tijd werden hoger beroepszaken van kantongerechten door de rechtbanken behandeld. In de uitstroom van zaken is in 2002 een achterstand opgebouwd die inmiddels voor een groot deel is ingelopen. Bij verzoekschriften lijkt juist in 2004 en 2005 een achterstand te zijn ontstaan, maar het valt niet uit te sluiten dat het hier een registratiekwestie betreft.

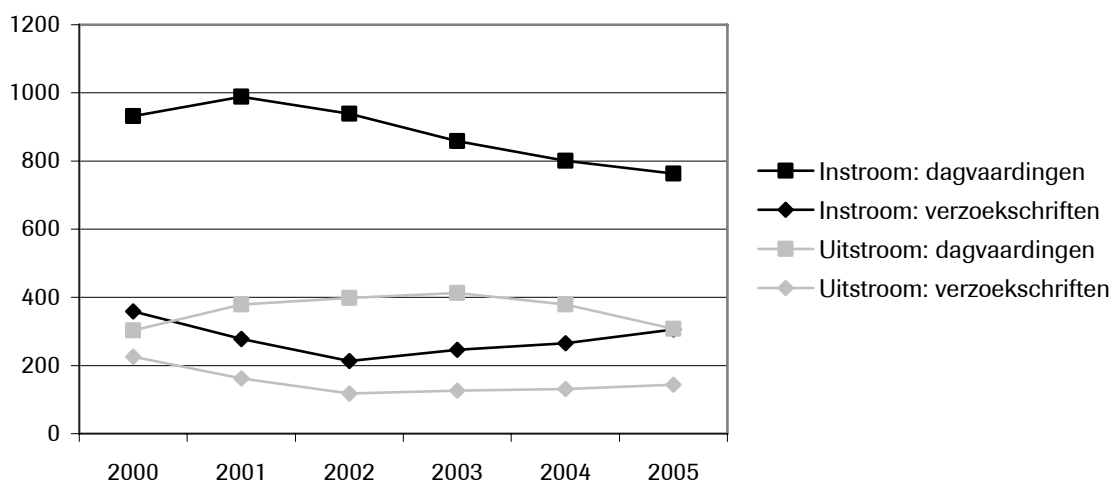
Figuur 2.3 In- en uitstroom civiele zaken, gerechtshoven, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel A3 in bijlage I
Bron: PCSII

In figuur 2.4 is de instroom en uitstroom weergegeven van cassatieberoepen bij de civiele kamer van de Hoge Raad.

Figuur 2.4 In- en uitstroom civiele kamer Hoge Raad, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel A4 in bijlage I

- Instroom: op 1 januari aanhangig + in de loop van het jaar ingediend
- Uitstroom: beëindigd met eindarrest/eindbeschikking + op andere wijze beëindigd

Bron: CBS; jaarverslagen Hoge Raad

2.4 Aard van de zaken in de sectoren kanton en civiel

In deze paragraaf wordt beschreven welke soorten zaken de sectoren kanton en civiel behandelen. Zoals eerder werd toegelicht, is hierbij aangesloten bij het gangbare onderscheid tussen handels- en familiezaken. Dit onderscheid is enigszins globaal, want tot de handelszaken worden alle zaken gerekend die niet tot het familierecht behoren, ook arbeids- en huurzaken. Ook onderscheiden we

apart de kort gedingen. Voorts worden in deze paragraaf akten en verklaringen en presidentsrekestes behandeld: 'producten' van de rechtspraak, waarbij echter geen gerechtelijke procedure is gevolgd. Tabel 2.1 geeft een overzicht van deze categorieën. We laten uitstroomgegevens hier achterwege omdat die niet veel toevoegen aan het in paragraaf 2.2 geschetste beeld. Na het overzicht in tabel 2.1 gaan we wat uitgebreider in op de handelszaken in de sector civiel, omdat dit een belangrijke categorie is van zwaardere zaken waarover bovendien het een en ander bekend is. Tot slot lichten we kort de ontwikkeling van het aantal kort gedingen en akten en verklaringen toe.

Tabel 2.1 Instroom rechtbanken sector kanton en civiel, 2002-2005

	2002	2003	2004	2005
Totaal sector kanton rechtbanken*	543.780	643.890	763.050	790.830
Handelszaken, arbeidszaken, kort gedingen	384.480	468.440	535.520	538.760
-wv ontbinding arbeidsovereenkomst	68.330	78.490	72.010	67.610
Familiezaken	118.960	128.670	142.590	153.530
Akten, verklaringen en registerhandelingen**	40.340	46.790	84.930	98.550
Totaal sector civiel rechtbanken	217.830	231.310	250.370	255.050
Handelszaken, insolventies, kort gedingen	92.020	102.590	113.960	113.680
Familiezaken	103.670	104.980	110.910	115.400
-wv echtscheiding	35.170	33.390	33.300	34.090
-wv BOPZ	14.150	15.070	17.280	17.710
Presidentsrekestes***	22.130	23.740	25.500	25.970

* Totaal exclusief strafzaken

** Akten en verklaringen zijn administratieve verklaringen, in de meeste gevallen afgegeven door de griffier van de rechtbank. De grootste groep akten en verklaringen heeft betrekking op het boedelregister, bijvoorbeeld een akte van verwerping als iemand een nalatenschap niet wil aanvaarden. Ook worden akten opgesteld bij inschrijving van huwelijkse voorwaarden in het huwelijksgoederenregister, verklaringen inzake het ouderlijk gezag en akten in verband met faillissement op eigen verzoek.

*** Presidentsrekestes zijn beslissingen van de rechtbankpresident om beslaglegging mogelijk te maken of om verlof te krijgen om buitenlandse vonnissen in Nederland te executeren.

Bron: PCSII

Handelszaken in de sector civiel

We beschrijven hier drie aspecten van handelszaken: de aard van de geschillen, de partijconstellatie, en het financieel belang. De aard van de geschillen typeren we hier met behulp van de registratiemethode van de rechtspraak. In tabel 2.2 zijn de zes typeringen weergegeven die het meest vóórkomen in bodemzaken. Deze typeringen omvatten tezamen ruim 60% van de zaken.

Tabel 2.2 De zes meest gebruikte zaaktyperingen in bodemzaken sector civiel (2003)*

Bijzondere overeenkomsten; verrichten diensten/werkzaamheden	19,1%
Bijzondere overeenkomst; verbruikleen (geldlening)	17,5%
Bijzondere overeenkomst; koop anderszins	9,0%
Verbintenissenrecht; onrechtmatige daad**	7,8%
Bijzondere overeenkomst; koop onroerende zaak	4,4%
Vermogensrecht; verdeling gemeenschap huwelijk / samenleving	4,8%

* Gegevens afkomstig uit steekproef van ruim 8500 handelszaken, afgedaan in de tweede helft van 2003.

** Onrechtmatige daad wordt in het systeem van zaaktypering nader onderverdeeld in subcategorieën als beroepsaansprakelijkheid en productaansprakelijkheid; in de tabel zijn alle subcategorieën samengenomen.

Bron: Eshuis, 2005

In het civiel recht kunnen verschillende *partijconstellaties* voorkomen: combinaties van de vier typen partijen (natuurlijke personen, rechtspersonen, de overheid, en partijen die een combinatie zijn van voornoemde partijen). Onderstaande tabel geeft aan in welke mate de 16 verschillende partijconstellaties die hierdoor mogelijk zijn, vóórkomen in bodemprocedures in de sector civiel.

Tabel 2.3 Partijconstellatie in bodemzaken sector civiel (2003)

Eiser	Gedaagde				Totaal
	Natuurlijke personen	Rechtspersonen	Overheden	Combinaties	
Natuurlijke personen	20,1%	9,1%	1,3%	2,3%	32,8%
Rechtspersonen	35,2%	22,6%	0,7%	4,8%	63,3%
Overheden	1,1%	0,5%	0,0%	0,1%	1,8%
Combinaties	0,7%	0,9%	0,1%	0,4%	2,0%
Totaal	57,0%	33,2%	2,1%	7,7%	100,0%

Bron: Eshuis, 2005

In het merendeel van de conflicten, ruim een derde, is de eiser een rechtspersoon en de gedaagde een natuurlijke persoon. Eisers zijn in twee derde van de gevallen rechtspersonen en in een derde van de zaken natuurlijke personen. Bij gedaagden ligt die verhouding andersom: in een derde van de zaken is de gedaagde een rechtspersoon; in meer dan de helft van de zaken een natuurlijke persoon. In een op de vijf zaken staan natuurlijke personen tegenover elkaar; ongeveer net zo vaak is er een conflict tussen rechtspersonen. Overigens moet worden opgemerkt dat een rechtspersoon kan optreden namens of als opvolger van een natuurlijke persoon, bijvoorbeeld als een verzekeraar de rechten van een verzekerde heeft overgenomen en dat in één conflict, ook een rechtspersoon en natuurlijke persoon tegelijk gedaagde kunnen zijn (bijv. een bedrijf én de directeur persoonlijk worden aansprakelijk gesteld).

In tabel 2.4 is de verdeling van het financieel belang in dagvaardingsprocedures inzake handelszaken in 2003 weergegeven.

Tabel 2.4 Verdeling van het financieel belang in bodemprocedures handelszaken 2003, met cumulatieve percentages

Geldbedrag in euro	Cumulatief percentage	Geldbedrag in euro	Cumulatief percentage
< 5.000	2,3%	< 30.000	73,3%
< 7.500	19,5%	< 40.000	79,4%
< 10.000	33,6%	< 50.000	83,1%
< 12.500	42,9%	< 75.000	88,1%
< 15.000	50,7%	< 100.000	90,6%
< 20.000	61,0%	< 250.000	95,6%
< 25.000	68,4%	< 1.000.000	99,0%

Bron: Eshuis, 2005

Uit tabel 2.4 blijkt dat in de helft van de zaken het geëiste bedrag onder de 15.000 euro blijft. In 40% van de zaken ligt dit bedrag tussen de 15.000 en 100.000 euro, en in 10% van de zaken ligt het boven de 100.000 euro. Het gemiddeld geëiste bedrag is 82.408 euro¹¹. Wanneer het geëiste bedrag hoger is dan 25.000 euro is de meest

11 Dit gemiddelde wordt sterk bepaald doordat het hoogst geëiste bedrag 26 miljoen is.

voorkomende partijconstellatie die van rechtspersoon versus rechtspersoon (Eshuis, 2005).

Kort gedingen

Het aantal kort gedingen in de sector civiel blijft in de jaren 2000-2005 behoorlijk stabiel. Er is een lichte daling van 15.205 kort gedingen in 2000 naar 13.906 in 2005. Een relatief groot deel van de kort gedingen wordt ingetrokken voordat een uitspraak wordt gedaan. In 2000 komen 8325 kort gedingen tot een eindvonnis, in 2005 zijn er 8158 uitspraken —respectievelijk 55 en 58% van het aantal ingediende kort gedingen.

Akten en verklaringen

De categorie akten en verklaringen vormt een omvangrijke categorie in de tabel met instroomcijfers. Dit type 'product' is vanuit het oogpunt van het organisatorisch functioneren van de rechtspraak belangrijk vanwege de omvang en de notariële functie van de rechtspraak. Het is tegelijkertijd een afwijkende categorie, omdat het hier niet-judiciële activiteiten van de rechtspraak betreft, waarmee bovendien betrekkelijk weinig tijd is gemoeid (Croes, 2005). Het aantal akten en verklaringen is tussen 2002 en 2004 meer dan verdubbeld. Deels komt dat door een toegenomen aantal akten, deels door een betere registratie (Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2004).

2.5 Doorlooptijden

De doorlooptijd is de totale tijd in dagen, inclusief weekeinden, die verstrijkt vanaf het moment dat een zaak voor de rechter wordt gebracht, tot de afdoening in eerste aanleg (Eshuis, 2005). De startdatum is de dag van de eerste rolzitting. Binnen de doorlooptijd kan onderscheid worden gemaakt tussen de behandeltijd door de rechter en rechtbankpersoneel, de tijd die de eisende en gedaagde partij nemen om hun eisen en repliek te formuleren (hiervoor gelden termijnen) en de tijd waarin een zaak ligt te wachten. Veel procedures duren langer dan men zou verwachten op basis van termijnen en behandeltijd. In onderstaande tabellen zijn voor verschillende soorten civiele zaken in de sector kanton en civiel, de gemiddelde doorlooptijden weergegeven in dagen.

De hier gepresenteerde cijfers over doorlooptijden zijn nog niet geheel betrouwbaar. Er zijn meetfouten gemaakt doordat de doorlooptijd van alle zaken die zijn ingestroomd voor 2000, door het meetsysteem op nul is gesteld. Voor de periode na 2000 is het beeld dus te rooskleurig, omdat langer lopende zaken niet worden meegerekend. Vanaf eind 2005 zijn de gegevens over doorlooptijden betrouwbaarder. De grote verschillen tussen 2004 en 2005 (bijvoorbeeld bij faillissementen) zijn dus niet het gevolg van een toename van de doorlooptijden, maar van een reëlere meting in 2005.

Afhankelijk van het type zaak varieert de gemiddelde doorlooptijd sterk. Een handelszaak zonder verweer bij de sector kanton is gemiddeld binnen 2 weken afgerond; bij de rechtbank in ruim een maand. Een echtscheiding bij de rechtbank

Tabel 2.5 Sector kanton – gemiddelde doorlooptijd in dagen

	2002	2003	2004	2005
Handelszaak met verweer	64	58	77	81
Handelszaak zonder verweer	13	11	10	9
Familiezaak	27	27	25	29
Voorlopige voorzieningen	30	28	29	30

Bron: Jaarverslagen Raad voor de rechtspraak 2002-2005

Tabel 2.6 Sector civiel – gemiddelde doorlooptijd in dagen

Rechtbank	2002	2003	2004	2005*
Handelszaak met verweer*	Onbetrouwbaar cijfer			577
Handelszaak zonder verweer	41	41	34	33
Beschikking op verzoekschrift (m.n. insolventie)	45	51	57	65
Faillissement	n.b.	n.b.	720	1057
Echtscheiding	104	111	117	117
Beschikking op verzoekschrift kinderrechter	35	35	36	48
Overige familiezaak (b.v. adoptie)	148	156	156	154
Kort geding	49	49	49	47
Hoger beroep / Gerechtshof				
Handel	422	521	521	492
Familie (excl. Bopz en kinderrechter)	267	230	210	206

* Vóór 2005 zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar.

Bron: Jaarverslagen Raad voor de rechtspraak 2002-2005

neemt gemiddeld zo'n vier maanden in beslag, een handelszaak met verweer zo'n 14 maanden. De langstlopende zaken in het civiele recht zijn faillissementszaken, die gemiddeld zo'n drie jaar in beslag nemen. Bij de gemiddelden die hier worden gepresenteerd, kunnen uitschieters overigens het beeld vertekenen. De mediaan — de middelste van een reeks waarnemingen — is een betere maatstaf voor de grootste groep 'doorsneegevallen' (Eshuis, 2005).

In de sector kanton zijn de doorlooptijden voor handelszaken met verweer in de periode 2002-2005 gestegen. In de sector civiel heeft zich een stijging voorgedaan bij verzoekschriften insolventies (schuldsaneringen), echtscheidingszaken, en beschikkingen van de kinderrechter in 2005. Voor deze stijgingen zijn geen algemene verklaringen bekend; mogelijk speelt een combinatie van ontwikkelingen in rechtsgebieden en capaciteitsfricties door de toename van het aantal zaken.

Over handelszaken met verweer in de sector civiel is alleen over 2005 een betrouwbare doorlooptijd in dagen gemeten beschikbaar. Uit longitudinaal onderzoek naar doorlooptijden (Eshuis, 2005) is echter duidelijk dat de doorlooptijd van dergelijke bodemzaken over een langere periode sterk is afgenomen. In de jaren 1994-1996 was de mediaan van procedures op tegenspraak 525 dagen, in 2003, 336 dagen, en in 2005, 294 dagen. Ruim de helft van het aantal zaken wordt dus binnen tien maanden afgedaan¹².

De belangrijkste verklaring voor de daling van de doorlooptijd is gelegen in een ander organisatie van de procedure als gevolg van de herziening van het burgerlijk procesrecht per 1 januari 2002. Deze herziening had mede tot doel de civiele

12 Bron: A.H. van Delden, Rechtspraaklezing 2006.

procedure te versnellen. Nadat de eiser zijn eis heeft geformuleerd, volgt de schriftelijke conclusie van antwoord van de gedaagde. Tegenwoordig wordt in de meeste gevallen direct na deze conclusie van antwoord, een zitting (comparitie na antwoord) gehouden, waarin de partijen tot een schikking komen of de rechter tot een vonnis. Het aantal processtappen is daarmee sterk gereduceerd; tien jaar geleden werd in de meeste gevallen eerst nog een tweede of derde schriftelijke ronde gehouden. Dat gebeurt nu veel minder vaak¹³. De rechtbank beoordeelt of de zaak zich leent voor een comparitie of dat nog een tweede of derde schriftelijke ronde nodig is. Enkele maanden na invoering van het nieuwe burgerlijk procesrecht in 2002 werd 60% van de zaken voor een comparitie geselecteerd, waar dat percentage voor 1994 15% bedroeg¹⁴. De comparitie wordt daarbij vaker toegepast in zaken waarin natuurlijke personen procederen, en minder naarmate het financieel belang hoger is. In 2003 werden nog niet alle zaken volgens het nieuwe procesrecht behandeld, waardoor de doorlooptijden nog iets langer zullen zijn dan op dit moment.

Naast het toegenomen gebruik van de comparitie na antwoord heeft ook de invoering van strakkere termijnen van het landelijk rolreglement in beperkte mate bijgedragen aan afname van de doorlooptijden. Het onvoldoende bewaken van termijnen werd altijd als één van de belangrijkste oorzaken beschouwd voor de lange duur van bodemzaken. De termijnen zijn na invoering van het landelijk rolreglement wel bekort, maar de termijn van 6 weken wordt voor het formuleren van een antwoord nog niet in de helft van de zaken gehaald; en de mediaan voor het wijzen van vonnis bedraagt zelfs 8 weken.

13 Voor invoering van het burgerlijk procesrecht werd naar schatting van rechtbankmedewerkers in 30% van de zaken repliek en dupliek gehouden, na invoering nog in 12% van de gevallen. Groeneveld en Klijn, 2002.

14 Groeneveld en Klijn, 2002. Overigens betekent dit niet dat in al deze zaken ook daadwerkelijk een comparitie wordt gehouden.

3 Bestuursrechtspraak

W. van der Heide en J.G. van Erp

3.1 Inleiding

Bestuursrechtspraak heeft betrekking op de relaties tussen bestuursorganen enerzijds en burgers of bedrijven anderzijds, of tussen bestuursorganen onderling. Wanneer de belanghebbende het met een specifiek besluit van een bestuursorgaan niet eens is, dan kan hij/zij bezwaar maken bij dat orgaan. Dit bestuursorgaan moet het besluit vervolgens heroverwegen. Mocht het conflict hiermee niet zijn opgelost dan kan de belanghebbende bij de bestuursrechter een beroepsprocedure starten. Deze gang van zaken is met de Wet Rechtstreeks Beroep voor incidentele gevallen gewijzigd¹⁵.

Bij de bestuursrechtspraak is het geschrift waarmee de procedure begint niet een dagvaarding of een verzoekschrift, maar een *beroepschrift* dat bij de bestuursrechter wordt ingediend. Er zijn ruwweg vier typen van behandeling van bodemzaken door de bestuursrechter (zie ook CBS 2004: 41-42):

- 1 De zaak kan na vooronderzoek schriftelijk worden afgewikkeld zonder zitting, als alle partijen daarmee instemmen.
- 2 Meestal echter zal na een vooronderzoek door de rechter een zitting (mondelijke behandeling) worden gehouden. De rechter doet vervolgens mondeling of schriftelijk uitspraak. Dit is de *gewone behandeling*.
- 3 Een *versnelde behandeling* is mogelijk bij spoedeisende gevallen. Er is dan sprake van verkorte termijnen en versnelde procedures.
- 4 Ten slotte kan de rechter direct na vooronderzoek, zonder toestemming van partijen, een beslissing nemen, indien de zaak volstrekt duidelijk is. Daartegen kan een partij verzet aantekenen, waarna de zaak — als het verzet gegrond is — alsnog via een normale procedure dient.

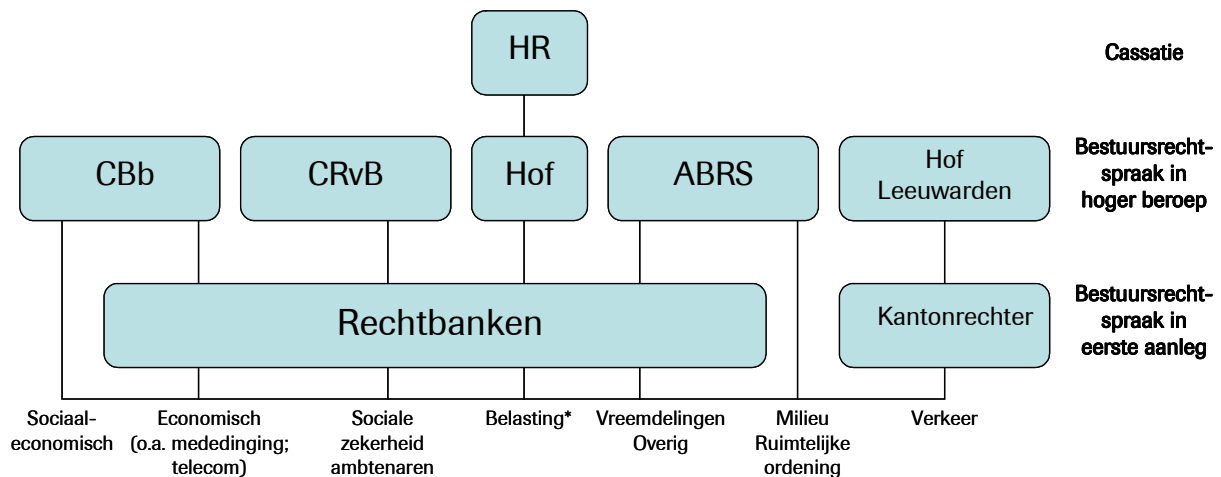
Als het bestuur een besluit heeft genomen en iemand heeft daar bezwaar of beroep tegen aangetekend, dan kan de voorzieningenrechter om een voorlopige voorziening worden gevraagd: deze kan b.v. de uitvoering van het besluit schorsen of een andere maatregel treffen (enigszins vergelijkbaar met een kort geding in civiele zaken). Tegen een dergelijke uitspraak van de rechter staat geen hoger beroep open.

Het bestuursrecht omvat ondermeer het sociaal zekerheidsrecht, ruimtelijke ordeningsrecht, ambtenarenrecht, milieurecht, vreemdelingenrecht en belastingrecht. De algemene regels van het bestuursrecht zijn vastgelegd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De bestuursrechtspraak kent diverse colleges,

15 Deze wet bepaalt dat de indiener van het bezwaarschrift om redenen van efficiency het bestuursorgaan kan verzoeken de bezwaarschriftprocedure over te slaan, een zogenoemd prorogatieverzoek. Het bestuursorgaan heeft hier echter in eerste instantie de beslissende stem: het kan met een dergelijk verzoek instemmen als de zaak daarvoor geschikt is. Als het bestuursorgaan met het verzoek instemt, zendt dit het bezwaarschrift door naar de bevoegde rechter. Deze kan echter bepalen dat het bestuursorgaan het geschrift alsnog als bezwaarschrift in behandeling moet nemen. De wet is van toepassing op alle procedures die een verplichte bezwaarfase kennen.

die elk een of meer speciale werkgebieden hebben. In elke bestuursrechtelijke wet is aangegeven welke rechter (welk college) bevoegd is over een bepaald geschil te oordelen. Figuur 3.1 geeft een vereenvoudigd overzicht van de diverse bestuursrechtelijke colleges en de rechtsgebieden waarover zij rechtspreken.

Figuur 3.1 Vereenvoudigde schematische weergave van het stelsel van bestuursrechtspraak

* Sinds het van kracht worden van de Wet bestuursrecht-spraak in twee feitelijke instanties op 1 januari 2005, behandelen de rechtbanken belastingzaken in eerste aanleg.
Bron: Ministerie van Justitie, 2001

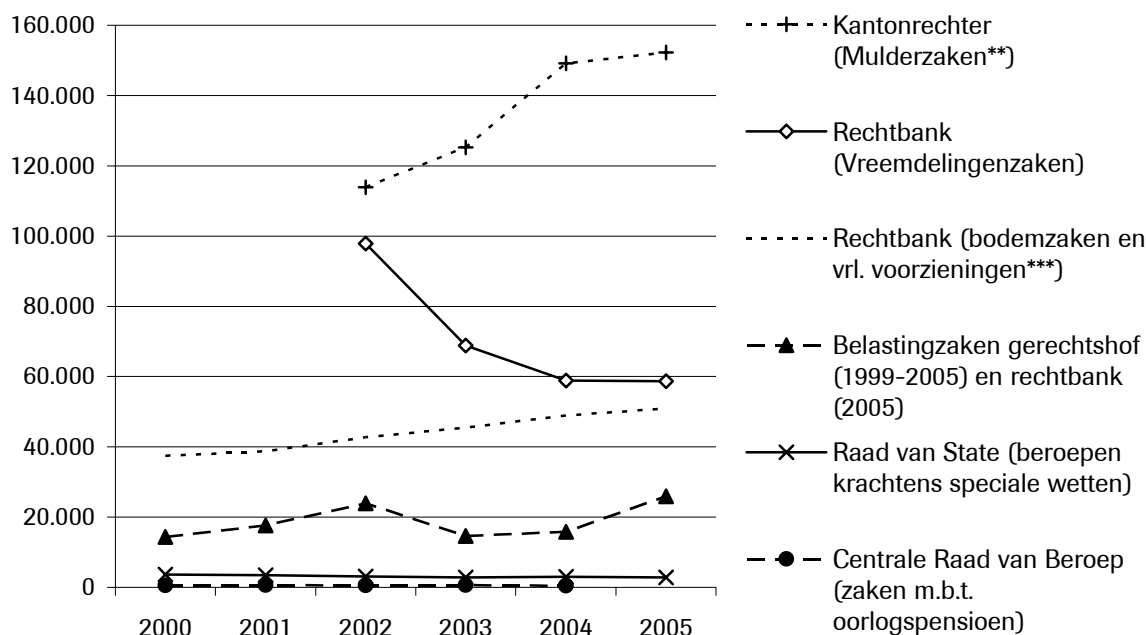
De sectoren bestuursrecht van de rechtbanken behandelen de meeste bestuursrechtelijke beroepen in eerste aanleg, bijvoorbeeld sociale verzekeringszaken, ambtenarenzaken, vreemdelingenzaken en sinds 1 januari 2005 ook belastingzaken. Het is mogelijk tegen de uitspraak van de rechtbank in hoger beroep te gaan. Dit hoger beroep kan, afhankelijk van het type zaak, worden behandeld door de afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep (CRvB) of de gerechtshoven. De eerste behandelt bijvoorbeeld hoger beroepen op het gebied van bouw- en vreemdelingenzaken, de tweede op het gebied van sociale verzekeringswetten en ambtenarenzaken en de derde (vanaf 1 januari 2005) op het gebied van belastingzaken.

Na een kort overzicht van de ontwikkeling van het totaal aantal bestuurszaken, is de informatie in dit hoofdstuk verder geordend volgens de instanties die rechtspreken op het gebied van het bestuursrecht. De keuze voor deze indelingswijze impliceert dat een bepaald zaakstype in meerdere paragrafen aan de orde kan komen (bijvoorbeeld belastingzaken bij de rechtbank, het gerechtshof en de Hoge Raad).

3.2 Instroom en uitstroom van bestuurszaken

Figuur 3.2 brengt de ontwikkeling van de instroom van bestuurszaken in eerste instantie (eerste aanleg) in beeld, gedifferentieerd naar rechtsprekende instantie. Het aantal binnengekomen beroepen in eerste aanleg bij de rechtbanken is vanaf 2000 redelijk constant gestegen, met uitzondering van de vreemdelingenzaken. De

Figuur 3.2 Instroom bestuurszaken* in eerste instantie, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel B1 in bijlage II

De cijfers van 2000 zijn geconstrueerd op basis van gegevens van het CBS en van de Raad voor de rechtspraak (zie Leertouwer et al (2005) pag. 198 t/m 193).

De aantallen Mulderzaken en vreemdelingenzaken zijn tot 2001 niet in vergelijkbare vorm beschikbaar.

* Instroom College van Beroep voor het bedrijfsleven is in de figuur buiten beschouwing gelaten, omdat deze zaken voornamelijk niet zijn uit te splitsen naar eerste en tweede instantie.

** Inclusief 'adres onbekend'

*** Exclusief vreemdelingenzaken en kantonzaken.

Bron: PCSII (Raad voor de rechtspraak), en Leertouwer e.a. (2005)

Tabel 3.1 Instroom en uitstroom sector bestuur van de rechtbanken, gerechtshoven en enkele speciale colleges, naar zaakstype, 2003-2005

	2003		2004		2005	
	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom	Instroom	Uitstroom
Sector bestuur rechtbanken						
Bodemzaken	36.520	35.330	39.970	39.260	41.150	41.270
Voorlopige voorzieningen	8.910	9.000	8.960	8.870	9.770	9.640
Vreemdelingenkamer	68.900	90.670	58.810	87.030	58.690	71.400
Totaal	114.330	135.000	107.740	135.160	109.610	122.310
Sector bestuur rechtbanken en Gerechtshoven						
Belastingkamer Gerechtshof, eerste aanleg (tot 1-1-2005)	14.670	20.790	15.800	17.920	3790	13.080
Belastingkamer Gerechtshof, hoger beroep (v.a. 1-1-2005)					250	20
Sector bestuur rechtbanken, belastingzaken eerste aanleg (vanaf 1-1-2005)					22.110	8.800
Totaal belastingzaken eerste aanleg	14.670	20.790	15.800	17.920	25.900	21.880
Sector bestuur bijzondere colleges						
Centrale Raad van Beroep (CRvB)	6.520	6.670	7.540	7.210	7.630	7.730
College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb)	1.430	1.550	1.220	1.240	960	1.150
Totaal	7.950	8.220	8.760	8.450	8.590	8.880
Totaal bestuur	136.960	164.010	132.290	161.540	144.340	153.070

Bron: PCSII; jaarverslagen CBb

bij de gerechtshoven binnengekomen belastingzaken namen weliswaar ook in aantal toe, maar deze trend is veel beweeglijker. Deze ontwikkelingen worden toegelicht bij de bespreking van de rechtscolleges in paragraaf 3.3. Tabel 3.1 geeft voor de meest recente periode een meer specifieke uitsplitsing naar type zaak, en ook de uitstroom van zaken.

Tabel 3.1 laat zien dat instroom van bodemzaken en voorlopige voorzieningen bij de sector bestuur van de rechtbanken over het algemeen ongeveer gelijk is aan de uitstroom. Dit geldt ook voor de sector bestuur van de bijzondere colleges (afgezien van het CBb in 2005). Bij de belastingkamer en de Vreemdelingenkamer is dat beeld geheel anders. Bij de vreemdelingenkamer is drie jaar achtereen de uitstroom van zaken aanzienlijk groter dan de instroom van zaken. Bij de Belastingkamers is een forse stijging van het aantal ingestroomde zaken zichtbaar, bij een relatief constante uitstroom.

3.3 Rechtbanken

3.3.1 Sector kanton van de rechtbank: WAHV-zaken

De Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (WAHV, ook wel Wet Mulder genoemd) wijst de kantonrechter aan als beroepsrechter in eerste aanleg. Het gaat in die gevallen om geschillen over administratieve sancties, opgelegd door de politie of het CJIB voor verkeersovertredingen, waarover de Officier van Justitie in de bezwaarschriftprocedure heeft beslist.

Het aantal bij de kantonrechter ingediende beroepschriften is sinds 1999 sterk gestegen (van bijna 13.000 in 1999 tot bijna 29.000 in 2005). Deze stijging volgt de ontwikkeling in het aantal opgelegde administratieve sancties, dat in diezelfde periode bijna is verdubbeld van 6 miljoen tot 11 miljoen. De uitbreiding van het budget voor verkeershandhaving ligt daaraan ten grondslag.

Naast beroep tegen de WAHV-beschikkingen zelf behandelt de kantonrechter ook kwesties verbonden aan de inning van de opgelegde sancties. Tegen verhaal door het CJIB op goederen of bankrekening kan door de betrokkene een verzetschrift worden ingediend bij de kantonrechter. In de beschouwde periode gebeurde dat ruim 2.000 maal per jaar. Waar verhaal niet mogelijk is, heeft het CJIB de beschikking over enkele dwangmiddelen om betaling af te dwingen. Voor de meest vergaande van die middelen, gijzeling, is een machtiging van de kantonrechter vereist. Vooral in de laatste jaren werd zo'n machtiging veelvuldig gevraagd.

Tabel 3.2 Instroom WAHV-zaken bij de sector kanton, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ingediende beroepen tegen WAHV beschikkingen	16.050	16.630	21.340	29.020	30.360	28.910
Ingediende verzetschriften tegen verhaal	2.340	2.330	2.500	2.420	2.220	n.b.
Waarvan: tegen toepassing dwangbevel	1.950	1.950	2.200	2.230	2.070	n.b.
tegen kennisgeving verhaal	400	370	300	200	150	n.b.
Ingediende vorderingen voor een machtiging tot gijzeling	43.780	22.000	24.500	41.030	64.360	65.680

Bron: CJIB

3.3.2 Sector bestuursrecht van de rechtbank

De sectoren bestuursrecht van de rechtbanken behandelen de meeste bestuursrechtelijke beroepen in eerste aanleg. Zo vallen sociale verzekeringszaken, ambtenarenzaken, vreemdelingenzaken en sinds 1 januari 2005 ook belastingzaken in eerste aanleg onder de competentie van de rechtbanken. Tabel 3.3 geeft de ontwikkeling van de instroom van bestuurszaken naar soort zaak weer.

Tabel 3.3 Instroom van bestuurszaken bij de rechtbanken, naar zaakstype, 2002-2005

	2002	2003	2004	2005
Bodemzaken	33.770	36.520	39.970	41.150
-Sociale zekerheidszaken	17.340	18.380	19.570	19.640
-Ambtenarenzaken	2.320	2.520	3.140	2.910
-Bijstand/studiefinanciering	3.830	4.180	5.630	7.170
-Overig	10.280	11.440	11.630	11.430
Voorlopige voorzieningen	8.960	8.910	8.960	9.770
Belastingzaken (eerste aanleg)	0	0	0	22.110
Vreemdelingenzaken	97.880	68.900	58.810	58.690
Totaal	140.610	114.330	107.740	109.610

Bron: PCSII; Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2004 - 2005

Bij de bodemzaken is een stijging van het aantal zaken te zien. Van de bodemzaken maken de sociale zekerheidszaken het grootste deel uit. Met name de categorie 'Bijstand/studiefinanciering' is sterk gegroeid. In de Prognosemodellen justitiële ketens is een verband vastgesteld tussen het economische klimaat en het aantal bijstandszaken en sociale zekerheidszaken (Leertouwer e.a., 2005).

Sinds de invoering van de belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties per 1 januari 2005 vallen belastingzaken in eerste aanleg onder de competentie van de rechtbanken (zie ook paragraaf 3.7). In 2005 kwamen in totaal ruim 22.000 belastingzaken binnen bij de rechtbanken.

De instroom van belastingzaken in eerste aanleg¹⁶ schommelt sinds 1999 rond 15.000. Twee keer is er een piek te zien: in 2001/2002 en in 2005, respectievelijk 17.600/23.900 en 25.900 (bron: Jaarverslagen Raad voor de rechtspraak, 2004-2005, en Leertouwer e.a., 2005). De oorzaak van beide pieken is gelegen in de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ) die op 1 januari 1995 in werking is getreden. Deze wet bepaalt dat gemeenten eens in de vier jaar de waarde van onroerende zaken opnieuw kunnen vaststellen, dit ten behoeve van belastingheffing. Deze vaststelling kan aanleiding geven tot bezwaar en uiteindelijk tot beroep. In 2002 zijn er 12.000 beroepen ingesteld tegen een beslissing op grond van de WOZ. In 2005 (met name aan het eind van dat jaar, bron: Raad voor de rechtspraak) is het effect zichtbaar van het feit dat gemeenten begin 2005 de WOZ beschikkingen naar de huiseigenaren hebben gestuurd. In 2005 zijn 9.600 beroepen ten gevolge van de WOZ beschikkingen aangetekend.

De vreemdelingenkamer is het onderdeel van de rechtbank dat zich bezighoudt met het behandelen van vreemdelingenrechtelijke geschillen. Vreemdelingen kunnen in Nederland een verblijfsvergunning aanvragen wanneer men om veiligheidsredenen is gevlucht uit het land van herkomst (asiel) of omdat men zich

16 Tot 2005 bij de gerechtshoven, in 2005 bij de rechtbanken en de gerechtshoven.

om andere redenen voor langere tijd in Nederland wil vestigen, bijvoorbeeld om te studeren of werken (regulier). Als een aanvraag om toelating tot Nederland door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) is afgewezen, kan de vreemdeling daartegen in beroep gaan bij de rechter van de vreemdelingenkamer en eventueel daarna in hoger beroep bij de Raad van State.

Op 1 april 2001 is de Vreemdelingenwet 2000 in werking getreden. Deze wet voorziet in een vereenvoudiging van de procedures voor asielzoekers. De vreemdeling mag het eerste rechtsmiddel (bezwaar in reguliere zaken, beroep in asielzaken) in Nederland afwachten, de eventueel daarop volgende rechtsmiddelen niet. Als de aanvraag van de vreemdeling wordt afgewezen, moet hij Nederland verlaten. Hij mag geen beroep meer doen op opvang of op andere voorzieningen. Hiertegen kunnen niet langer meer apart procedures bij de rechter worden aangespannen. De wet heeft geresulteerd in een aanzienlijke daling van het aantal asielzoekers. Voorts is met de wet het onderscheid tussen de verschillende verblijfstitels (a- en b-status) afgeschaft. Het 'doorprocederen voor een verdergaande titel' is daarmee niet meer aan de orde.

Tabel 3.4 laat zien dat de invoering van de wet grote invloed heeft op de ontwikkeling van het aantal zaken bij de vreemdelingenkamers. Het aantal binnengekomen vreemdelingenzaken is van 2002 tot 2005 fors gedaald.

3.4 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

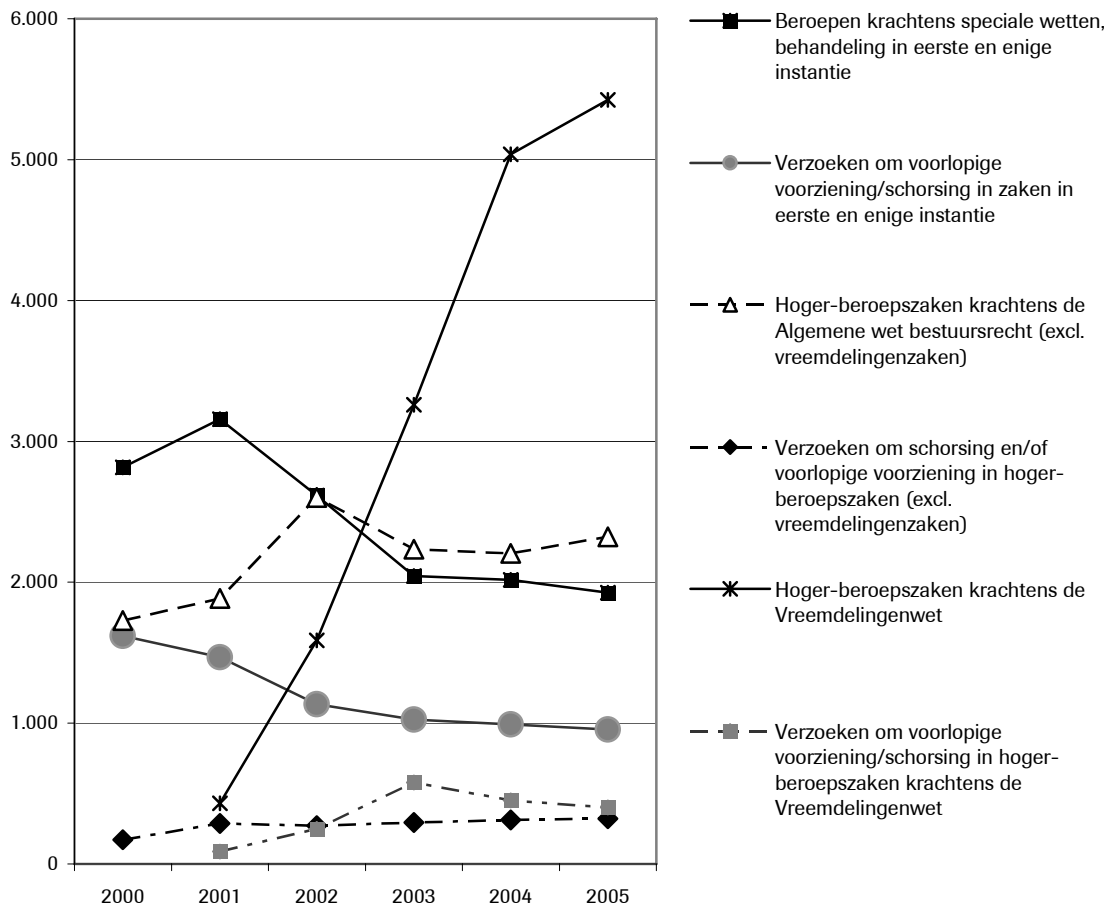
Tegen een uitspraak van de sector bestuursrecht van de rechtbank staat in het algemeen hoger beroep open bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze afdeling is, behalve rechter in hoger beroep, voor een aantal bijzondere wetten de eerste en enige rechter. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Wet Milieubeheer, de Wet op de Bejaardenoorden en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. Figuur 3.3 laat zien hoe de door de Raad van State behandelde zaken zich vanaf 2000 hebben ontwikkeld.

De al eerder ingezette daling (met name sinds 1996) van het aantal in eerste en enige instantie behandelde zaken heeft zich na 1999 doorgezet: van 4.400 in 1999 naar 3.000 in 2005. In verband met het wetsvoorstel algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo, verwachte invoeringsdatum: 1 januari 2008) wordt een verdere afname verwacht, omdat hier beroep in twee instanties wordt ingevoerd, ook voor aspecten van de huidige wet Milieubeheer waarvoor de Raad van State tot nu toe rechter in eerste instantie is¹⁷.

Sinds 2001 behandelt de Raad van State hoger beroepen op grond van de nieuwe Vreemdelingenwet 2000. Hoger beroep kan worden ingesteld tegen besluiten die Staatssecretaris van Justitie, en later de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie, na 1 april 2001 heeft genomen. Voor de invoering van deze wet was

17 Dit wetsvoorstel omvat een bundeling van bestaande sectorale vereisten m.b.t. fysieke projecten met invloed op de leefomgeving (bouw, sloop, gebruik). Burgers of bedrijven die tot dusver voor één project, bij diverse instanties, diverse vergunningen moeten aanvragen, kunnen vanaf 2008 met één omgevingsvergunning toe waarvoor één procedure van rechtsbescherming bestaat.

Figuur 3.3 Raad van State: uitstroom naar soort zaak, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel B2 in bijlage II
Bron: Raad van State

hoger beroep niet mogelijk. De figuur laat zien dat de Raad met name tot 2004 met een sterke groei van het aantal behandelde vreemdelingenzaken is geconfronteerd. De groei van 2004 op 2005 is aanmerkelijk minder sterk. Een stabilisering lijkt zich in te zetten.

In 2004 werden 1.400 hoger beroepsprocedures in het kader van de aanvraag van een reguliere verblijfsvergunning behandeld, en 4.500 hoger beroepsprocedures in het kader van een asielaanvraag (bron: IND).

3.5 College van Beroep voor het Bedrijfsleven

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is een bestuursrechtelijk college dat oordeelt inzake beroepen over geschillen op het terrein van het sociaal-economisch bestuursrecht. Het College oordeelt als eerste en enige instantie over beroepen tegen een besluit of handeling van ondermeer de Sociaal-economische Raad, een productschap of een bedrijfschap. Daarnaast is het College hoger beroepsinstantie voor uitspraken betreffende een bepaald aantal wetten, zoals bijvoorbeeld de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet. Verder fungeert het College in hoger beroep als tuchtrechter. Daarnaast heeft het bevoegdheden op

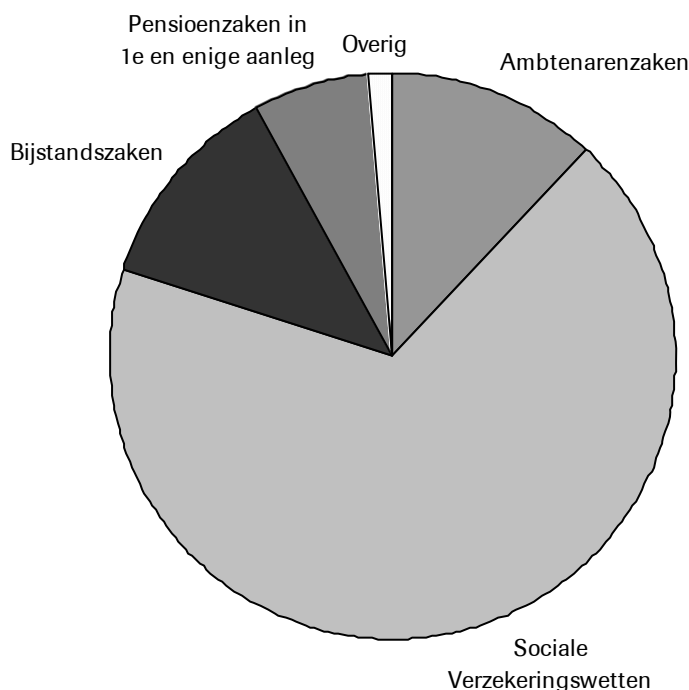
grond van tientallen wetten in hoger beroepszaken op het gebied van het economische bestuursrecht.

De instroom van zaken fluctueert in de periode 2000 tot 2005 sterk. De hoge instroom in 2002 (2.020 zaken) is (voor een deel) veroorzaakt door beroepen inzake het Besluit zand- en lössgronden en de nasleep van de MKZ-crisis (Jaarverslag CBb).

3.6 Centrale Raad van Beroep

Deze bestuursrechter oordeelt als eerste en enige instantie over zaken met betrekking tot sommige pensioenen (oorlogspensioenen) en vergelijkbare uitkeringen. Dit is in de desbetreffende bijzondere wetten geregeld, zoals in de Spoorwegpensioenwet of de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers. Bij de Centrale Raad van Beroep kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank op het terrein van de sociale zekerheid (inclusief de Algemene Bijstandswet) en het ambtenarenrecht (inclusief pensioenen).

Figuur 3.4 Instroom van zaken bij de CRvB naar regelgeving, 2004

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel B3 in bijlage II
Bron: CBS.

Bestuurszaken met betrekking tot Sociale Verzekeringswetten maken het grootste deel uit van de zaken bij de CRvB.

3.7 Gerechtshoven

De gerechtshoven behandelen sommige bijzondere bestuursrechtzaken. De belangrijkste groep wordt gevormd door belastingzaken bij de belastingkamers van (alle) gerechtshoven. Het hof Leeuwarden oordeelt sinds 2000 in hoger beroep over WAHV-zaken.

Belastingzaken

Sinds het van kracht worden van de Wet belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties op 1 januari 2005 zijn de gerechtshoven de instantie die belastingzaken in hoger beroep behandelen. Voor 1 januari 2005 werd het beroep bij de belastingrechter maar door één feitelijke instantie, namelijk het gerechtshof, behandeld. Na de behandeling door het hof stond alleen nog beroep in cassatie open bij de Hoge Raad. In 2005 zijn bij de gerechtshoven 250 belastingzaken in hoger beroep ingestroomd (bron: Jaarverslag Raad van de rechtspraak 2005). Omdat 2005 het eerste jaar is waarin hoger beroep kan worden ingesteld bij de gerechtshoven, mag worden verwacht dat dit aantal in de jaren na 2005 groter zal zijn.

Sinds 2002 kent het Hof Amsterdam een douanekamer (als onderdeel van de belastingkamer) die beroepen tegen beslissingen over douanerechten behandelt. Het aantal daar ingediende zaken fluctueert in de periode 2000 tot 2004 sterk: tussen 219 (in 2003, bron: belastingdienst) en 775 (in 2001).

WAHV-zaken (Hof Leeuwarden)

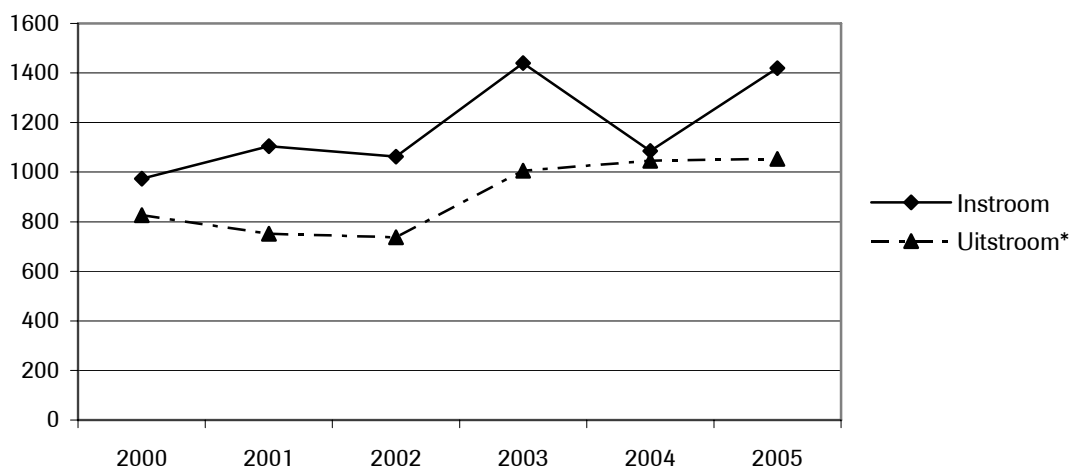
Het aantal WAHV-zaken in hoger beroep stijgt in de periode in de periode 2001-2005 van 1.400 naar bijna 1.600 (Bron: CJIB). Deze stijging komt overeen met de ontwikkeling in het aantal WAHV-sancties dat per jaar wordt opgelegd. Dat aantal steeg spectaculair tot 2001, maar nam in de jaren daarna ook nog beperkt toe. Naast hoger beroep tegen WAHV-beschikkingen behandelt het hof Leeuwarden ook verzetzaken tegen verhaal o.g.v. WAHV in hoger beroep.

3.8 Hoge Raad

De invoering van de belastingrechtspraak in twee instanties met ingang van 1 januari 2005 heeft de positie van de Hoge Raad als instantie voor beroep in cassatie onveranderd gelaten. Figuur 3.5 brengt de ontwikkeling van het aantal door de Belastingkamer van de Hoge Raad behandelde zaken in beeld, uitgesplitst naar het soort uitspraak.

In 2003 en 2005 is de instroom van belastingzaken aanzienlijk hoger dan in de overige jaren. Wellicht kan de oorzaak hiervan (deels) worden gevonden in de Wet Waardering Onroerende Zaken.

Figuur 3.5 Hoge Raad, belastingkamer – in- en uitstroom cassatieberoep inzake belastingen, 2000-2005

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel B4 in bijlage II

* Alleen uitspraken beschikbaar.

Bron: Hoge Raad der Nederlanden

3.9 Doorlooptijden

Tabel 3.4 Sector bestuur - doorlooptijden in dagen, 2002 - 2005

	2002	2003	2004	2005
Rechtbank sector bestuur				
Bestuurszaak (excl. belastingzaken)	373	346	330	302
Voorlopige voorziening bij een bestuurszaak	45	45	45	43
Vreemdelingenzaak	383	469	435	315
Gerechtshof				
Belastingzaak	527	511	508	566
College van Beroep voor het bedrijfsleven				
Bestuurszaak	513	494	417	467
Voorlopige voorziening	45	36	77	54
Centrale Raad van Beroep				
Bestuurszaak	741	713	709	606
Voorlopige voorziening	60	46	47	44

Bron: Raad voor de rechtspraak

De doorlooptijden van bestuurszaken zijn bij de meeste rechtsprekende instanties sinds 2002 gedaald. De daling van de gemiddelde doorlooptijd van de vreemdelingenzaken sinds 2003 is het gevolg van het feit dat de vreemdelingenkamers steeds meer ‘nieuwe’ zaken zijn gaan behandelen en de werkvoorraad steeds kleiner wordt.

De gemiddelde doorlooptijd van belastingzaken bij het hof is in 2005 hoger geweest als gevolg van de invoering van rechtspraak in twee instanties in het belastingrecht. De werkvoorraad van oude, lang lopende zaken in eerste aanleg is weggewerkt en er zijn geen nieuwe, (soms) kortlopende zaken meer ingestroomd. Bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven fluctueren de doorlooptijden van bestuurszaken nogal; bij de Centrale Raad van Beroep zijn ze sterk afgenomen.

4 Strafrechtspraak

W. van der Heide

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingen in de Nederlandse strafrechtspraak vanaf 1995. Hoewel het OM geen onderdeel is van de (straf)rechtspraak worden de afdoeningen door het OM in dit hoofdstuk toch in beeld gebracht. De reden hiervoor is dat ontwikkelingen in de strafrechtspraak niet goed kunnen worden geduid zonder informatie over ontwikkelingen in de afdoeningen door het OM. Zo heeft een verandering in de wijze waarop het OM strafzaken behandelt (bijvoorbeeld vaker overgaan tot transigeren) consequenties voor de instroom bij de rechtbanken, en zal de Wet OM-afdoening¹⁸ een verschuiving van de werklust van de rechtbanken naar het OM tot gevolg hebben.

Strafbare feiten worden ingedeeld in misdrijven (ernstige feiten) en overtredingen (minder ernstige feiten). De berechting van misdrijven wordt in eerste aanleg meestal verricht door de politierechter, de meervoudige kamer of de kinderrechter (deze zaken worden hier rechtbankstrafzaken genoemd), de berechting van overtredingen door de kantonrechter. Kantonzaken en rechtbankstrafzaken en worden afzonderlijk behandeld, respectievelijk in paragraaf 4.3.1 en 4.3.2.

Dit hoofdstuk beschrijft hoofdzakelijk strafzaken in *eerste aanleg*. Over strafzaken in hoger beroep bij de gerechtshoven en het beroep in cassatie bij de Hoge Raad zijn minder gegevens beschikbaar en deze komen derhalve minder uitgebreid aan de orde.

Dit hoofdstuk is voor een groot deel gebaseerd op de WODC-CBS publicatie 'Criminaliteit en rechtshandhaving 2004' (Eggen en Van der Heide, 2005)¹⁹. Tevens is gebruik gemaakt van Jaarverslagen van de Rechtspraak, en 'Rechtspraak in Nederland, 2003' (CBS, 2005).

Wat betreft de presentatie van gegevens over instroom en uitstroom van zaken wijkt dit hoofdstuk wat af van de voorgaande hoofdstukken. Bij de strafsector van de rechtbanken is de instroom van zaken per definitie vrijwel gelijk aan het aantal afgedane zaken, omdat een zaak pas aanhangig wordt gemaakt als er zittingscapaciteit is²⁰. Een vergelijking tussen de instroom en de uitstroom, waaruit een eventuele werkvoorraad zou kunnen blijken, is daarom niet erg zinvol en wordt hier achterwege gelaten. In aansluiting op wat gangbaar is presenteren we hier alleen 'afgedane zaken'. Voorlopige voorzieningen zijn in de strafsector niet aan de orde, en over Raadkamerzaken²¹ is in de hier gebruikte CBS-rechtbankbestanden geen nadere informatie voorhanden. Overigens heeft de Raad

18 Nu nog wetsvoorstel. De wet maakt het mogelijk dat het OM in bepaalde gevallen zelf straffen kan opleggen. De wet zal naar verwachting in 2007 in werking treden.

19 Voor corresponderende cijfers bij de figuren in dit hoofdstuk wordt dan ook verwezen naar Eggen & Van der Heide, 2005.

20 Bij de gerechtshoven geldt dit overigens niet, omdat de mate waarin hoger beroep wordt ingesteld niet afhankelijk kan worden gesteld van de verwerkingscapaciteit. Uit het oogpunt van uniformiteit wordt hier echter ook voor de uitstroom gekozen.

21 Raadkamerzaken zijn zaken die door het Gerechtshof, de advocaat-generaal, de advocaat (in strafzaken: 'raadsman') en de direct betrokkenen in een besloten bijeenkomst worden behandeld. Onderwerpen die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld verlengingen gevangenhoudingen.

voor de rechtspraak wel informatie over Raadkamerzaken. Deze informatie wordt in paragraaf 4.4 gepresenteerd.

4.2 De strafrechtspraak als onderdeel van de strafrechtsketen

De strafrechtspraak is onderdeel van de strafrechtsketen. Om de ontwikkelingen in de strafrechtspraak goed te kunnen duiden, is enig inzicht in de strafrechtsketen van belang. Het onderstaande stroomschema brengt de verschillende onderdelen van de strafrechtsketen in 2004 in beeld²². Het schema laat zien dat er in elke fase van de keten een selectieproces plaatsvindt. Dat begint al bij de registratie door de politie.

Het stroomschema laat zien dat lang niet alle misdrijven bij de politie worden gemeld en niet alle aangiftes worden door de politie geregistreerd. Slechts een beperkt deel van de misdrijven wordt opgehelderd. Het aantal verdachten dat de politie hoort, ligt dan ook aanzienlijk onder het aantal geregistreerde misdrijven.²³ Een deel van de minder ernstige strafbare feiten handelt de politie zelf af. Bij bepaalde relatief lichte misdrijven kan dat via een Halt-verwijzing (in 2004 ongeveer 22.000 keer) als het om strafrechtelijk minderjarigen gaat, of via een politietransactie bij strafrechtelijk meerderjarigen (in 2004 bijna 32.000 keer).

In andere gevallen legt de politie bij voldoende grond voor verdenking en vervolging een proces-verbaal over de verdachte en de betreffende delicten voor aan het Openbaar Ministerie. Daarnaast krijgt het OM ook een aantal zaken van andere instanties dan de politie (bijv. de FIOD-ECD). Ongeveer 7% van de instroom bij het OM is afkomstig van deze instanties. Over het algemeen zijn dat de bijzondere opsporingsdiensten²⁴ en de Koninklijke Marechaussee (KMar).

Bij het OM vindt een verdere selectie plaats. Het OM kan besluiten een strafzaak²⁵ te seponeren, omdat voldoende bewijs ontbreekt (technisch sepot) of omdat vervolging niet opportuun wordt geacht (beleidssepot). Tevens kunnen zaken bij andere zaken worden gevoegd. Ook kan het OM in bepaalde misdrijfzaken een transactie aanbieden aan de verdachte. Als deze bereid is aan bepaalde voorwaarden te voldoen, ziet het OM van verdere vervolging af. Die voorwaarden kunnen de vorm hebben van de betaling van een geldbedrag, het ondergaan van een taakstraf, en dergelijke.

De rest van de zaken brengt het OM via een dagvaarding voor de rechter. Deze kan de verdachte vrijspreken of schuldig verklaren. In dat laatste geval zal de rechter meestal een straf of maatregel opleggen. De belangrijkste straffen zijn (onvoorwaardelijke of voorwaardelijke) boetes, (onvoorwaardelijke of voorwaardelijke) gevangenisstraffen en taakstraffen.

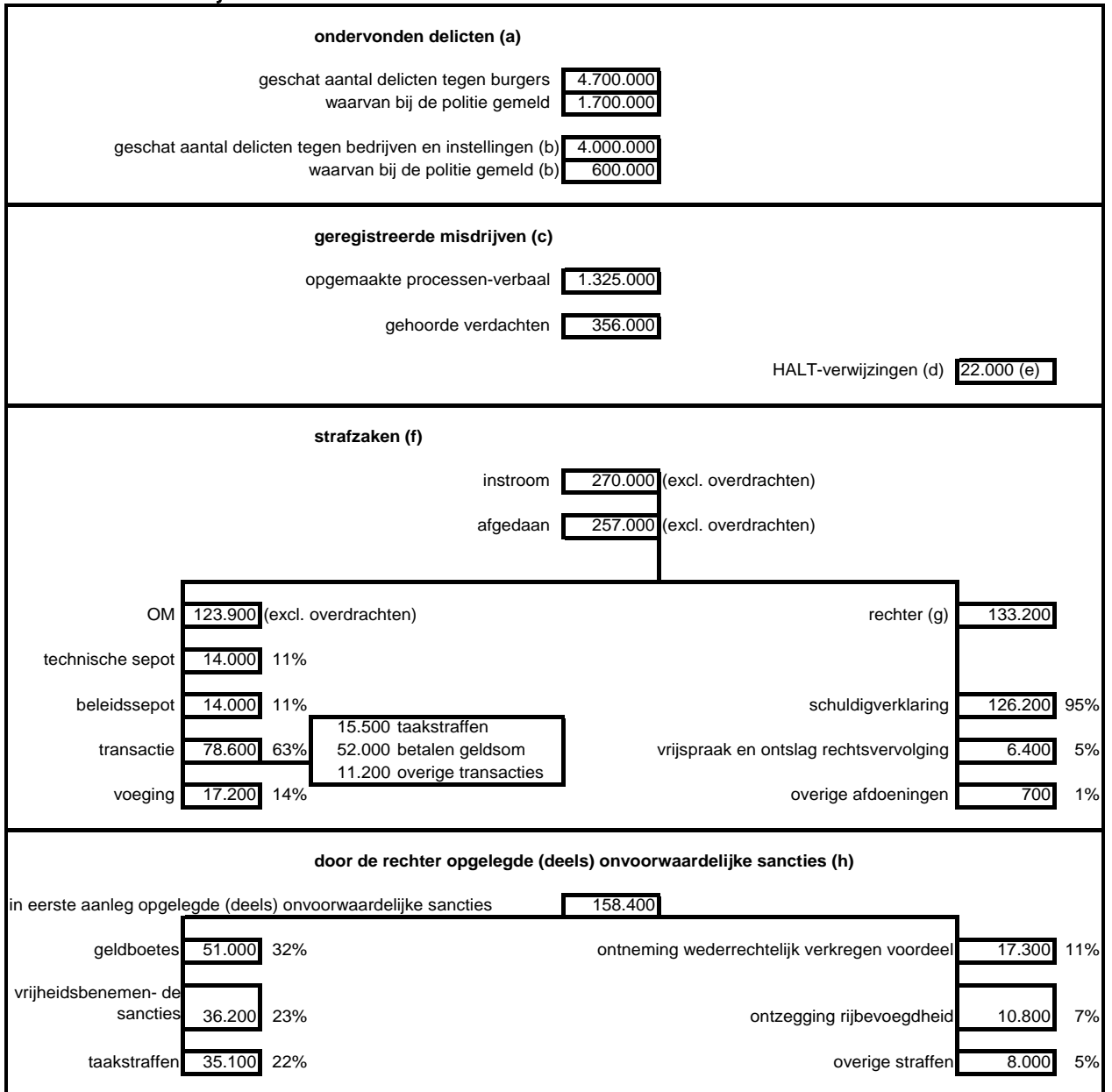
22 In dit schema zijn de overtredingen niet meegeteld. Het betreft uitsluitend misdrijven.

23 Een verdachte kan meer dan één misdrijf hebben begaan. Dit zal dus ook bijdragen aan het selectieproces. Daartegenover staat dat een misdrijf door meer dan één dader kan zijn gepleegd.

24 De Algemene Inspectiedienst (AID), de Belastingdienst/Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst/ Economische Controledienst (Belastingdienst / FIOD-ECD), de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD) en de VROM Inlichtingen- en Opsporingsdienst (VROM-IOD).

25 Een strafzaak wordt hier gedefinieerd als 'een bij het Openbaar Ministerie ter (verdere) afhandeling ingeschreven proces-verbaal tegen één verdachte wegens één of meer strafbare feiten'.

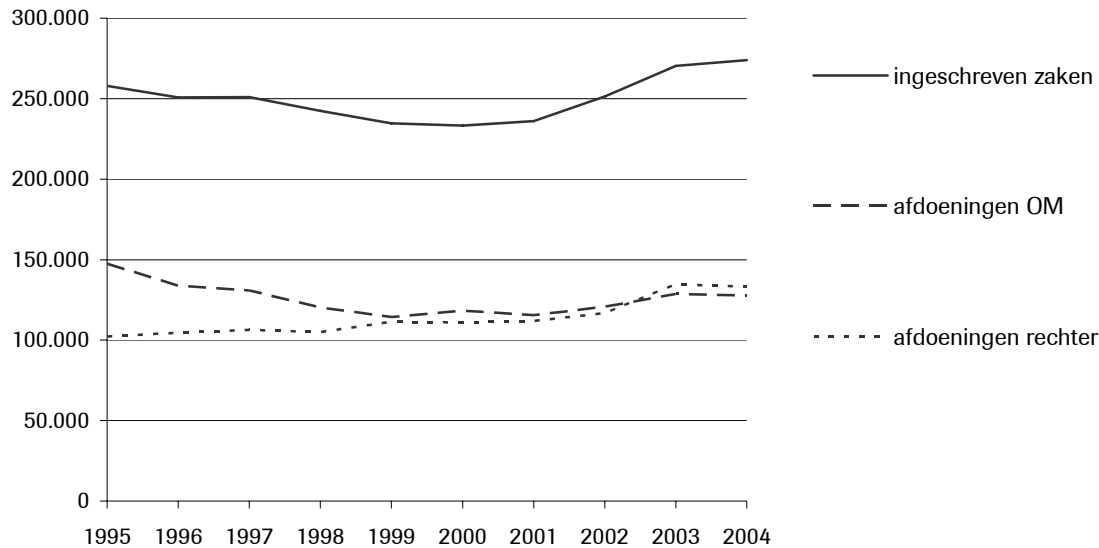
Stroomschema misdrijven in 2004

- a Bron: CBS-slachtofferenquête, NIPO Consult (2002) en TNS NIPO (2004). De op basis van deze bronnen geschatte aantallen delicten hebben enige overlap. De omvang van deze overlap is niet bekend.
- b Het aantal delicten tegen bedrijven en instellingen en het deel dat daarvan werd gemeld bij de politie, is geschat op basis van de gegevens uit de MCB (Monitor Criminaliteit Bedrijven, TNS NIPO, 2004) en de MBI (Monitor Bedrijven en Instellingen, NIPO Consult, 2002). De cijfers zijn inclusief de sectoren landbouw, industrie, openbaar bestuur en onderwijs, overig kwartaire sector, maar exclusief de delictcategorie 'computercriminaliteit'.
- c Bron: CBS-Politiestatistiek: inclusief misdrijven tegen bedrijven en instellingen, en inclusief 'slachtofferloze delicten'.
- d Bron: Halt Nederland.
- e Ruim een derde van de Halt-verwijzingen betreft overtredingen en is derhalve niet afkomstig van genoemde 356.000 gehoorde verdachten. Het aantal van 22.000 verwijzingen is een schatting gebaseerd op de gegevens van 51 van de 53 Halt-bureaus.
- f Bron: CBS-strafzakenstatistiek.
- g Om redenen betreffende de registratie zijn de voegingen als afdoening door de rechter buiten beschouwing gelaten.
- h Bron: CBS-strafzakenstatistiek. De voorwaardelijke sancties zijn buiten beschouwing gelaten. Bij combinaties van sancties zijn alle sancties afzonderlijk geteld. Daardoor is het aantal (deels) onvoorwaardelijke sancties hoger dan het aantal schuldigverklaringen.

Figuur 4.1 brengt de ontwikkeling van het aantal bij het parket ingeschreven strafzaken en het aantal door het OM en de strafrechter afgedane zaken van 1995 tot 2004 in beeld.

Figuur 4.1 Ontwikkeling ingeschreven strafzaken en afdoeningen, 1995-2004

Bron: CBS

Het aantal door de politie opgemaakte processen-verbaal is in de periode 1995 tot 2004 toegenomen van ruim 1,2 miljoen naar ruim 1,3 miljoen (+8%). Het aantal door de politie gehoorde verdachten is in die periode echter veel sterker gestegen: van bijna 247.000 naar 356.000 (+44%). De figuur laat zien dat de instroom van strafzaken bij de arrondissementsparketten sinds 1995 aanmerkelijk minder sterk is gestegen.

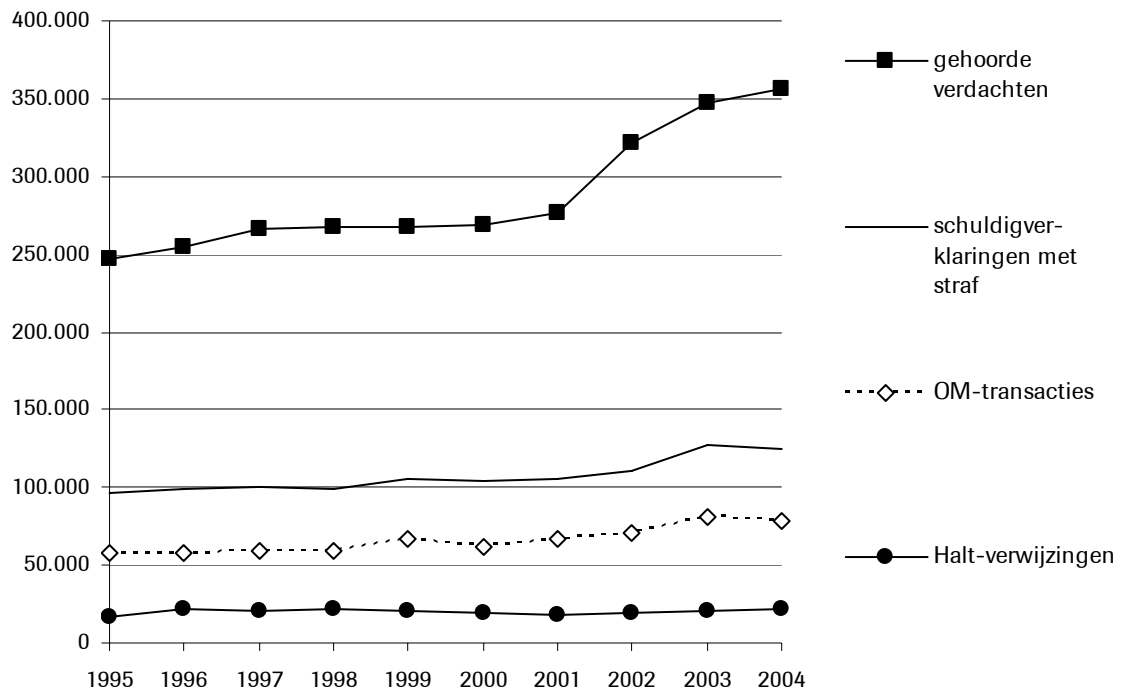
In de periode 1995-2004 is zowel bij de inschrijvingen als bij de afdoeningen door het OM, na een aanvankelijke daling, vanaf 2001 weer sprake van een stijging. In 2004 zijn 274.000 strafzaken ingeschreven bij het OM; in 1995 waren dat er 258.000. Deze groei van het aantal ingeschreven strafzaken blijft aanzienlijk achter bij die van het aantal door de politie gehoorde verdachten. Een oorzaak (naast wellicht andere) van de aanvankelijke daling van het aantal inschrijvingen is het feit dat het OM er in de loop van de jaren negentig toe is overgegaan om zaken nog voordat ze als rechtbankstrafzaak worden ingeschreven, te beoordelen op 'vervolgbaarheid'. Zaken die als 'kansloos' worden beoordeeld, worden niet meer ingeschreven. Dit registratie-effect is er (mede) de oorzaak van dat het aantal *geregistreerde* septs sterk is gedaald (zie Huls e.a., 2001, p. 231).

Het OM doet in 2004 128.000 zaken af, in 1995 nog 147.000. Het aantal afdoeningen door de rechter is met 30% gestegen naar 133.000 in 2005.

Figuur 4.2 schetst hoe de ontwikkeling van het aantal gehoorde verdachten en van het aantal bestraffingen (Halt, transacties en schuldigverklaringen) zich tot elkaar verhouden.

In 2004 werden door de politie 356.000 mensen door de politie gehoord vanwege de verdenking van het plegen van een misdrijf (zie figuur 4.2). In datzelfde jaar werden 22.000 minderjarigen door de politie naar een Haltbureau verwezen,

Figuur 4.2 Ontwikkeling gehoorde verdachten, Halt-verwijzingen, OM transacties en schuldigverklaringen, 1995-2004

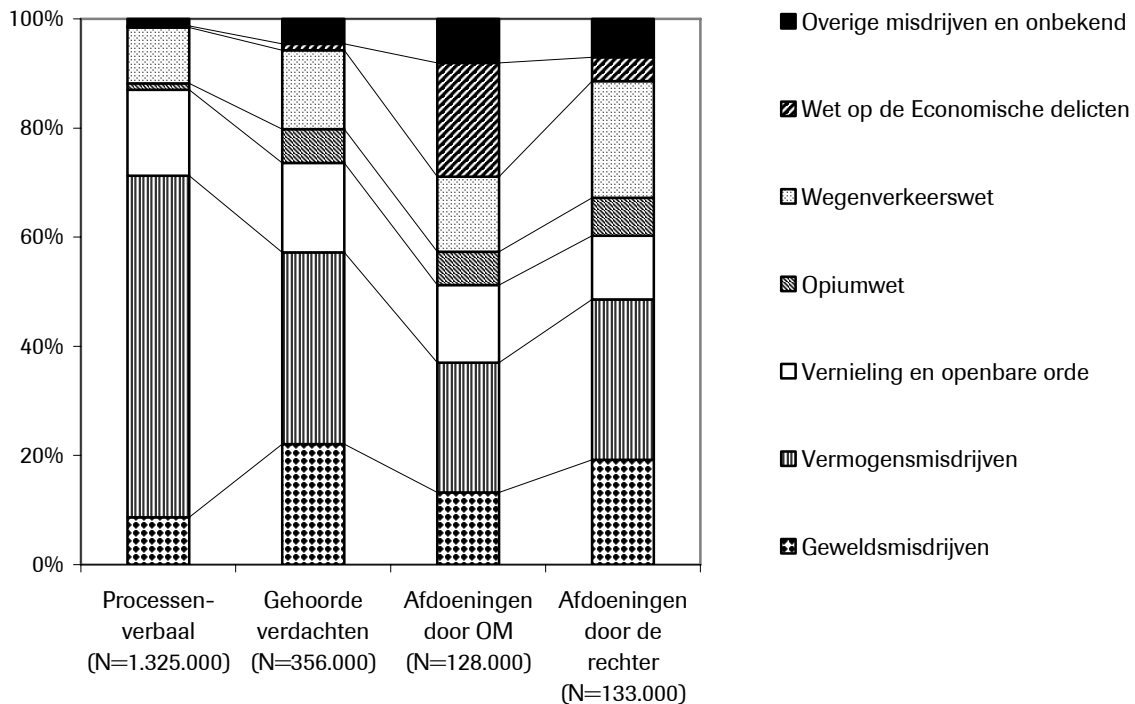
Bron: CBS en Halt-Nederland

werden 79.000 transacties tussen verdachten en het OM overeengekomen, en werden 125.000 schuldigverklaringen uitgesproken door de rechter. Wanneer Halt afdoeningen en transacties als vormen van bestraffing worden beschouwd, dan krijgt het merendeel, te weten 226.000, van de door de politie gehoorde verdachten uiteindelijk enige vorm van straf. Van deze bestraffingen neemt de Rechtspraak 55% voor haar rekening. In strafzaken met een rechtspersoon als verdachte wordt relatief vaak getransigeerd: in 2004 waren het er 10.600 van de 13.600 (78%).

Figuur 4.3 geeft de gang weer van zeven delictgroepen door de strafrechtsketen (tot en met de rechtspraak). Het laat zien wat het relatieve aandeel is van elk van de delictcategorieën in het desbetreffende onderdeel van de keten.

De figuur maakt duidelijk dat delicten een groot aandeel in de ene schakel van de strafrechtsketen kunnen uitmaken en tegelijkertijd een betrekkelijk klein deel in een ander deel van de strafrechtsketen. Zo hebben de vermogensdelicten een groot aandeel bij de processen verbaal en een veel kleiner aandeel bij de afdoeningen door de rechter, en maken de economische delicten een aanzienlijk groter deel uit bij de afdoeningen door het OM dan bij de afdoeningen door de rechter. Ontwikkeling van het aantal zaken in de ene schakel van de keten zegt daarom niet alles over de ontwikkelingen in het aantal zaken in de andere schakel van de keten. Een grote stijging van het aantal processen verbaal vanwege eenvoudige diefstal zou wel eens een gering effect kunnen hebben op de ontwikkeling van het aantal zaken bij de rechter.

Figuur 4.3 De verschillende soorten misdrijven en hun aandeel in de schakels van de strafrechtsketen, 2004

Bron: CBS

Andersom kunnen ontwikkelingen in het aantal zaken bij de rechter onzichtbaar zijn in de ontwikkeling van het aantal processen verbaal. Met 4.500 processen-verbaal en 4.300 gehoorde verdachten hebben de economische delicten een marginaal aandeel in de door de politie geregistreerde criminaliteit. In het vervolgtraject is dit aandeel echter niet meer marginaal: bijna 26.000 bestraffingen (transacties en schuldigverklaringen met straf). Een deel van de verklaring voor het gegeven dat er veel meer zaken worden bestraft dan dat er verdachten door de politie worden gehoord, kan worden gevonden in het feit dat economische zaken voor een belangrijk deel worden aangebracht door de zogenoemde Bijzondere Opsporingsdiensten²⁶. Deze verdachten vinden we niet terug in de politieregistratie.

Onder de *kantonstrafzaken* door het OM worden die strafzaken begrepen die, wanneer het OM tot vervolging over zou gaan, aan de kantonrechter zouden worden voorgelegd. Tabel 4.1 geeft de ontwikkeling weer van het aantal door het OM afgedane kantonfeiten naar overtreden wet (1995-2003) en wijze van afdoening (2003).

²⁶ Er zijn vier Bijzondere Opsporingsdiensten: de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst/ Economische Controledienst (FIOD-ECD), de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD), de Algemene Inspectiedienst (AID), en de VROM Inlichtingen- en Opsporingsdienst (VROM-IOD).

Tabel 4.1 Door het OM afgedane kantonfeiten* naar overtreden wet (1995-2003) en wijze van afdoening (2003)

	1995	1999	2000	2001	2002	2003	% sepots 2003	% trans- acties 2003
Wegenverkeerswet	31.600	20.600	16.100	13.000	13.200	16.400	34%	49%
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens / Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	23.900	20.200	15.400	12.700	12.100	16.500	51%	21%
Voertuigreglement Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)	2.300	15.100	12.400	4.000	3.700	5.400	22%	74%
Wet personenvervoer	10.300	12.500	13.900	13.300	13.900	24.700	48%	15%
Algemeen Reglement Vervoer	43.200	15.200	20.800	16.400	19.200	32.200	21%	5%
Wetboek van Strafrecht	1.600	800	600	600	900	2.200	48%	4%
Vreemdelingenbesluit en Vreemdelingenwet	7.700	7.500	6.300	4.800	4.900	6.500	44%	29%
Leerplichtwet	5.700	1.700	1.900	2.400	2.000	4.000	68%	14%
Overige wetten en regelgeving	300	600	700	800	1.300	1.700	46%	49%
Totaal	258.200	173.800	159.500	104.300	100.400	147.400	35%	33%

* Dagvaardingen zijn niet meegeteld.

Bron: CBS

In de periode tussen 1995 en 2002 daalde het aantal door het OM afgedane *zaken*²⁷ van ongeveer 250.000 duizend tot bijna 90.000. In 2003 is het aantal weer toegenomen tot 130.000. Het totaal aantal afgedane *feiten* is in de afgelopen jaren gedaald van 258.000 in 1995 tot 100.000 in 2002, om vervolgens in 2003 weer te stijgen naar 147.000 (zie tabel 4.1).

In 2003 is in ongeveer 33% van de afdoeningen van kantonzaken sprake van een transactie. De daling van het aantal afgedane zaken met betrekking tot overtredingen van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens en de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen in het gevolg van de invoering van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (Wet Mulder) in 1991. Deze wet maakt het mogelijk om onder bepaalde voorwaarden lichte (verkeers)overtredingen bestuursrechtelijk af te doen door middel van een beschikking.

Minderjarigen in de strafrechtsketen

Van alle door de politie gehoorde verdachten is 18% minderjarig. In 2004 werden 65.000 minderjarigen door de politie gehoord. Daarvan werden zo'n 22.000 naar een Haltbureau verwezen. Er werden 33.000 strafzaken tegen minderjarigen bij het parket ingeschreven. Het OM doet bijna twee derde van alle rechtbankstrafzaken tegen minderjarigen af, de rechter een derde. Bij de minder- en meerderjarigen tezamen wordt ruim de helft van alle strafzaken afgedaan door de rechter en bijna twee derde (64%) van de zaken tegen minderjarigen doet het OM af met een

27 Doordat een zaak meerdere overtredingen / feiten kan betreffen, is het totale aantal feiten waarover de rechter zich buigt groter dan het aantal zaken. De totaalaantallen in tabel 4.1 zijn dan ook wat hoger dan die in tabel 4.2.

transactie. Daarvan bestaat 71% uit taakstraffen volgens het transactiemodel. De meeste door de rechter aan minderjarigen opgelegde sanctie is eveneens de taakstraf: 7.700 in 2004.

4.3 Afdoening door rechter in eerste aanleg

4.3.1 Afdoening van kantonzaken in eerste aanleg

Op grond van de wet behandelen kantonrechters de strafzaken van alle overtredingen waarvan de kennisneming niet aan een andere rechter is opgedragen. Verder is bepaald dat hoger beroep steeds mogelijk is, behalve als het belang van een nieuwe behandeling van de zaak volgens objectieve in de wet genoemde maatstaven te gering is. Tabel 4.2 geeft de ontwikkeling van kantonzaken, uitgesplitst naar soort eindbeslissing weer.

Tabel 4.2 Door de kantonrechter in eerste aanleg afgedane strafzaken naar eindbeslissing

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Dagvaarding nietig	14.200	6.100	6.400	5.200	4.600	5.200
OM niet-ontvankelijk	600	0	0	0	0	0
Vrijspraak	3.000	1.900	2.200	2.200	2.700	3.600
Ontslag van rechtsvervolgning	200	100	100	200	200	400
Schuldigverklaringen	106.100	70.200	78.600	82.200	100.800	124.100
Overig en onbekend	600	700	700	700	800	1000
Totaal	124.800	79.000	88.000	90.500	109.100	134.200

Bron: CBS

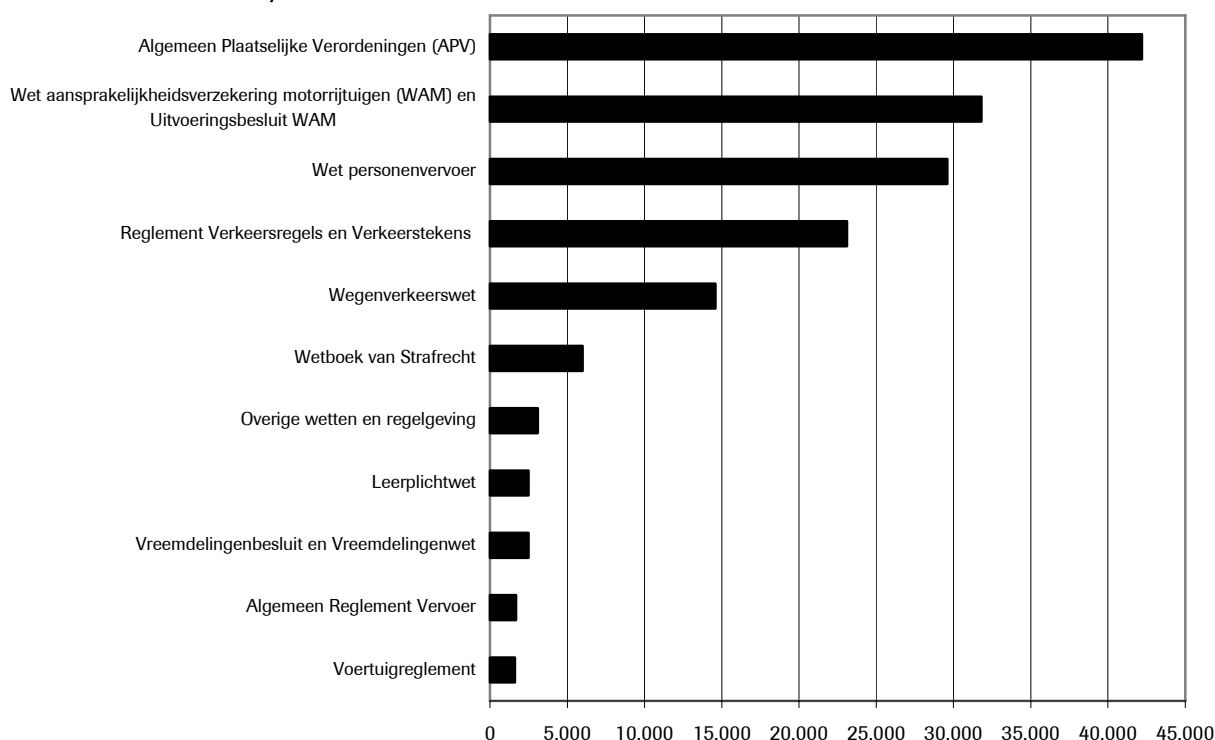
Het aantal door de kantonrechter afgedane zaken is in de periode tussen 1995 en 2000 gedaald van 125.000 tot 80.000 zaken. In de jaren daarna is het aantal weer toegenomen tot 134.000.

Het merendeel van de kantonfeiten²⁸ gaat over overtreding van Algemene plaatselijke verordeningen (42.000 in 2003), overtredingen van de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (32.000), de Wet personenvervoer (30.000) en het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens.

In veruit de meeste gevallen eindigt de zaak met een schuldigverklaring. In ongeveer 4% van de zaken besluit de rechter om de dagvaarding nietig te verklaren. Overige beslissingen, zoals vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolgning of niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie, komen betrekkelijk weinig voor.

28 Doordat een zaak meerdere overtredingen / feiten kan betreffen, is het totale aantal feiten waarover de rechter zich buigt groter dan het aantal zaken. De totaalaantallen in figuur 4.4 zijn dan ook wat hoger dan die in tabel 4.2.

Figuur 4.4 Door de kantonrechter in eerste aanleg afgedane kantonfeiten naar de wet die is overtreden, 2003

Bron: CBS

4.3.2 Afdoening van rechtbankstrafzaken in eerste aanleg

Tabel 4.3 maakt een uitsplitsing van de in 2004 in eerste aanleg afgedane zaken naar delictcategorie. De categorie 'Overige misdrijven en onbekend' omvat ondermeer delicten tegen de Wet economische delicten en de Wet wapens en munitie.

Tabel 4.3 In 2004 in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken naar soort delict

Vermogensmisdrijven	39.090
Wegenverkeerswet	28.420
Geweldsmisdrijven	25.620
Vernieling en openbare orde	15.580
Overige misdrijven en onbekend	15.240
Opiumwet	9.270
Totaal	133.220

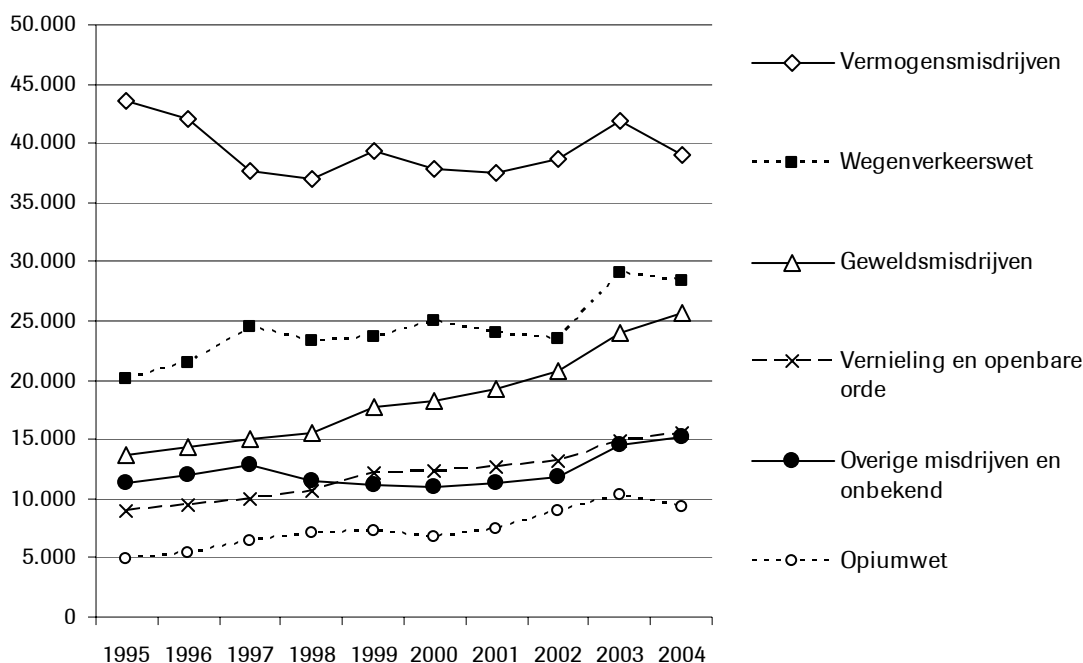
* Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS

De meeste rechtbankstrafzaken hebben betrekking op delicten volgens het Wetboek van strafrecht, zoals vermogensdelicten, geweldsdelicten en vernielingen. Figuur 4.5 geeft de ontwikkeling van het aantal in eerste aanleg afgedane strafzaken naar delictcategorieën weer.

Het aantal afdoeningen van strafzaken door de rechter in eerste aanleg steeg van 102.000 in 1995 naar 133.000 in 2004. Bij de meeste aan de rechter voorgelegde strafzaken gaat het om misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht, zoals

Figuur 4.5 Door de rechter in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken naar soort delict, 1995-2004

Bron: CBS

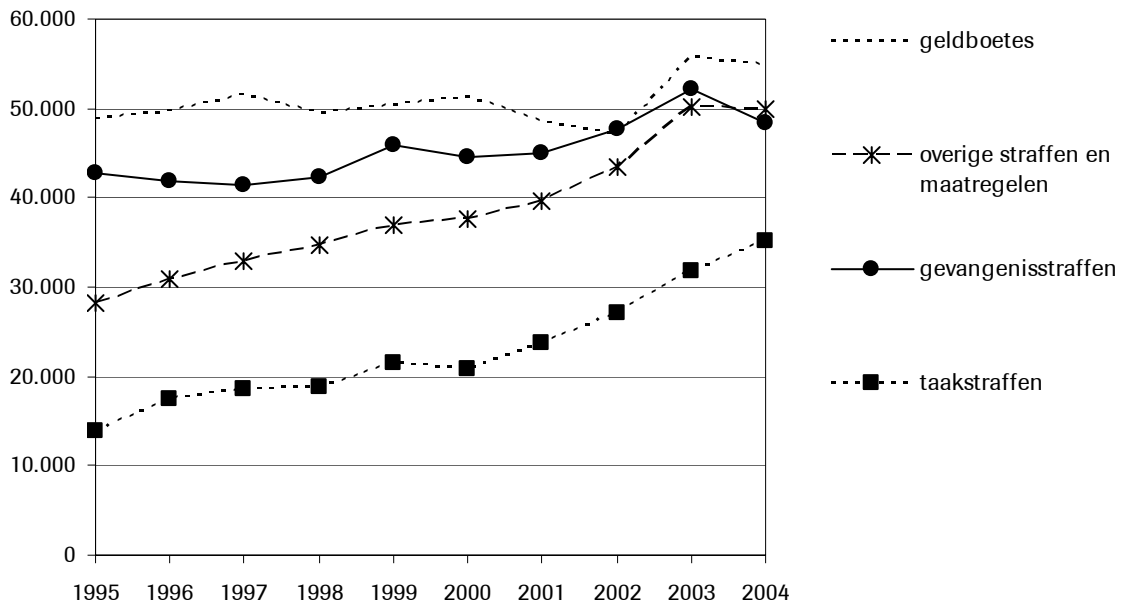
vermogensdelicten, geweldsdelicten of delicten tegen de openbare orde (zie figuur 4.5). Bij de meeste delictcategorieën is van 1995 tot 2004 een groei in aantal waar te nemen. Alleen het aantal afdoeningen van vermogensdelicten daalde. In ruim een op de vijf zaken gaat het om een delict tegen de Wegverkeerswet, voornamelijk rijden onder invloed.

Het overgrote deel (81%), ongeveer 108.000 zaken, is door de politierechter behandeld. De politierechter behandelt die zaken waarbij als criteria gelden de 'eenvoudigheid' van de zaak en het voornemen van het OM in de zaak niet meer dan één jaar gevangenisstraf te eisen. De meervoudige kamer doet in 2004 bijna 15.000 zaken af, de kinderrechter ruim 10.000.

De rechter verklaart een verdachte in de meeste gevallen schuldig. Van de 133.000 strafzaken die de rechtbanken in eerste aanleg in 2004 hebben afgedaan, eindigen er ruim 126.000 in een schuldigverklaring en 125.000 in een schuldigverklaring *met straf*. In ruim 6.300 zaken komt de rechter in 2004 tot een vrijspraak of een ontslag van alle rechtsvervolging.

De periode 1995-2004 laat voor de meeste opgelegde sancties een geleidelijk stijgende trend zien, met een lichte daling tussen 2003 en 2004 (figuur 4.6). In zaken waarin de rechter een schuldigverklaring met strafoplegging uitspreekt, betreft het in 25% uitsluitend een geldboete en in ongeveer 20% uitsluitend een gevangenisstraf. In ongeveer een op de tien zaken legt hij uitsluitend een taakstraf op. In totaal legt de rechter in bijna 60% van de schuldigverklaringen één straf of maatregel op.

Figuur 4.6 Door de rechter in eerste aanleg opgelegde sancties in rechtbankstrafzaken naar soort sanctie, 1995-2004

Bron: CBS

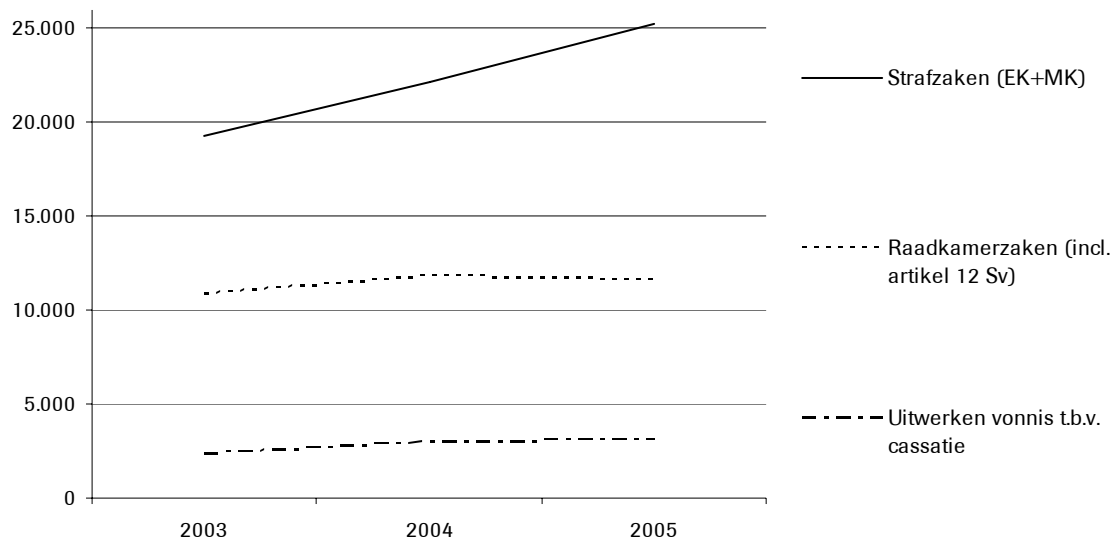
Daarnaast is in ongeveer 25% van de schuldigverklaringen met straf een enkelvoudige straf opgelegd in combinatie met een bijkomende straf of maatregel. In ongeveer 12% legt de rechter een geldboete op in combinatie met een bijkomende straf of maatregel.

4.4 Hoger beroep en beroep in cassatie

De gerechtshoven behandelen strafzaken in hoger beroep. Gegevens over het aantal zaken bij de hoven zijn beschikbaar in termen van uitspraken. Omdat het Gerechtshof meer dan één beslissing in een zaak kan nemen (bijv. een nietigverklaring gevolgd door een nieuwe dagvaarding die alsnog leidt tot een schuldigverklaring) is het aantal beslissingen groter dan het aantal zaken waarbij hoger beroep wordt aangetekend. De strafsector van het Gerechtshof oordeelt in hoger beroep niet alleen over vonnissen (strafzaken), maar ook over beschikkingen (raadkamerzaken). Voorts behoort het uitwerken van vonnissen ten behoeve van cassatie tot de taken van de Gerechtshoven.

Figuur 4.7 geeft het aantal afgedane zaken, raadkamerzaken en uitgewerkte vonnissen van de sector straf van de Gerechtshoven in de periode 2003-2005 weer. Het grootste deel hiervan betreft strafzaken door de enkelvoudige en meervoudige kamers. Het gezamenlijke aantal door deze twee kamers afgedane zaken is in de periode 2003-2005 met 31% gestegen: van 19.000 naar ruim 25.000 zaken. Tegen de uitspraak van het gerechtshof kan de verdachte en/of het OM een cassatieverzoek (beroep in cassatie) indienen bij de Hoge Raad. Cassatie is het vernietigen van een rechterlijke uitspraak door de Hoge Raad, wegens schending van het recht. Bij een cassatieverzoek doet de Hoge Raad geen nieuw onderzoek naar de feiten, maar beoordeelt of rechters van de rechtbanken en Gerechtshoven het recht goed hebben toegepast.

Figuur 4.7 Afgedane zaken, raadkamerzaken en uitgewerkte vonnissen van de sector straf van de Gerechtshoven, 2003-2005

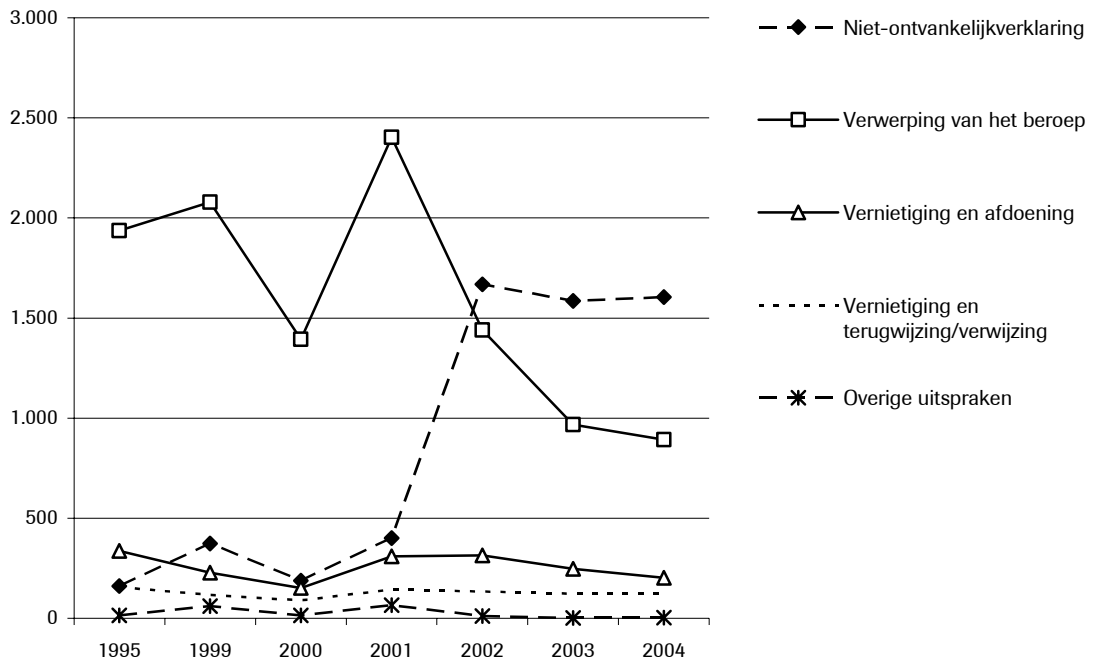
Bron: Raad voor de rechtspraak

Naast cassatie tegen *einduitspraken* in strafzaken, behandelt de Hoge Raad ook cassatieberoepen tegen *beschikkingen*. Het gaat hier om strafrechtelijke beslissingen, die niet strekken tot een veroordeling van een verdachte wegens het plegen van een strafbaar feit. Een beschikking betreft bij voorbeeld de weigering tot teruggave van inbeslaggenomen voorwerpen. In 2004 kwamen 181 van deze zaken bij de Hoge Raad ter behandeling binnen.

Herziening is, naast cassatieberoep, een apart rechtsmiddel tegen een onherroepelijke veroordeling die bij de Hoge Raad moet worden aangevraagd. De Hoge Raad kan de aanvragen niet-ontvankelijk verklaren, afwijzen of gegrond oordelen. In het laatste geval wordt verwezen naar een gerechtshof dat de zaak dan geheel opnieuw behandelt. Het aantal bij de Hoge Raad binnenkomende aanvragen tot herziening in 2004 bedroeg 57.

De meeste door de Hoge Raad behandelde zaken betreffen cassatieberoepen in rolzaken. Dit zijn zaken waarin beroep in cassatie is ingesteld tegen een einduitspraak in een strafzaak. Meestal gaat het hier om in hoger beroep gewezen arresten waarbij de verdachte tot straf is veroordeeld. Figuur 4.8 laat zien dat tot en met 2001 de meeste cassatieberoepen worden verworpen. Met ingang van 2002 is de niet-ontvankelijkverklaring de meest voorkomende einduitspraak. Deze ontwikkeling is het gevolg van een wetswijziging in 2000. Deze wet stelt het indienen van een schriftelijke toelichting (schriftuur) volgens daaraan gestelde eisen verplicht, op straffe van niet-ontvankelijkheid. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal niet-ontvankelijkverklaringen en een afname van het aantal verworpen cassatieberoepen.

Figuur 4.8 Hoge Raad – Beslissingen n.a.v. cassatieberoepen in rolzaken, 1995-2004

Bron: CBS en Hoge Raad der Nederlanden

Een vergelijking van uitspraken in eerste aanleg en hoger beroep

In hoger beroepszaken hebben de verdachten en het OM van tevoren ingeschat dat het aantekenen van hoger beroep hen een kans geeft op een andere uitspraak. In hoeverre verschillen nu de uitspraken in eerste aanleg daadwerkelijk van die in hoger beroep? Op basis van 8.000 strafzaken die in 1999 in eerste aanleg zijn afgedaan en waarbij hoger beroep is aangetekend, is onderzocht wat de verschillen zijn tussen de vonnissen in eerste aanleg en die in hoger beroep. De resultaten zijn weergegeven in tabel 4.4.

Tabel 4.4 Vonnissen in eerste aanleg en hoger beroep (in %, N= 8.058)

	In eerste aanleg	In hoger beroep
Vrijspraak	3,2%	8,9%
Geen strafoplegging	0,8%	3,6%
Strafoplegging	96,0%	87,5%
Totaal	100,0%	100,0%

Bron: OMDATA en OBJD

Zowel de verdachte als het OM kan tegen de beslissing van de rechter in beroep gaan. Is er in eerste aanleg sprake van straf, dan is degene die beroep aantekent meestal de verdachte (86%), soms het OM (4%) en soms beiden (9%).

Uit tabel 4.4 blijkt dat er bij de uitspraken in eerste aanleg vaker (96% in 1999) sprake is van strafoplegging dan na hoger beroep (87,5%); het aantal vrijspraken en uitspraken zonder strafoplegging is verdrievoudigd na hoger beroep.

Het grootste deel van de zaken eindigt zowel voor als na het hoger beroep met enige vorm van straf (zie tabel 4.5). Dit betekent overigens niet dat dit ook dezelfde straf is; strafsoort en duur kunnen van elkaar verschillen.

Tabel 4.5 Vonnissen in eerste aanleg en in hoger beroep

<i>Uitspraak in eerste aanleg</i>	<i>Uitspraak in hoger beroep</i>			Totaal
	Vrijspraak	Geen strafoplegging	Strafoplegging	
Vrijspraak	132	9	114	255
Geen strafoplegging	5	19	41	65
Strafoplegging	514	227	6.254	6.995
Totaal	651	255	6.409	7.315

Bron: OMDATA en OBJD

In ruim driekwart van de zaken is de uitspraak verschillend. In bijna de helft van de zaken is de uitspraak wezenlijk anders van aard: een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt een taakstraf, een vrijspraak wordt strafoplegging, een strafoplegging wordt vrijspraak, etc. In 30% van de zaken ten slotte wordt eenzelfde (combinatie van) hoofdstraf(fen) opgelegd: vrijheidsstraf, taakstraf of boete, maar is de hoogte van de straf anders. Deze is dan meestal lager.

4.5 Doorlooptijd van procedures

Tabel 4.6 geeft de ontwikkeling van de gemiddelde doorlooptijd van strafzaken weer, uitgesplitst naar soort rechter/strafkamer. De doorlooptijd is de tijd tussen de datum van inschrijving tot de datum van afdoening door de rechter in eerste aanleg.

Voordat een zaak voor de rechter komt kan er al geruime tijd zijn verstreken sinds het plegen van het delict: de fase van opsporing en beoordeling door het OM zijn eraan vooraf gegaan. Deze fasen maken geen deel uit van de in tabel 4.6 gepresenteerde doorlooptijden.

Tabel 4.6 Doorlooptijden strafzaken (in dagen), 2002-2005

	2002	2003	2004	2005
Strafzaak (meervoudige kamer (MK))	124	139	102	114
Uitwerken vonnis strafzaak voor hoger beroep (MK)	114	109	116	116
Politierechterzaak (EK, incl. economische)	56	51	42	32
Strafzaak bij de kinderrechter (enkelvoudige kamer (EK))	68	62	43	46
Strafzaak kantonrechter (overtredingen)	43	56	60	55
Strafzaak gerechtshof	Niet beschikbaar			

Bron: Raad voor de Rechtspraak

Zaken die worden behandeld door de meervoudige kamer duren aanzienlijk langer dan zaken bij de politierechter, kinderrechter en kantonrechter; dit zijn vanzelfsprekend de complexere zaken. De doorlooptijden bij politierechter en de kinderrechter zijn in de afgelopen jaren aanzienlijk afgenomen.

5 Personeel en uitgaven rechtspraak

W. van der Heide en D.E.G. Moolenaar

Dit hoofdstuk presenteert achtereenvolgens informatie over het personeel in de rechtspraak (paragraaf 5.1) en de uitgaven en ontvangsten van de rechtspraak (paragraaf 5.2). In paragraaf 5.1 wordt ook aandacht besteed aan de productiviteit van het personeel.

5.1 Personeel

Deze paragraaf schetst een beeld van het bij de rechtspraak werkzame personeel. Paragraaf 5.1.1. beschrijft — voor zover mogelijk — de stand van zaken in 2005; paragraaf 5.1.2 brengt de ontwikkeling van het personeelsbestand vanaf 1995 in beeld. Wanneer gegevens van 2005 ontbreken, maar minder recente gegevens wel beschikbaar zijn, worden gegevens van voor 2005 gepresenteerd. Veruit de meeste informatie is afkomstig van de Raad voor de rechtspraak.

De personeelsgegevens worden weergegeven in arbeidsjaren (fte's). Omdat sommige medewerkers in deeltijd werken, is het aantal *medewerkers* groter dan de genoemde aantallen arbeidsjaren.

5.1.1 Personeel van de rechtspraak 2005

Tabel 5.1 Formatie rechtspraak, 2003-2005, in fte op 31-12

	2003	2005
Rechterlijke ambtenaren	1926	2039
Gerechtsambtenaren direct (juridische ondersteuning)	4936	5078
Gerechtsambtenaren indirect (staf en beheer)*	1252	1253
Totaal	8114	8370

* Staftaken bij gerechten; gemeenschappelijk beheer (SSR, Prisma, Ictro; deze diensten werken ook voor het OM); bureau Raad voor de rechtspraak (143 fte in 2005).

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2005

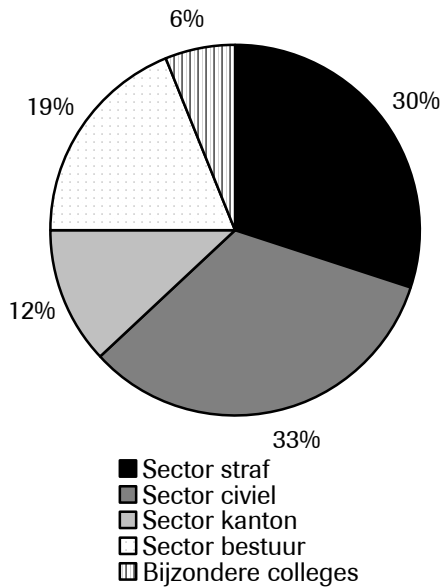
In tabel 5.1 is te zien dat het personeelsbestand van de rechtspraak in de periode 2003-2005 is toegenomen met ongeveer 100 fte rechters en 150 fte directe juridische ondersteuning (griffiers, stafjuristen, gerechtssecretarissen). Rechterplaatsvervangers zijn niet in dit cijfer begrepen. Zij leveren een bijdrage aan de productie, die volgens een globale schatting circa 70 (netto) arbeidsjaren bedraagt. Het aantal fte in de staf- en beheersdiensten is gelijk gebleven.

De verhouding tussen rechters, juridische ondersteuning en staf is in 2005 ongeveer 1: 2,5: 0,6.

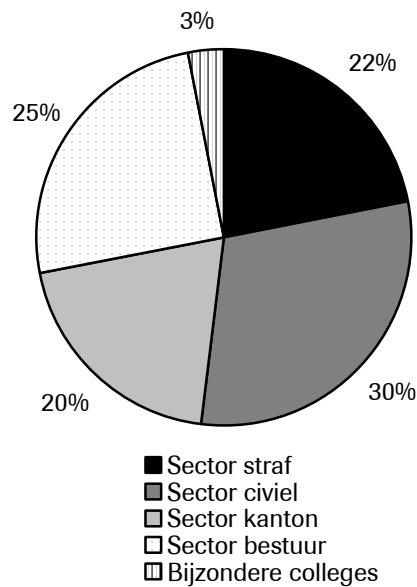
Figuur 5.1 en 5.2 maken een uitsplitsing van het personeelsbestand naar de sectoren civiel, bestuur, straf en kanton. Omdat kantonrechters zowel civiele als straf(overtredings) zaken behandelen, is de sector kanton van de rechtbanken niet nader op te delen. Het zwaartepunt bij deze sector ligt echter bij de behandeling van civiele zaken. Overigens is een deel van de uitgaven en het personeel niet aan sectoren toe te rekenen. (Het gaat dan vooral om staf- en algemene beheers-

diensten, algemene exploitatiekosten, kosten van automatiseringsapparatuur, e.d.). Tevens is er nog geen volledige uniformiteit in wijze van indelen over de diverse gerechten.

Figuur 5.1
Rechterlijke ambtenaar naar sector, 2005

Figuur 5.2
Gerechtsambtenaar naar sector, 2005

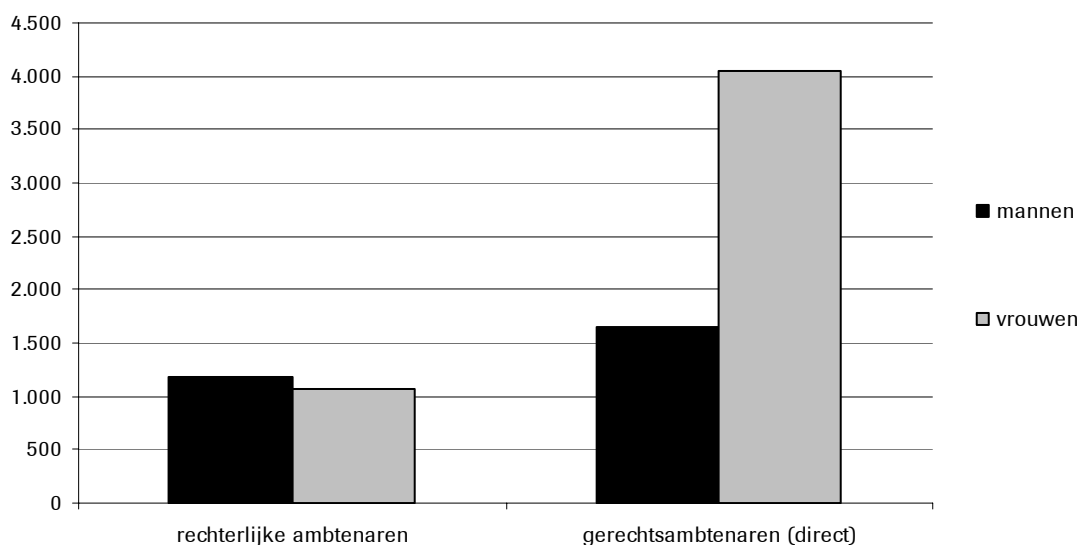

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2005

Hoewel de strafsector maatschappelijk en politiek vaak de meeste aandacht krijgt, is deze niet de grootste in termen van personeel. De civiele sector is het grootst, gevolgd door de bestuurssector. De strafsector kent bovendien verhoudingsgewijs minder juridische ondersteuning dan de andere sectoren. Een reden hiervoor is dat de sectoren civiel- en bestuursrecht meer tijd kwijt zijn aan inhoudelijke voorbereiding van zaken. De strafrechter behandelt in vergelijking met zijn collega's meer bulkzaken, die door één uitvoeringsorganisatie, het OM, op uniforme wijze worden voorbereid, terwijl de civiele en bestuursrechter te maken hebben met duizenden advocaten resp. honderden bestuursorganen met een sterke variëteit in werkwijze (Van Erp en Van Ewijk, 2005). Uit onderzoek naar de interne organisatie van de gerechten blijkt bovendien dat binnen de sector bestuursrecht, de gerechtssecretarissen verhoudingsgewijs meer tijd steken in de inhoudelijke voorbereiding en afhandeling van zaken (De Jong, 2004; Van Ettekoven, 2001).

Uit figuur 5.3 blijkt dat vrouwen binnen de rechtspraak fors in de meerderheid zijn (ruim 5.100 vrouwen en ruim 2.800 mannen). Overigens is er een groot verschil tussen de rechterlijke ambtenaren en de gerechtsambtenaren. Bij de rechterlijke ambtenaren zijn de mannen licht in de meerderheid. Tabel 5.2 maakt een nadere uitsplitsing van de man-vrouwverdeling binnen de functies van rechterlijk ambtenaar.

Figuur 5.3 Man-vrouwverdeling* rechtspraak op 31 december 2005

* In deze figuur worden *medewerkers* geteld, geen arbeidsjaren.

** Onder Rechterlijke ambtenaren vallen de functies: rechter, raadsheer, voorzitter van bestuur (van het hof, bijzonder college of rechtbank), sectorvoorzitter (van het hof, bijzonder college of rechtbank), (coördinerend) vice-president (van het hof, bijzonder college of rechtbank), gerechtsauditeur tevens plaatsvervanger, gerechtsauditeur, voorzitter/lid van de Raad voor de rechtspraak.

*** Onder gerechtsambtenaren vallen alle functies niet zijnde rechterlijk ambtenaar.

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2005

Tabel 5.2 Man-vrouwverdeling in functies als rechterlijk ambtenaar, december 2005

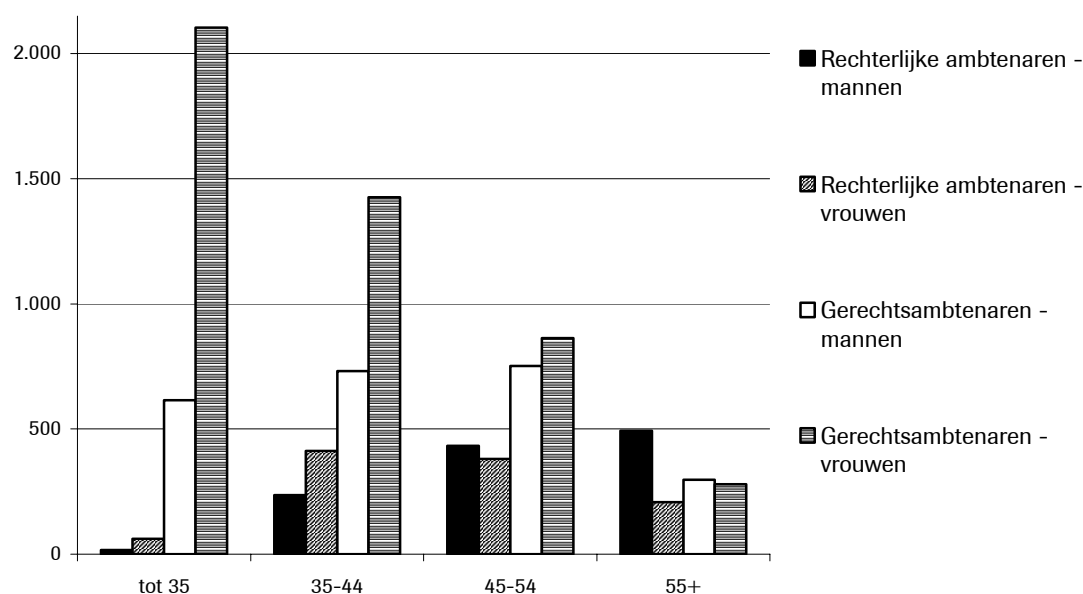
	Mannen	Vrouwen	Totaal
Voorzitter van bestuur	23	3	26
Hof / bijzonder college	7	0	7
Rechtbank	16	3	19
Sectorvoorzitter	74	29	103
Hof / bijzonder college	18	5	23
Rechtbank	56	24	80
(Coördinerend) vice-president	440	210	650
Hof / bijzonder college	93	35	128
Rechtbank	347	175	522
Raadsheer	188	121	309
Rechter	422	634	1.056
Overige rechterlijke ambtenaren*	32	66	98
Totaal	1.179	1.063	2.242

* Overige Rechterlijke Ambtenaren: Dit betreft rechterlijke ambtenaren in de volgende functies: gerechtsauditeur tevens plaatsvervanger; gerechtsauditeur; voorzitter/lid van de Raad voor de rechtspraak.

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2005

Binnen de functiecategorie 'rechter' zijn vrouwen in de meerderheid; bij de functiecategorieën 'voorzitter van bestuur', 'sectorvoorzitter' en '(coördinerend) vice-president' zijn mannen in de meerderheid. Uit figuur 5.4 blijkt bovendien dat de vrouwelijke rechters in de leeftijdscategorie tot 44 jaar in de meerderheid zijn. De meeste rechters zijn tussen de 45 en 55 jaar; een kleine groep is jonger dan 35.

Figuur 5.4 Personeel rechtspraak naar leeftijd, geslacht en functiegroep, december 2005

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2005

5.1.2 Ontwikkeling personeelssterkte rechtspraak vanaf 1995

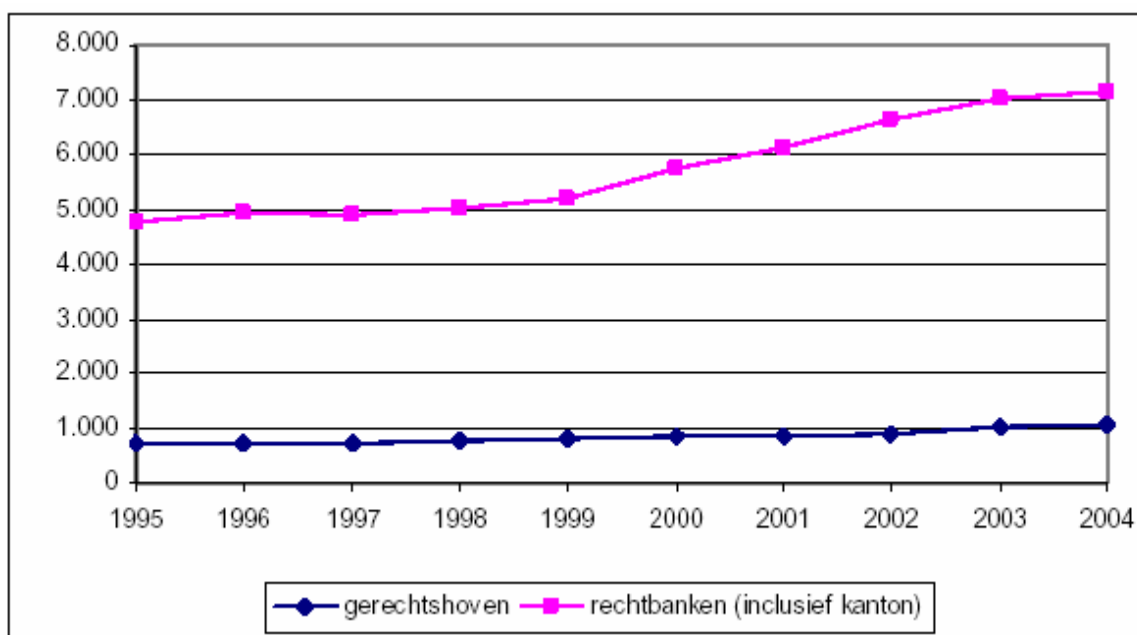
Figuur 5.5 brengt de ontwikkeling van de personeelssterkte in beeld bij de rechtbanken en de gerechtshoven²⁹. De rechtbanken zijn tot 2002 inclusief de tot dan afzonderlijk bestaande kantongerechten, en vanaf 2002 inclusief de sector kanton. Het gaat zowel om het rechterlijke personeel als om de ondersteuning en het betreft alle sectoren (civiel, bestuur en straf) van de gerechten.

Zowel bij rechtbanken als bij gerechtshoven is de personeelssterkte in de periode 1995-2004 duidelijk gestegen. De totale stijging was bij de rechtbanken 50%, bij de gerechtshoven 45%. De stijging vond met name vanaf 1998 tot 2003 plaats. In die periode is ook het aantal behandelde zaken duidelijk gestegen.

In 2004 resulteerde dit in een personeelssterkte, inclusief het toegerekende deel van de gemeenschappelijke beheersdiensten, van ruim 7.100 arbeidsjaren bij de rechtbanken en bijna 1.100 bij de gerechtshoven. In 1995 ging het om bijna 4.600 respectievelijk 700 (toenmalige) arbeidsjaren.

²⁹ Er is rekening gehouden met arbeidsduurverkortingen door de personeelssterkte in arbeidsuren om te rekenen: een arbeidsjaar telt in 2004 ongeveer 4% minder uren dan in 1995. De, vooral in het begin van de periode bestaande gemeenschappelijke staf- en beheersdiensten (verantwoordelijk voor huisvesting, personeelszaken e.d.) zijn zo goed mogelijk toegerekend aan het OM en de onderdelen van de rechtspraak. Op die manier is de personeelssterkte over de verschillende jaren zo goed mogelijk vergelijkbaar gemaakt.

Figuur 5.5 Totale personeelssterkte rechtbanken en gerechtshoven, in voltijd-equivalenten (fte), 1995-2004

Bron: Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2004

Tabel 5.3 brengt de ontwikkeling van het personeelsbestand van de rechtspraak in beeld uitgesplitst naar het type instantie. Vanwege de reorganisatie van de rechtspraak (met de samenvoeging van kantongerechten en rechtbanken) en de ontvlechting van de ondersteunende diensten, zijn de cijfers over 2002 en latere jaren helaas niet vergelijkbaar met de jaren daarvoor. Cijfers over 2005 zijn nog niet beschikbaar.

Tabel 5.3 Personeelssterkte rechtspraak, 1995-2004, jaargemiddelden in fte

	1995	1998	2000	2001	2002	2003	2004
Hoge Raad (incl. parket)	139	137	162	175	191	202	208
Gerechtshoven	540	573	650	626	828	929	986
Rechtbanken*	2.868	3.073	3.624	3.997	6.163	6.551	6.710
Kantongerechten**	787	830	870	901			
Centrale Raad van Beroep	155	154	151	162	168	172	195
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	47	35	33	36	37	43	48
Totaal rechtspraak	4.536	4.802	5.490	5.897	7.197	7.695	8.147
DGO/arrondissementale stafdiensten***	1.120	1.295	1.465	1.481	571	577	508
Centrale diensten****	908	817	949	1.012	1.325	1.454	1.546

* Vanaf 2001 inclusief de sector kanton

** Tot en met 2001 bestonden de latere sectoren kanton nog als apart kantongerecht.

*** In 2002 opgegaan in de rechtbanken.

**** Deze diensten werken voor de Rechtspraak en voor het OM

Bron: CBS

Een groot deel van de arrondissementale stafdiensten zijn vanaf 2002 'ontvlecht', dat wil zeggen: ondergebracht bij de diverse parketten en gerechten. Daarom zijn deze stafdiensten vanaf 2002 veel kleiner en deels terug te vinden in de groei van de personeelssterkte bij de gerechten in 2002 (de parketten, waaraan ook een deel is toegekend, zijn in de tabel niet weergegeven).

5.1.3 Productieafspraken en productiviteit

Realisatie van productieafspraken

Sinds 2002 worden er productieafspraken gemaakt en presenteert de Raad voor de rechtspraak landelijke productiecijfers. De Raad geeft als definitie van productie de 'omvang van het aantal afgedane producten'. Dat zijn voor het grootste deel afgedane zaken. Er zijn echter ook producten die niet als zaak zijn te beschouwen, zoals het opmaken van akten in nalatenschappen. Ook kunnen sommige zaken leiden tot meer dan één product, zoals raadkamerbehandelingen en het uitwerken van vonnissen (Jaarverslag Raad voor de rechtspraak 2003, blz. 19). Ten slotte vallen ook ingetrokken zaken (bijvoorbeeld vanwege schikkingen) onder de productie. In onderstaande tabel worden de productieafspraken vanaf 2002 weergegeven alsmede de realisatie van die afspraken, zoals die door de Raad voor de rechtspraak wordt gemeten.

Tabel 5.4 Productieafspraken en gerealiseerde productie als percentage van de afspraken, 2002-2005*

	Productie afspraken 2002	Absolute productie t.o.v. afspraken 2002	Productie afspraken 2003	Absolute productie t.o.v. afspraken 2003	Productie afspraken 2004	Absolute productie t.o.v. afspraken 2004	Productie afspraken 2005	Absolute productie t.o.v. afspraken 2005
Sector kanton**	786.000	116%	734.670	121%	934.380	115%	908.460	116%
Sector civiel***	408.000	100%	414.810	107%	230.470	109%	242.220	106%
Sector straf	213.000	103%	214.360	110%	254.070	92%	256.080	86%
Sector bestuur	41.000	102%	40.750	109%	46.100	104%	49.550	103%
Gerechtshoven	63.000	99%	59.700	101%	67.440	97%	12.580	104%

* Er zijn cijfers beschikbaar vanaf 2002, omdat sinds die tijd het systeem van productieafspraken bestaat.

** Incl. Mulderzaken

*** Excl. akten

Bron: Jaarverslagen Raad voor de rechtspraak 2002-2005

De productieafspraken komen tot stand in een onderhandeling tussen de gerechten, de Raad voor de rechtspraak en het ministerie van Justitie. Vooralnog worden ramingen voor het komende jaar gebaseerd op een extrapolatie van het jaar ervoor. De productieafspraken voor 2004 zijn gebaseerd op de gerealiseerde productie in 2002 (Jaarverslag Raad voor de rechtspraak, 2004). Een prognosemodel dat rekening houdt met maatschappelijke trends, is in ontwikkeling. Het positieve verschil tussen de afspraken en de realisatie laat zien dat de productieafspraken de afgelopen jaren tamelijk conservatief zijn geweest.

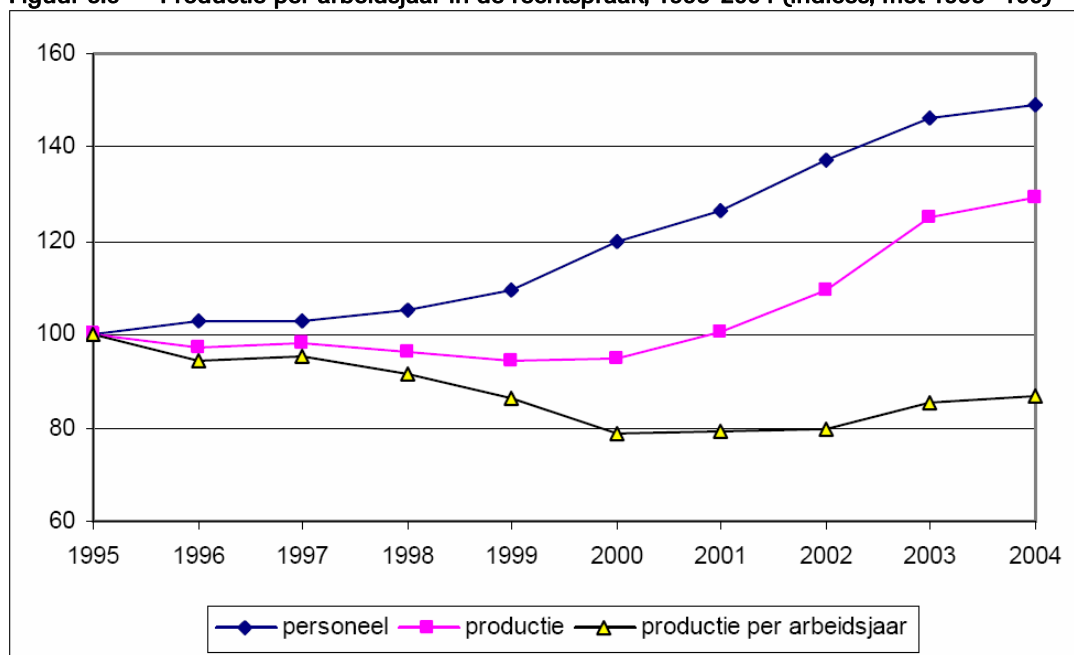
Productiviteit

Figuur 5.6 schetst de ontwikkeling van de productie per arbeidsjaar in indices. Dat wil zeggen dat niet de absolute aantallen zijn weergegeven, maar de relatieve ontwikkeling vanaf 1995 waarbij 1995 de waarde 100 heeft.

Uit de figuur blijkt dat de omvang van het personeelsbestand sinds 1995 meer is gegroeid dan de productie³⁰. Deze daling manifesteert zich overigens geheel in de periode 1995-2000 (daling van de productie per arbeidsjaar met ongeveer 20%).

30 Het betreft hier de gewogen productie. Dat wil zeggen dat zware zaken meer meetellen dan lichte zaken.

Figuur 5.6 Productie per arbeidsjaar in de rechtspraak, 1995-2004 (indices, met 1995=100)

Bron: Raad voor de rechtspraak

Sinds 2002 stijgt de productie per arbeidsjaar weer. De Raad voor de rechtspraak maakt hierbij onder andere de kanttekening dat de bewerkelijkheid per zaak alsmede de kwaliteitseisen bij de behandeling van zaken in deze periode zijn toegenomen.

5.2 Uitgaven en ontvangsten rechtspraak

5.2.1 Werkwijze

In deze paragraaf worden totaalcijfers gepresenteerd over de uitgaven van de rechtspraak, die vervolgens worden uitgesplitst naar de drie rechtsgebieden. Om de uitsplitsingen te maken is voor de rechtbanken en de gerechtshoven gebruik gemaakt van de werklastmetingen over de periode 1994-1998 en van de verhouding tussen de kostprijzen zoals vermeld in de begroting over 2005 voor de periode 2001 tot en met 2004³¹. De tussenliggende jaren zijn geïnterpoleerd omdat daarover

31 De werklastmetingen worden gebruikt voor het Lamicie-bekostigingsmodel van de Rechtspraak. 'Lamicie' staat voor Last Minute Commissie, de commissie die het model heeft ontworpen. Dit model kent 48 categorieën zaken, verdeeld over een aantal gebieden, namelijk handelszaken, familiezaken, civielrecht algemeen, bestuurszaken, vreemdelingenzaken, belastingzaken en strafzaken. Binnen het terrein van de bestuurszaken wordt onderscheid gemaakt tussen bodemzaken en voorlopige voorzieningen; sociale verzekeringszaken; ambtenarenzaken; studiefinancierings- en bijstandzaken; en ex arozbzaken/varia. Binnen een categorie wordt geen onderscheid naar wetten of wetsbepalingen (zoals de bestuurlijke boete) gemaakt, wel naar de specifiekere wijze van afdoening, bijvoorbeeld uitspraak op verzet, uitspraak na versnelde behandeling, of uitspraak door meervoudige kamer. Voor elke categorie is een normtijd bepaald: het aantal behandelminuten per zaak van de rechtbank, kantonrechter of het hof, uitgesplitst naar rechters en ondersteuners. De normen in het Lamiciemodel komen tot stand op basis van periodiek tijdschrijfonderzoek in alle rechtsgebieden. Sinds 1 januari 2005 voert de Raad voor de rechtspraak een baten-lastenstelsel voor de bekostiging van de Rechtspraak. De bekostiging gebeurt op basis van 11 productgroepen in plaats van 48 zaakscategorieën. De productgroepen zijn opgesteld naar analogie van de indeling van de gerechten in de sectoren. Elke productgroep heeft een eigen kostprijs.

geen werklastgegevens beschikbaar zijn. Het bleek niet mogelijk om de werklastmetingen ook op latere periodes toe te passen of de kostprijzen op eerdere periodes omdat in 2001 op een andere telmethodiek is overgegaan. Tot en met 2000 werd het aantal zaken geteld, terwijl vanaf 2001 het aantal uitspraken wordt geteld. Aangezien er meerdere uitspraken in één zaak kunnen zijn, bijvoorbeeld een schuldigverklaring met strafoplegging en een ontnemingsmaatregel, is de periode voor 2001 niet goed vergelijkbaar met de periode erna. De gegevens in tabellen kunnen door deze gewijzigde systematiek een enigszins vertekend beeld geven van de feitelijke ontwikkeling.

Over de Hoge Raad is niet zoveel bekend over de werklast van de verschillende soorten zaken. Daarom is de verhouding tussen de kostprijzen voor de gerechtshoven uit de begroting 2005 van de Raad voor de rechtspraak gebruikt als indicatie voor de werklast van de diverse zaken bij de Hoge Raad, aangezien de zaken bij de Hoge Raad eerst bij het gerechtshof zijn geweest.

De meeste uitgaven zijn in de loop van de jaren niet constant gebleven. Om een indicatie te krijgen of het een wijziging van het volume betreft of dat het slechts om prijsaanpassingen gaat, moet worden gecorrigeerd voor inflatie. De meest gangbare deflator is het consumptieprijsindexcijfer. Hieraan kleven echter enige nadelen (zie Eurostat, 2001). Bovendien kennen de prijzen van overheidsdiensten doorgaans een andere ontwikkeling dan het algemene consumptieprijsindexcijfer. Derhalve worden de overheidsuitgaven gecorrigeerd met de deflator voor collectieve overheidsuitgaven uit de nationale rekeningen. Alle staten, figuren en getallen in de tekst zijn uitgedrukt in prijzen van 2004³². Indien er sprake is van groei of daling in de uitgaven, is dit derhalve het gevolg van wijzigingen in het volume en niet van prijsaanpassingen. In de tabellen in de bijlage worden ook de ongecorrigeerde bedragen vermeld.

5.2.2 *Totale uitgaven en ontvangsten*

Uitgaven

De totale uitgaven aan rechtspraak zijn in de periode 1995-2004 bijna verdubbeld (zie tabel 5.5). In 2004 bedragen de totale uitgaven aan de rechtspraak 786 miljoen euro. Omgerekend komt dat neer op €48 per hoofd van de bevolking. Per rechtszaak in eerste aanleg komt dat neer op ongeveer 650 euro. Uit figuur 5.7 blijkt dat de uitgaven aan civiele rechtszaken de afgelopen 10 jaar verhoudingsgewijs redelijk stabiel zijn gebleven. Daarentegen zijn de uitgaven aan strafzaken relatief toegenomen ten koste van het aandeel uitgaven aan bestuurszaken. Figuur 5.8 laat zien dat met name het relatieve aandeel uitgaven aan rechtbankzaken de afgelopen 10 jaar is afgenomen ten gunste van alle andere organisatieonderdelen.

32 Voor cijfers over bevolking en inflatie in de periode 1995-2004, zie tabel C6 in bijlage III

Tabel 5.5 Totale uitgaven rechtspraak, 1995-2004

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln. euro, prijzen 2004								
Rechtspraak, personeel en materieel*								
Hoge Raad	10	12	13	13	13	18	20	20
Gerechtshoven	36	44	52	63	77	85	87	91
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	238	312	334	369	411	407	402	409
Rechtbank, sector kanton	65	72	74	77	81	88	87	103
Bijzondere colleges	2	3	8	14	22	21	19	20
Raad van State	20	18	18	18	26	23	23	25
Landelijke diensten	25	31	26	34	38	54	51	55
Projecten, programmabudgetten, bureau								
Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	32	43	55
Rechtspraak, gerechtskosten								
Hoge Raad	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerechtshoven	1	1	1	1	1	1	1	1
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	5	5	5	5	4	4	5	6
Rechtbank, sector kanton	1	1	1	1	1	1	1	2
Bijzondere colleges	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal Rechtspraak	403	498	531	597	674	736	739	786
euro, prijzen 2004								
Uitgaven rechtspraak per...								
Hoofd van de bevolking	26	32	34	37	42	46	46	48
Door de rechter afgedane zaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	757	697	656

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel C1 in bijlage III

* Inclusief huisvestingskosten.

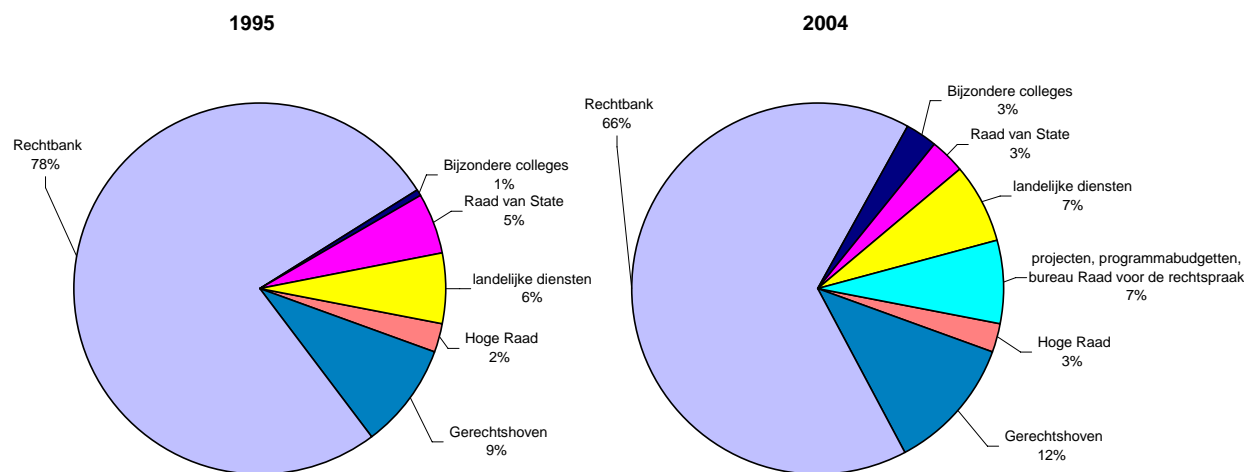
Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklasmetingen 1994-1998, bewerking WODC

Figuur 5.7 Verhouding uitgaven strafrechtspraak, civiele rechtspraak en bestuursrechtspraak, 1995-2004

Bron: Ministerie van Justitie/Raad voor de Rechtspraak, bewerking WODC

Figuur 5.8 Uitgaven per organisatieonderdeel, 1995 en 2004

Bron: Begroting van het ministerie van Justitie, bewerking WODC

Ontvangsten

De totale ontvangsten uit rechtspraak zijn in de periode 1995-2004 met ruim 50% gestegen (zie tabel 5.6). In 2004 bedragen de totale ontvangsten uit de rechtspraak 170 miljoen euro. De griffierechten vormen de voornaamste inkomstenbron en worden elk jaar gecorrigeerd voor inflatie. In 1994 en 2004 zijn de griffierechten verhoogd. Naast de griffierechten zijn er incidentele inkomsten uit bijvoorbeeld verhuur of verkoop. De opbrengsten daarvan zijn sterk wisselend. Omgerekend komt zijn de totale inkomsten €10 per hoofd van de bevolking en ongeveer 142 euro per rechtszaak.

Tabel 5.6 Totale ontvangsten rechtspraak, 1995-2004

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln. euro, prijzen 2004								
Griffierechten	95	95	105	107	112	123	134	157
Overig	14	16	21	35	40	20	13	13
Totaal Rechtspraak	109	111	127	141	151	142	147	170
euro, prijzen 2004								
Ontvangsten rechtspraak per...								
Hoofd van de bevolking	7	7	8	9	9	9	9	10
Door de rechter afgedane zaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	147	138	142

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel C2 in bijlage III

Bron: begroting/slotwet MvJ & Hoge Colleges van Staat, bewerking WODC

5.2.3 Uitgaven aan civiele rechtspraak

De uitgaven voor rechtspraak in civiele zaken kunnen in vier categorieën uitgesplitst worden, namelijk de civiele zaken bij de Hoge Raad, civiele zaken bij de gerechtshoven, civiele zaken bij de sector civiel van de rechtbanken, en civiele zaken bij de sector kanton van de rechtbank. De laatste drie categorieën vallen onder de verantwoording van de Raad voor de rechtspraak. Uitgaven voor gesubsidieerde rechtsbijstand ten behoeve van een civiele zaak zijn hier niet meegenomen omdat deze niet altijd naar een specifieke rechtszaak kunnen worden toegerekend.

De uitgaven voor rechtspraak in civiele zaken zijn in de periode 1995-2004 met ruim 100% gestegen (zie tabel 5.7). Procentueel gezien deed de grootste stijging zich voor bij de gerechtshoven. In 2004 gaven de gerechtshoven 34 miljoen euro uit aan civiele zaken. Dit is een verdrievoudiging ten opzichte van 1995. De werklast is in dezelfde periode ook met 7 procentpunt toegenomen. De uitgaven voor civiel zaken bij de Hoge Raad zijn in 2004 ongeveer twee keer zoveel als in 1995, namelijk ruim 5 miljoen euro. Bij de sector civiel van de rechtbanken zijn de uitgaven voor civiele zaken ruim verdubbeld in de periode 1995-2004 met een hoogtepunt in 2001. De uitgaven aan civiele kantonzaken zijn in dezelfde periode slechts met 25% gestegen. De uitgaven voor de landelijke diensten zijn in de periode 1995-2004

Tabel 5.7 Uitgaven civiele rechtspraak, 1995-2004

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln. euro, prijzen 2004								
Civiele Rechtspraak, personeel en materieel*								
Civiele zaken Hoge Raad	3	3	3	3	4	5	5	5
Civiele zaken Gerechtshoven	11	14	18	23	30	31	32	34
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	71	87	106	132	164	141	143	151
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	59	65	63	62	61	63	63	73
Landelijke diensten	10	12	10	14	16	21	20	23
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	13	17	23
Civiele rechtspraak, gerechtskosten								
Civiele zaken Hoge Raad	0	0	0	0	0	0	0	0
Civiele zaken Gerechtshoven	0	0	0	0	0	0	0	1
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	1	1	2	2	1	2	2	2
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	1	1	1	1	1	1	1	1
Totaal civiele rechtspraak	157	184	204	238	277	276	283	314
euro, prijzen 2004								
Uitgaven civiele Rechtspraak per...								
Hoofd van de bevolking	10	12	13	15	17	17	17	19
Door de rechter afgedane civiele zaak	n.b.	n.b.	336	402	430	398	359	353
Werklast civiele zaken als percentage van totale werklast**								
Hoge raad	27%	26%	25%	24%	27%	26%	27%	26%
Gerechtshoven	34%	35%	38%	40%	42%	39%	39%	41%
Rechtbank	44%	41%	42%	44%	45%	41%	42%	44%

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel C3 in bijlage III

* Inclusief huisvestingskosten.

** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

ruim verdubbeld. Daarnaast is er een apart budget voor projecten, speciale programma's en het bureau van de Raad voor de rechtspraak. Deze posten zijn op basis van de verhoudingen tussen civiele zaken, bestuursrechtelijke zaken, misdrijfzaken en overtredingen deels toegerekend aan de civiele zaken.

De stijging in de uitgaven aan civiele zaken is vooral het gevolg van de groei van het aantal civiele zaken.

In 2004 bedragen de totale uitgaven voor civiele rechtspraak 314 miljoen euro. Omgerekend komt dat neer op €19 per hoofd van de bevolking. Dit is bijna twee keer zoveel als in 1995. Ter vergelijking: de gemiddelde ontvangsten uit griffierecht per hoofd van de bevolking bedragen in 2004 €10³³. Per afgedane civiele zaak in eerste aanleg zijn de uitgaven bijna 353 euro. Sinds 2001 daalt dit bedrag.

5.2.4 *Uitgaven aan bestuursrechtspraak*

De uitgaven voor rechtspraak in bestuurszaken kunnen in zes categorieën uitgesplitst worden, namelijk de bestuurszaken bij de Hoge Raad, bestuurszaken bij de Raad van State, bestuurszaken bij de gerechtshoven, bestuurszaken bij de sector bestuur van de rechtbanken, en bestuurszaken bij de sector kanton van de rechtbank en bestuurszaken bij de bijzondere colleges (Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het Bedrijfsleven). De laatste vier categorieën vallen onder de verantwoording van de Raad voor de rechtspraak. Uitgaven voor gesubsidieerde rechtsbijstand ten behoeve van een bestuurszaak zijn hier niet meegenomen omdat deze niet altijd naar een specifieke rechtszaak kunnen worden toegerekend.

De uitgaven voor rechtspraak in bestuurszaken zijn in de periode 1995-2004 met ruim 50% gestegen (zie tabel 5.8). Procentueel gezien deed de grootste stijging zich voor bij de bijzondere colleges. In 2004 gaven de bijzondere colleges 20 miljoen euro uit aan bestuurszaken. Dit is vertienvoudiging ten opzichte van 1995, maar deze stijging wordt vooral veroorzaakt door de instelling van de centrale raad van beroep in 1999. De uitgaven voor bestuurszaken bij de Hoge Raad zijn in 2004 bijna twee keer zoveel als in 1995, namelijk bijna 4 miljoen euro. De uitgaven van de gerechtshoven aan bestuurszaken is met 70% gestegen ten opzichte van 1995 tot 19 miljoen euro in 2004. Bij de sector bestuur van de rechtbanken zijn de uitgaven voor bestuurszaken in de periode 1995-2004 slechts met 15% gestegen, hoewel er wel sprake is van veel fluctuaties. De uitgaven aan kantonbestuurszaken daarentegen zijn in dezelfde periode met 200% gestegen tot 14 miljoen euro in 2004. De uitgaven voor de landelijke diensten zijn in de periode 1995-2004 met 70%. Daarnaast is er een apart budget voor projecten, speciale programma's en het bureau van de Raad voor de rechtspraak. Deze posten zijn op basis van de verhoudingen tussen civiele zaken, bestuursrechtelijke zaken, misdrijfzaken en overtredingen deels toegerekend aan de bestuurszaken.

33 Het betreft hier het gemiddelde ontvangsten over alle soorten zaken, zowel civiel- als bestuursrechtelijk, zie tabel 5.6.

Tabel 5.8 Uitgaven bestuursrechtspraak, 1995-2004

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln euro, prijzen 2004								
Bestuursrechtspraak, personeel en materieel*								
Bestuurszaken Hoge Raad	1	2	2	2	2	3	4	4
Bestuurszaken Gerechtshoven	11	13	14	17	19	25	21	19
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	126	164	153	142	128	145	144	145
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	5	6	7	8	10	13	12	14
Bestuurszaken Bijzondere colleges	2	3	8	14	22	21	19	20
Bestuurszaken Raad van State	20	18	18	18	26	23	23	25
Landelijke diensten	10	13	10	12	12	18	17	18
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	11	14	18
Bestuursrechtspraak, gerechtskosten								
Bestuurszaken Hoge Raad	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestuurszaken Gerechtshoven	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	2	2	2	2	1	1	2	2
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	0	0	0	0	0	0	0	0
Bestuurszaken Bijzondere colleges	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal bestuursrechtspraak	178	222	215	216	221	260	256	264
euro, prijzen 2004								
Uitgaven bestuursrechtspraak per...								
Hoofd van de bevolking	12	14	14	14	14	16	16	16
Door de rechter afgedane bestuurszaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	1.497	1.828	1.867
Werklast bestuurszaken als percentage van totale werklast**								
Hoge raad	13%	18%	16%	13%	17%	15%	18%	18%
Gerechtshoven	27%	25%	24%	23%	22%	26%	21%	17%
Rechtbank	42%	43%	39%	34%	29%	32%	32%	31%

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel C4 in bijlage III

* Inclusief huisvestingskosten.

** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

De stijging in de uitgaven aan bestuurszaken is vooral het gevolg van de groei van het aantal bestuurszaken, bijvoorbeeld administratief afgehandelde verkeersovertredingen. Daarnaast zijn ook achterstanden weggerukt.

In 2004 bedragen de totale uitgaven voor bestuursrechtspraak 264 miljoen euro. Omgerekend komt dat neer op €16 per hoofd van de bevolking. Dit is een stijging van 40% ten opzichte van 1995. Per ingestroomde bestuurszaak in eerste aanleg zijn de uitgaven bijna 1.867 euro.

5.2.5 Strafrechtspraak

De uitgaven voor rechtspleging in strafzaken kunnen in vier categorieën uitgesplitst worden, namelijk de strafzaken bij de Hoge Raad, strafzaken bij de gerechtshoven en rechtbankstrafzaken en kantonstrafzaken bij de rechtbank. De laatste drie categorieën vallen onder de verantwoording van de Raad voor de rechtspraak. Bijkomende uitgaven zoals de uitgaven voor reclasseringsactiviteiten of gesubsidieerde rechtsbijstand ten behoeve van rechtszaak zijn hier niet meegenomen omdat deze niet altijd naar een specifieke rechtszaak kunnen worden toegerekend. Deze komen wel aan bod in Moolenaar (2005).

De uitgaven voor rechtspraak in misdrijfzaken zijn in de periode 1995-2004 met ruim 200% gestegen (zie tabel 5.9). De uitgaven voor strafzaken bij de Gerechtshoven zijn in 2004 bijna drie keer zoveel als in 1995, namelijk 37 miljoen euro³⁴. Bij de rechtbanken zijn de uitgaven voor misdrijfzaken bijna verdrievoudigd in de periode 1995-2004 met de aantekening dat deze uitgaven sinds 2003 dalen. De uitgaven aan kantonstrafzaken zijn verachtvoudigd in dezelfde periode. De uitgaven voor de landelijke diensten zijn in de periode 1995-2004 bijna verviervoudigd. Procentueel gezien deed de kleinste stijging zich voor bij de Hoge Raad. In 2004 gaf de Hoge Raad 11 miljoen euro uit aan strafzaken. Dit is een verdubbeling ten opzichte van 1995, terwijl zowel het aantal strafzaken als de procentuele werklast licht is afgenomen.

Daarnaast is er een apart budget voor projecten, speciale programma's en het bureau van de Raad voor de rechtspraak. Deze posten zijn op basis van de verhoudingen tussen civiele zaken, bestuursrechtelijke zaken, misdrijfzaken en overtredingen deels toegerekend aan de strafzaken.

Tabel 5.9 Uitgaven strafrechtspraak, 1995-2004

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln euro, prijzen 2004								
Strafrechtspraak, personeel en materieel*								
Strafzaken Hoge Raad**	6	7	8	8	7	11	11	11
Strafzaken Gerechtshoven**	14	17	19	23	27	30	33	37
Strafzaken Rechtbank, sector straf	42	60	75	95	119	122	114	112
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	2	2	4	7	10	12	13	16
Landelijke diensten	4	6	5	8	10	15	14	15
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	9	12	15
Strafrechtspraak, gerechtskosten								
Strafzaken Hoge Raad	0	0	0	0	0	0	0	0
Strafzaken Gerechtshoven	0	0	0	0	0	0	0	1
Strafzaken Rechtbank, sector straf	1	1	1	1	1	1	2	2
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal strafrechtspraak	69	92	113	142	175	200	199	209
euro, prijzen 2004								
Uitgaven strafrechtspraak per...								
Hoofd van de bevolking	4	6	7	9	11	12	12	13
Door de rechter in eerste aanleg afgedane strafzaak (incl. kanton)	327	512	612	741	891	904	750	691
Werklast strafzaken als percentage van totale werklast***								
Hoge raad**	59%	56%	59%	64%	56%	59%	55%	56%
Gerechtshoven**	39%	40%	38%	37%	36%	36%	40%	42%
Rechtbank	14%	16%	19%	22%	25%	26%	25%	24%

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel C5 in bijlage III

* Inclusief huisvestingskosten, en gecorrigeerd voor overhevelingen naar het OM.

** Incl. overtredingen die in hoger beroep zijn behandeld, excl. WAHV-zaken.

*** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

34 I.v.m. actualisering van de gegevens kunnen de huidige schattingen afwijken van eerdere schattingen in Moolenaar (2005).

Deze ontwikkelingen zijn consistent met de ontwikkelingen in het aantal zaken. Met name in de periode 2002-2003 is het aantal misdrijfzaken en kantonstrafzaken onder invloed van het veiligheidsprogramma (Kamerstukken II, 2002/2003, en de voorloper ervan, de nota criminaliteitsbeheersing, MvJ/BZK, 2001) sterk gestegen. Dit vertaalt zich in toegenomen uitgaven aan dit soort zaken. Verder is er geïnvesteerd in het wegwerken van voorraden. De oprichting van de Raad voor de rechtspraak in 2002 en de daarmee samenhangende ontvlechting van de werkzaamheden van de Raad en van het Openbaar Ministerie heeft ook financiële consequenties gehad. Ook de invoering van het spreekrecht van slachtoffers heeft wellicht een kostenverhogend effect.

In 2004 bedragen de totale uitgaven voor de berechting van misdrijven 209 miljoen euro. Dit is exclusief de kosten van het Openbaar Ministerie. Omgerekend komt dat neer op €13 per hoofd van de bevolking. Dit is drie keer zoveel als in 1995. Per afgedane strafzaak in eerste aanleg (misdrijven plus overtredingen) zijn de uitgaven bijna 700 euro. Dit is een stijging van 11% ten opzichte van 1995 toen de uitgaven per afgedane strafzaak in eerste aanleg nog maar 330 euro bedroegen.

6 Waardering van de rechtspraak

A. Hendriks en J.G. van Erp

6.1 Inleiding

Zoals in hoofdstuk één is uiteengezet, bespreken we de waardering van de rechtspraak vanuit twee indicatoren: de algemene waardering door het brede publiek, zoals gemeten in diverse enquête-onderzoeken, en de waardering door al dan niet professionele gebruikers van de rechtspraak, die wordt vastgesteld in het klantwaarderingsonderzoek van de gerechten. De algemene waardering komt aan de orde in paragraaf 6.2. Hier presenteren we gegevens uit diverse onderzoeken onder de Nederlandse bevolking, die zijn samengebracht in het SCP-rapport 'Vertrouwen in de Rechtspraak, Theoretische en empirische verkenningen voor een monitor' (Dekker e.a., 2004). Zoals de titel al zegt, hanteren de meeste van deze bronnen de term 'vertrouwen'. We volgen hier de terminologie zoals die in de bronnen wordt gehanteerd, met de kanttekening dat meestal niet is gespecificeerd wat precies onder 'vertrouwen' wordt verstaan. Bovendien is het onderwerp van de vraagstelling niet altijd 'de rechtspraak' zoals in deze rapportage, maar ook wel het rechtssysteem of de rechters. Dit wordt aangevuld met informatie uit de Justitie Issue Monitor.

In paragraaf 6.3 komt de waardering van gebruikers aan de orde, aan de hand van de resultaten van klantwaarderingsonderzoek in de gerechten. Ook gaan we in deze paragraaf specifiek in op de waardering van gebruikers voor de sector kanton. Vanwege de bestuurlijke onderbrenging van de sector kanton bij de rechtbanken, doet zich de vraag voor of dit heeft geleid tot een verandering in de waardering.

6.2 Algemene waardering

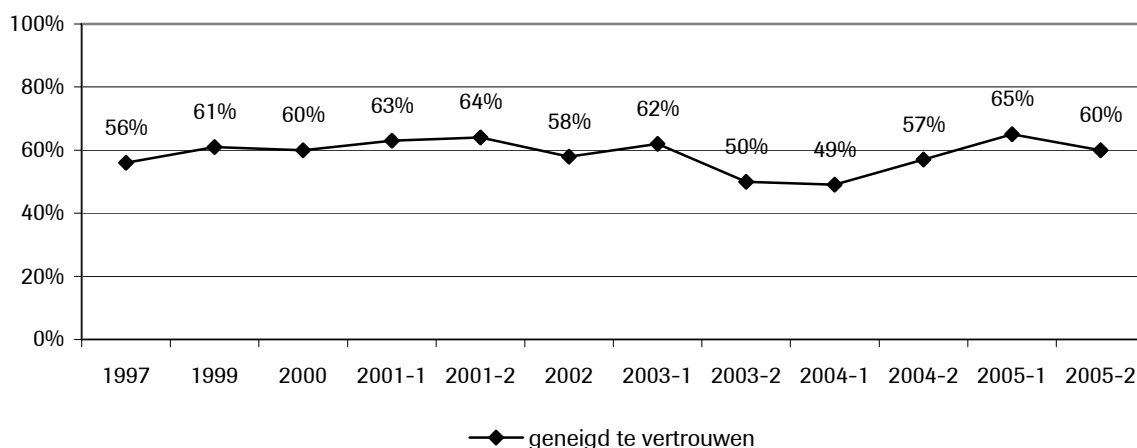
We beginnen met gegevens uit de Eurobarometer, die van de beschikbare bronnen, het best de trend in de waardering weergeeft over een langere periode. In de Eurobarometer wordt (soms tweemaal) per jaar gevraagd of respondenten het rechtssysteem in Nederland geneigd zijn te vertrouwen of geneigd zijn niet te vertrouwen³⁵. In figuur 6.1 zijn de uitkomsten van de Eurobarometer met betrekking tot de Nederlandse situatie grafisch weergegeven.

Uit figuur 6.1 blijkt dat in de periode 1997-2005 rond de 60% van de respondenten geneigd is het rechtssysteem in Nederland te vertrouwen. In 2003 en 2004 kent dit beeld een uitschieter naar de 50%.

Een soortgelijk beeld ontstaat uit de Justitie Issue Monitor, waarbij gedurende een langere periode meerdere keren per jaar is gevraagd naar het functioneren van de rechters in Nederland.

35 De volgende vraag uit de Eurobarometer is meegenomen in het onderzoek van het SCP: *'I would like to ask you a question about how much trust you have in certain institutions. For each of the following institutions, please tell me if you tend to trust it or tend not to trust it? (...) Justice / The Dutch legal system?'* De meest recente Eurobarometer, nummer 64, dateert van december 2005

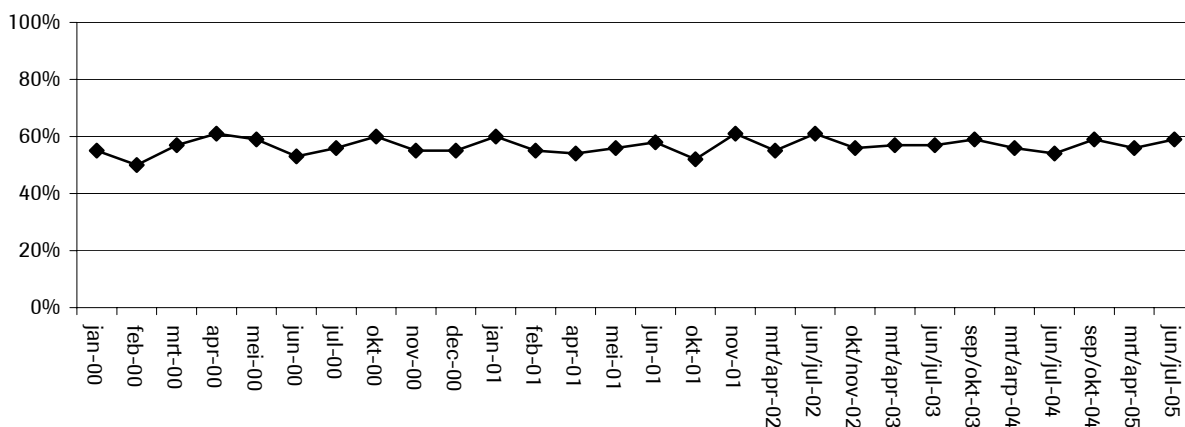
Figuur 6.1 Vertrouwen in het rechtssysteem in Nederland 1997 - 2005 (in %)

* De Eurobarometer kent ieder jaar twee metingen. De vraag naar het vertrouwen in het Nederlandse rechtssysteem is niet bij iedere meting gesteld.

Bron: Eurobarometer

Figuur 6.2 Stelling: “De rechters in Nederland doen hun werk goed” - in % ‘(helemaal) mee eens’

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel D3 in bijlage IV

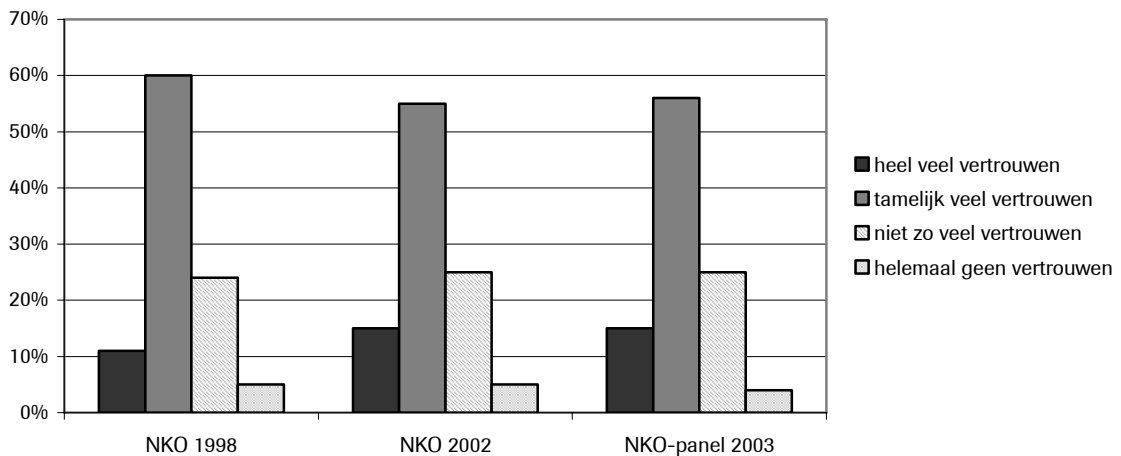
Bron: Justitie Issue Monitor (JIM)

In figuur 6.2 is te zien dat een kleine meerderheid van de respondenten vindt dat de rechters in Nederland hun werk goed doen. De fluctuatie voor deze stelling is niet erg groot. Deze mening hangt samen met het opleidingsniveau: hoe hoger de opleiding van de respondenten, des te vaker men denkt dat de rechters in Nederland hun werk goed doen. Aan de respondenten is sinds 1998 ook een aantal keer de volgende stelling voorgelegd: “Als je in Nederland je recht wilt halen, kan dat”. Gemiddeld is zo’n 60% van de respondenten het eens met deze stelling.

Dit algemene beeld wordt bevestigd met de uitkomsten van het Nationaal Kiezersonderzoek, een minder frequente meting. In 1998, 2002 en 2003 is gevraagd hoeveel vertrouwen de respondent heeft in de rechter³⁶. In figuur 6.3 zijn de uitkomsten van deze vraag weergegeven.

36 De vraag uit het NKO die het SCP meegenomen heeft in het onderzoek is: ‘Wilt u voor mij voor elk van de volgende instellingen zeggen of u daar heel veel, tamelijk veel, niet zo veel of helemaal geen vertrouwen in hebt? (...) Hoeveel vertrouwen heeft u in rechters?’;

Figuur 6.3 Vertrouwen in de rechter in Nederland, 1998-2003 (in %)

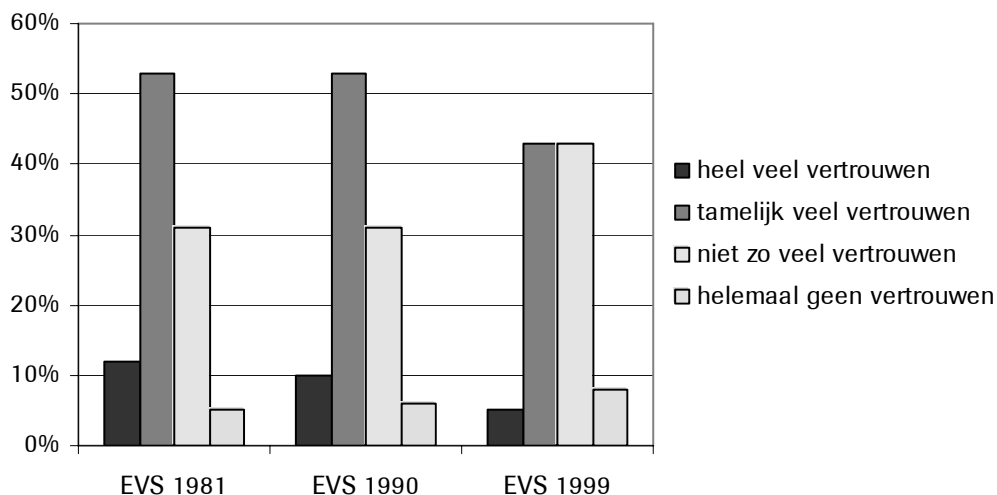

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel D1 in bijlage IV
Bron: Dekker, Maas-de Waal & Van der Meer, 2004

Uit figuur 6.3 blijkt dat meer dan 70% van de respondenten heel veel of tamelijk veel vertrouwen heeft in de rechter. De verhouding tussen de groep die (heel of tamelijk) veel, en niet zo veel of geen vertrouwen heeft in de rechter, blijft ongeveer gelijk. In 2003 is het percentage respondenten dat zegt *heel veel vertrouwen* te hebben in de rechter, groter dan in 1998.

Over de langere termijn geven data afkomstig van de European Values Studies (EVS) een beeld van de waardering van de bevolking in de jaren tachtig, negentig en eind jaren negentig³⁷. De uitkomsten van dit onderzoek worden weergegeven in figuur 6.4.

Figuur 6.4 Vertrouwen in het rechtssysteem in Nederland 1981-1999 (in %)

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel D2 in bijlage IV
Bron: Dekker, Maas-de Waal & Van der Meer, 2004

37 De volgende vraag heeft het SCP meegenomen in het onderzoek: 'Please look at this card and tell me, for each item listed, how much confidence you have in them, is it a great deal, quite a lot, not very much or none at all? (...) The justice system?'

In figuur 6.4 is te zien dat het vertrouwen in 1999 aanzienlijk lager ligt dan dat in 1981 en 1990.

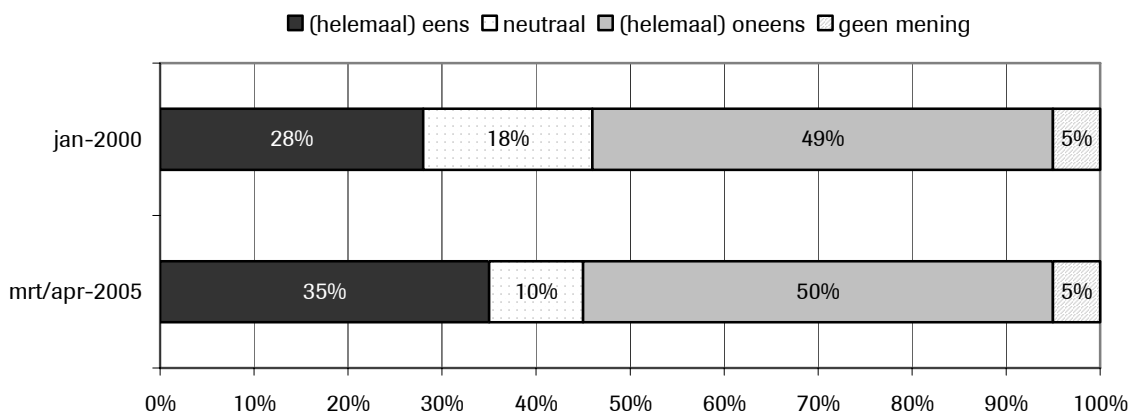
Uit deze vier bronnen kunnen we concluderen dat zich in de jaren negentig een daling heeft voorgedaan in het vertrouwen in het rechtssysteem. Meer recente bronnen (die overigens weer andere aspecten van waardering meten) bieden echter geen aanwijzingen dat de waardering vanaf 2000 nog steeds dalend is. Integendeel: de waardering van de rechtspraak in de periode 2000-2005 behoorlijk stabiel en schommelt zo rond de 60%. Op de meer precieze uitkomsten spreken de bronnen elkaar deels tegen. De Eurobarometer toont een dal in vertrouwen in het rechtssysteem in 2003 en 2004, maar het NKO laat juist zien dat in 2003 meer mensen veel vertrouwen hebben in de rechter. Dit kan te maken hebben met een verschil in vraagstelling.

Bij de diverse onderzoeksresultaten past de kanttekening dat het vertrouwen in de Nederlandse rechtspraak sterk samenhangt met het vertrouwen in andere overheidsinstuties, zoals het parlement, de ambtenarij en met name de politie. Het is de vraag in hoeverre de respondenten onderscheid maken tussen vertrouwen in bijvoorbeeld de politie en de rechtspraak. De rechtspraak blijkt in Nederland voornamelijk beschouwd te worden als onderdeel van de overheid, en niet als een (meer) op zichzelf staande organisatie zoals de kerk of het leger. Het gevolg hiervan is dat onvrede met het functioneren van de overheid zich kan vertalen in onvrede met de rechtspraak of het rechtssysteem.

Tot slot van deze paragraaf geven we nog twee resultaten op specifieke aspecten van waardering van de rechtspraak: de aansluiting bij de samenleving, en de snelheid. In de Justitie Issue Monitor is respondenten de stelling voorgelegd: “de rechterlijke macht sluit voldoende aan bij de samenleving”. In figuur 6.5 zijn de antwoorden op deze stelling voor 2000 en 2005 weergegeven.

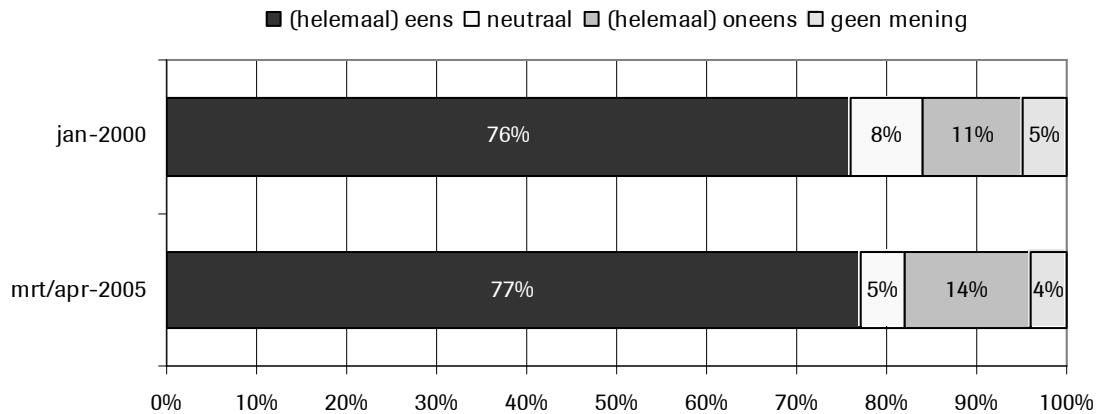
Uit figuur 6.5 komt naar voren dat ruim eenderde deel van de Nederlanders (35%) het anno 2005 (helemaal) eens is met deze stelling. De helft van de bevolking (50%) vindt juist dat de rechterlijke macht niet goed aansluit bij de samenleving. In vergelijking tot de metingen in 2000 vinden meer mensen dat de rechterlijke macht voldoende aansluit bij de maatschappij; minder mensen oordelen neutraal.

Figuur 6.5 Stelling: “De rechterlijke macht sluit voldoende aan bij de samenleving” (2000 en 2005)

Bron: Justitie Issue Monitor (JIM)

Figuur 6.6 Stelling: “In Nederland duurt het altijd te lang tot een rechtszaak is afgehandeld” (2000 en 2005)

Bron: Justitie Issue Monitor (JIM)

In figuur 6.6 zijn de antwoorden opgenomen van de volgende stelling: “In Nederland duurt het altijd te lang tot een rechtszaak is afgehandeld”.

Uit figuur 6.6 komt naar voren dat ruim driekwart van de bevolking vindt dat een rechtszaak in Nederland te lang duurt. Ongeveer 10% is het oneens met deze stelling bij de meting in 2000; bij de meting van maart/april 2005 is dit aandeel 14%.

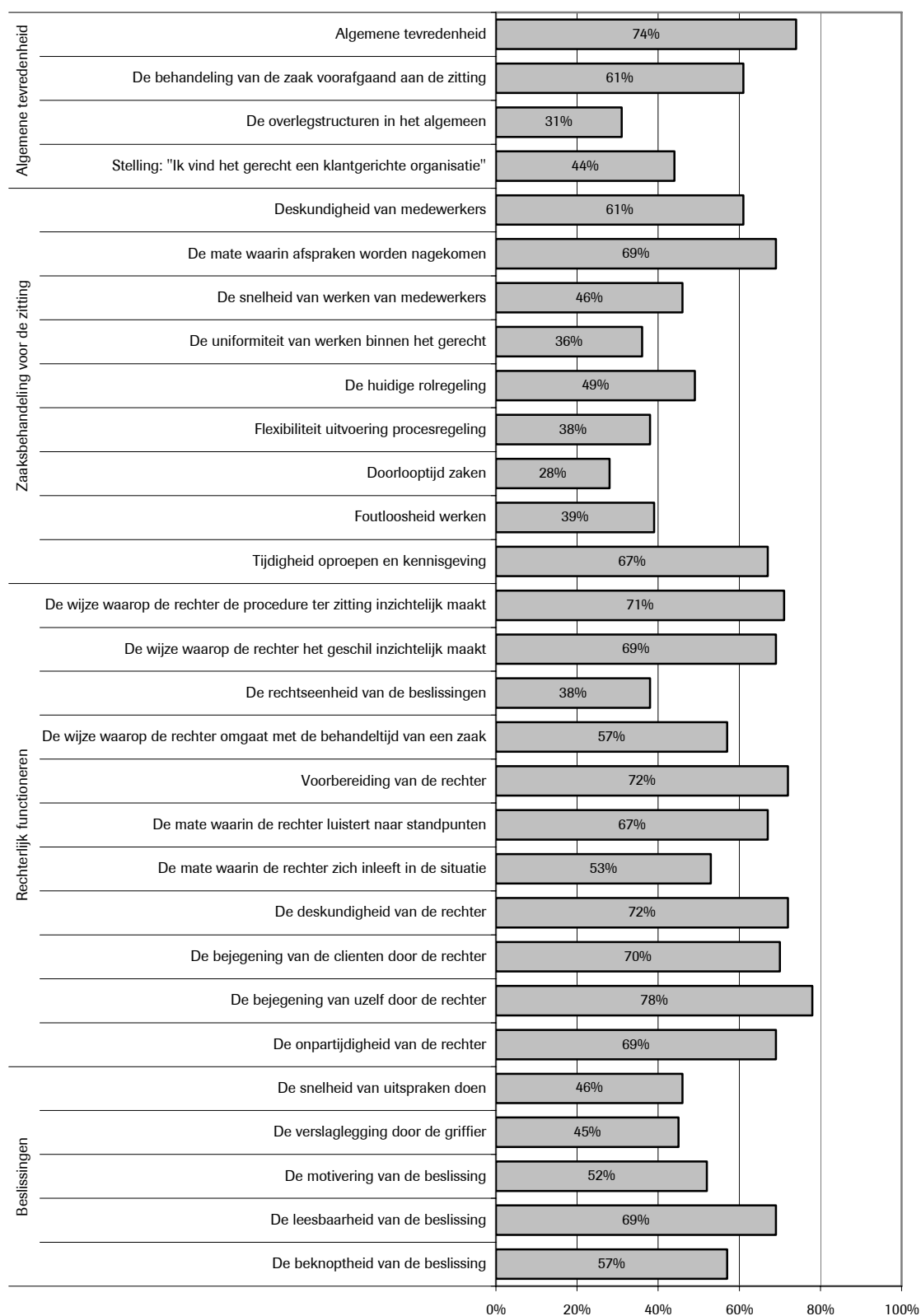
6.3 Waardering van gebruikers

6.3.1 Professionele gebruikers

We bespreken hier eerst gegevens over de waardering van professionele gebruikers van de rechtspraak die zijn ontleend aan de klantwaarderingsonderzoeken die in de periode 2001-2004 zijn uitgevoerd in zestien rechtbanken en vijf gerechtshoven. Aan deze onderzoeken hebben in totaal 4055 professionele gebruikers meegewerkt. In figuur 6.7 zijn de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek onder professionals weergegeven. In 2006 is een nieuw overzicht van klantwaarderingsonderzoek verschenen over de periode 2003-2005. De uitkomsten daarvan worden hier kort besproken voor zover ze afwijken van de eerdere resultaten.

De waardering is het grootst voor aspecten die het functioneren van de rechter zelf betreffen: de voorbereiding van de rechter, de deskundigheid, bejegening, en onpartijdigheid van de rechter. De waardering is het minst groot voor snelheidsaspecten: doorlooptijden, wachttijden voor zittingen en de snelheid van uitspraak. Uit een nadere analyse van de weging van factoren blijkt dat organisatorische aspecten minder zwaar wegen in het algemeen oordeel over de tevredenheid, dan aspecten met betrekking tot het functioneren van de rechter. De deskundigheid van de rechter blijkt het meest van invloed te zijn op hun algemene oordeel over de rechtspraak.

Figuur 6.7 Waardering van professionele gebruikers (gemiddelden 2001-2004)

Bron: Prisma, 2004

In de periode 2003-2005 blijkt de waardering van professionele gebruikers op vrijwel alle punten hoger te liggen dan in de periode 2001-2004, en soms aanzienlijk hoger. De algemene tevredenheid is 81% (was 74%). Een opvallende verandering is in de eerste plaats een sterke toename van de waardering op een aantal onderwerpen die te maken hebben met de organisatie van de procedure: de uniformiteit van werken binnen het gerecht (van 36 naar 53%), de rolregeling (van 49 naar 62%), de snelheid van uitspraken doen (van 46 naar 55%) en de doorlooptijd van zaken (van 28 naar 40%). Over de overlegstructuren is 54% van de professionele gebruikers tevreden (was 31%). Een tweede opvallend verschil is de toename van de waardering voor de rechtseenheid van de beslissingen (van 38 naar 47%). Overigens waardeert nog steeds minder dan de helft van de professionele gebruikers de rechtspraak positief op aspecten van rechtseenheid: de procesrichtlijnen en inhoudelijke richtlijnen ten behoeve van de rechtseenheid, alsmede de mate waarin rechters van deze richtlijnen gebruikmaken, scoren steeds rond de 45%.

Wat betreft het functioneren van de rechter zelf, is de waardering op de meeste punten enkele procenten toegenomen, en nergens afgenomen. Op de verschillende aspecten van het rechterlijk functioneren is de waardering vrijwel steeds tussen de 70% en 80%. Over de wijze waarop de rechter omgaat met de tijd die voor een zaak is gepland is 65% tevreden.

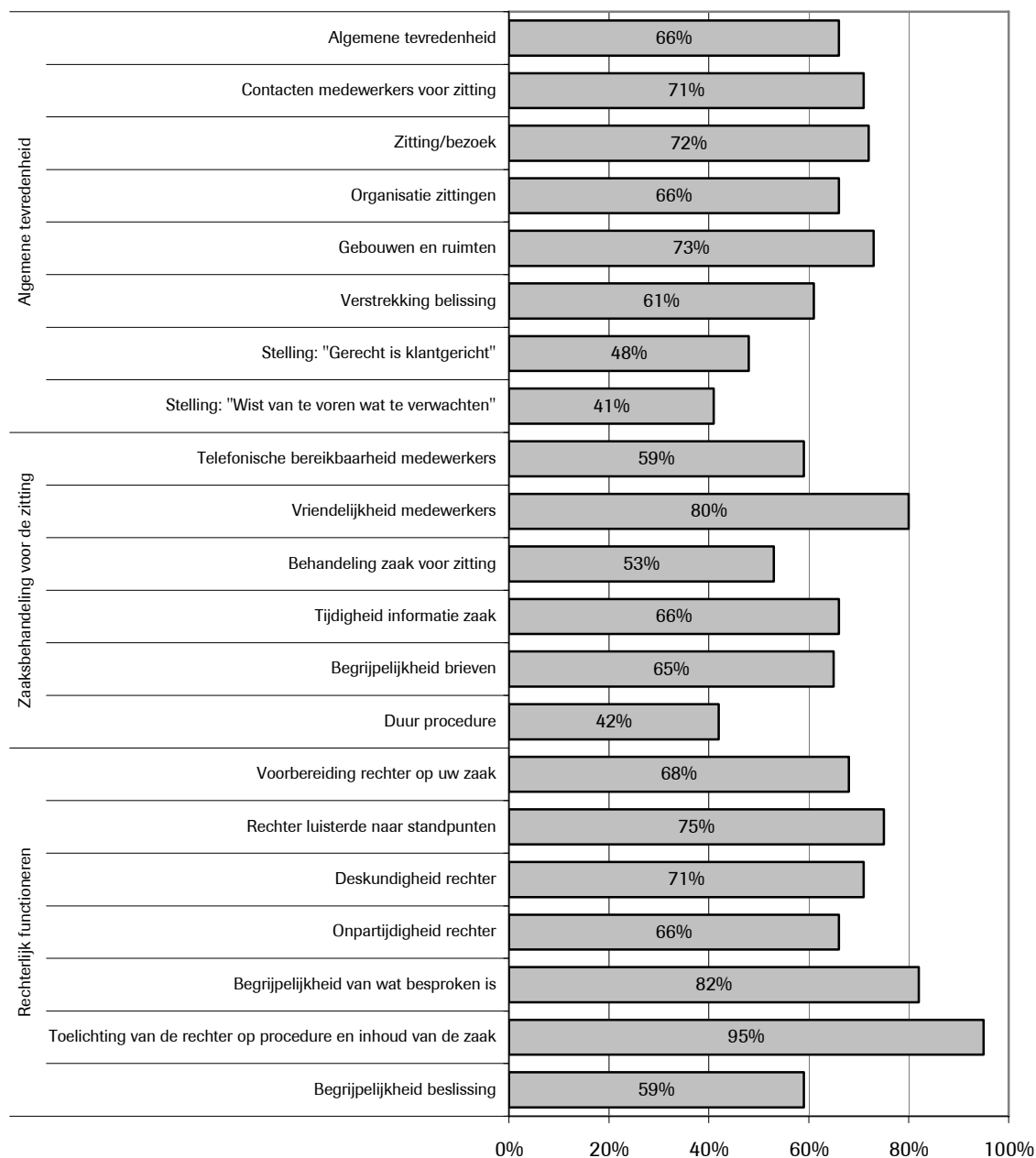
6.3.2 *Waardering van rechtzoekenden*

Net als bij de professionele gebruikers, presenteren we hier in eerste instantie gegevens over de periode 2001-2004. In deze periode hebben in totaal 1854 rechtzoekenden aan de klantwaarderingsonderzoeken meegewerkt. In figuur 6.8 zijn de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek onder rechtzoekenden weergegeven. De gegevens over de periode 2001-2004 vullen we aan met gegevens over 2003-2005. Daarbij moet worden opgemerkt dat de klantwaarderingsonderzoeken onder rechtzoekenden steeds wisselen van opzet, zodat ze minder goed vergelijkbaar zijn in de tijd dan de onderzoeken onder professionals.

Uit figuur 6.8 komt naar voren dat tweederde van de rechtzoekenden over het algemeen tevreden is over de rechtbank. Net als bij professionals, is de waardering over aspecten die het functioneren van de rechter zelf betreffen het grootst. 41% van de rechtzoekenden wist voorafgaand aan de zitting wat hij of zij kon verwachten. Uit nadere analyses blijkt er een verband te zijn tussen de voorspelbaarheid en tevredenheid: rechtzoekenden die zeggen dat zij wisten wat te verwachten was, geven aan meer tevreden te zijn over hun contacten met de rechtbank of het hof. Hoewel de overgrote meerderheid tevreden is over de begrijpelijkheid van het besprokene tijdens de zitting, is de begrijpelijkheid van brieven (65%) en de beslissing (59%) een stuk minder.

De resultaten over de periode 2003-2005 zijn alleen op het punt van het rechterlijk functioneren en duur van de procedure goed te vergelijken met de hierboven besproken resultaten. Over het algemeen is de tevredenheid daarover toegenomen.

Figuur 6.8 Waardering van rechtzoekenden (gemiddelden 2001-2004)

Bron: Prisma, 2004

Uitschieters: de onpartijdigheid van de rechter wordt door 77% gewaardeerd (was 66%), de voorbereiding van de rechter op de zaak ook door 77% (was 68%). Over de begrijpelijkheid van de beslissing is nu 75% van de respondenten tevreden (was 59%). Daar staat tegenover dat over de toelichting van de rechter over het verloop, de inhoud, en het vervolg van de zaak, nu ongeveer 80% tevreden is (was 95%). Een ander opvallend resultaat is dat 50% tevreden is over de duur van de procedure (was 42%).

We kunnen concluderen dat de gebruikers van de rechtspraak, zowel professionals als rechtzoekenden, de rechtspraak over het algemeen waarderen, en dat deze waardering op de meeste punten ook is toegenomen. Over de duur van de procedure of doorlooptijd is men minder tevreden, maar die tevredenheid stijgt wel. De waardering van professionele klanten op een aantal onderwerpen die te maken hebben met de organisatie van de procedure was eerst laag, maar is sterk toegenomen. Dit zijn ook aspecten waarop de gerechten de afgelopen jaren aanzienlijke inspanningen hebben gepleegd. Het functioneren van de rechter zelf wordt positief gewaardeerd, en die waardering groeit ook, vooral bij rechtzoekenden. Deze resultaten geven al met al geen aanleiding tot zorg over de waardering van gebruikers over de deskundigheid, onpartijdigheid of voorbereiding van de rechter.

6.3.3 *Waardering van professionele gebruikers van de sector kanton*

Prisma heeft eind 2005 een evaluatie uitgevoerd van de bestuurlijke onderbrenging van de sector kanton in de rechtbank. Hierbij is onder andere de klantwaardering gemeten van professionele klanten van de sector kanton. 144 professionele klanten (waaronder advocaten, gerechtsdeurwaarder en rechtskundig adviseurs) hebben meegewerkt aan het onderzoek. Rechtzoekenden zijn in dit onderzoek niet bevraagd.

88% van de professionele klanten is alles overziend tevreden tot zeer tevreden over de kantonsector waarmee men de meeste zaken doet. De tevredenheid op specifieke aspecten is over het algemeen zeer hoog. Wat minder tevreden is men over de uniformiteit van werken van kantonrechters en de rechtseenheid in de kantonrechtspraak. Hierover is een kwart van de respondenten ontevreden. De tevredenheid over de doorlooptijd binnen de sector kanton is een stuk hoger dan bij de gerechten in zijn algemeenheid: 81% is tevreden over de sectoren kanton, tegenover 40% bij de rechtbanken en de gerechtshoven in het algemeen.

De respondenten is ook naar hun mening gevraagd over de bestuurlijke onderbrenging van de sector kanton in 2002. Ten eerste is gevraagd of men meer of minder tevreden is ten opzicht van de oude situatie; ten tweede of men iets heeft gemerkt van de bestuurlijke onderbrenging. Op de eerste vraag antwoordt een overgrote meerderheid ongeveer even tevreden te zijn over de sector kanton als voor 2002. De respondenten noemen daarnaast dat de zaken organisatorisch en logistiek beter lopen en dat zaken meer uniform worden behandeld. De vraag of men iets heeft gemerkt van de bestuurlijke vernieuwing wordt door een kwart van de respondenten bevestigend beantwoordt. Het lijkt er op dat de positieve punten die bij de eerste vraag werden genoemd slechts door enkelen daadwerkelijk in verband worden gebracht met de bestuurlijke onderbrenging.

Daarnaast is de respondenten gevraagd de sector kanton te vergelijken met andere sectoren (zoals civiel en bestuur). Hieruit komt naar voren dat de sector kanton in veel gevallen positiever wordt beoordeeld dan andere sectoren. De meest opvallende sterke punten van de sector kanton zijn de doorlooptijd van zaken en de mate van flexibiliteit van de griffie. Het minst tevreden, ten opzichte van de andere sectoren, is men over de motivering van de beslissingen en de uniformiteit in de werkwijze.

De sector kanton scoort positief op de volgende punten: toegankelijkheid, snelheid (doorlooptijd en besluitvorming ter zitting), oplossingsgerichtheid, flexibiliteit en een meer informele houding ten opzichte van de andere sectoren. De sector kanton wordt het minst positief beoordeeld als het gaat om de motivering van vonnissen.

De meerwaarde van de kantonrechtspraak is volgens de respondenten voornamelijk gelegen in de niet-verplichte procesvertegenwoordiging, met informele, snelle en goedkope rechtspraak dicht bij de burger (Prisma, 2005).

7 Samenvatting

Ten behoeve van de Evaluatiecommissie Modernisering Rechterlijke Macht is in deze rapportage een overzicht gegeven van kwantitatieve informatie over de rechtspraak in de periode 2000-2005. Daarbij zijn we ingegaan op het functioneren van de rechtspraak en de waardering van de rechtspraak. Als kwantitatieve indicatoren voor het functioneren zijn per rechtsgebied de instroom, uitstroom, en doorlooptijd van zaken gepresenteerd. Bovendien is de omvang en samenstelling van het personeelsbestand gepresenteerd, alsmede de uitgaven aan de rechtspraak. Bij de waardering van de rechtspraak is onderscheid gemaakt tussen de waardering door het brede publiek, en de klantwaardering door al dan niet professionele gebruikers van de rechtspraak. De belangrijkste bronnen voor deze rapportage zijn de jaarverslagen van de rechtspraak, de publicatie Rechtspraak in Nederland (CBS), en de periodieke publicatie Criminaliteit en Rechtshandhaving (WODC/CBS). Alle gegevens worden gepresenteerd op landelijk niveau.

Met deze rapportage is tevens ervaring opgedaan ten behoeve van de opzet van een periodieke rapportage over het stelsel van civiele en bestuursrechtelijke geschilbeslechting. Een eerste versie van deze Periodieke Informatievoorziening Geschilbeslechting zal in 2007 verschijnen.

In deze samenvatting maken we enkele dwarsdoorsneden van de verschillende rechtsgebieden, zowel wat betreft de stand van zaken in 2005 als van de ontwikkeling in de jaren daarvoor. Tevens reflecteren we op de bruikbaarheid van de gepresenteerde gegevens.

7.1 Instroom en uitstroom van zaken

Stand van zaken instroom

In de rechtbanken stroomden in 2005 bijna 1,8 miljoen zaken in. Het grootste deel daarvan stroomde in in de sector kanton: 1,1 miljoen zaken. Hieronder vallen overigens bijna 100.000 akten en verklaringen, administratieve producten waarbij geen rechters betrokken zijn. Dit laatste maakt duidelijk dat het bij het beschrijven van de zaaksaantallen van belang is te differentiëren naar type zaken. Voor een goed begrip van het functioneren van de rechtspraak, zeggen totaalcijfers niet zoveel: een bestuurszaak kan betrekking hebben op een parkeerboete of een overtreding van de Mededingingswet. In toekomstige rapportages, zoals de Periodieke Informatievoorziening Geschilbeslechting, streven we ernaar bij de beschrijving van de zaaksaantallen meer te differentiëren.

Stand van zaken uitstroom

Om een goed beeld te krijgen van de prestaties van de rechtspraak, is behalve de instroom ook de uitstroom relevant. Ook hier is een gedifferentieerd beeld gewenst waarin onderscheid wordt gemaakt tussen het totaal aantal 'producten' van de Rechtspraak en daarbinnen de rechterlijke eindvonnissen, schikkingen, niet-judiciële activiteiten, en uiteindelijk, opgeloste geschillen. Bij de uitstroomgegevens die in deze rapportage zijn gepresenteerd, is dit onderscheid nog nauwelijks

gemaakt. Met de verdere uitwerking van de Kengetallen bij de Raad voor de rechtspraak komt hier wellicht verbetering in.

Vooralsnog kunnen we alleen stellen dat de uitstroom over het algemeen redelijk gelijke tred houdt met de instroom. De vreemdelingenkamers van de rechtbanken hebben een inhaalslag gemaakt: daar is de uitstroom al enkele jaren fors groter dan de instroom, die sterk afneemt als gevolg van de nieuwe Vreemdelingenwet.

Ontwikkeling instroom

In alle rechtsgebieden heeft zich in de periode 2000-2005 een enorme stijging van de instroom voorgedaan. Zeer sterke stijgingen deden zich voor bij de civiele dagvaardingen in de sector kanton, die in de periode 2000-2005 met tweederde toenamen, en het aantal bestuurszaken bij de sector kanton (Mulderzaken), dat bijna verdubbelde. Het aantal verzoekschriften in de sectoren kanton en civiel maakte een stabiele, zij het iets gematigder groei door. In de sectoren bestuur bij de rechtbanken steeg het aantal bestuurszaken met bijna een derde tussen 2002 en 2005. De gerechtshoven zagen de civiele zaken met meer dan de helft groeien. Ook in de strafsector van de gerechtshoven groeide het aantal zaken.

De belangrijkste oorzaak van de stijging in het aantal zaken wordt gevormd door de economische ontwikkeling, in de afgelopen jaren een laagconjunctuur. De toename van het aantal zaken bestaat voor een zeer groot deel uit ontslagzaken; openstaande vorderingen van nuts- en telefoonbedrijven; insolventieverzoeken; en in de sector bestuur, bijstandzaken. Daarnaast hangen de ontwikkelingen samen met een aantal wets- en beleidswijzigingen. De Vreemdelingenwet 2000, die procederen minder aantrekkelijk maakt, heeft het aantal vreemdelingenzaken in drie jaar tijd gereduceerd van 98.000 naar 59.000. Een impuls in de handhaving of opsporing, zoals het Veiligheidsprogramma, of de toename van het aantal verkeersboetes, leidt direct tot meer strafzaken of administratieve beroepsprocedures. Ook andere (voor de rechtspraak) externe ontwikkelingen zorgen voor plotselinge pieken in zaaks aantallen. De vierjaarlijkse vaststelling van de WOZ leidt tot veel belastingzaken; de MKZ-crisis zorgde in 2002 voor een tijdelijke verdubbeling van zaken bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

De belangrijkste ontwikkelingen die zich op het terrein van de rechtspraak zelf hebben voorgedaan in de periode 2000-2005, zijn de verhoging van het griffierecht en de verruiming van de competentiegrens van de kantonrechter. Van deze ontwikkelingen is het effect veel minder zichtbaar. Uit onderzoek is bekend dat een verhoging van het griffierecht leidt tot een afname van beroepsprocedures. Hoewel het griffierecht sinds 1999 aanzienlijk is gestegen, heeft dit niet tot een absolute afname van het aantal zaken geleid. Mogelijk was het aantal zaken anders nog groter geweest. De verhoging van de competentiegrens van de kantonrechter in 2002 betekende een verschuiving van bodemzaken van de sector civiel naar de sector kanton. Deze wijziging heeft, zoals verwacht, gezorgd voor meer kantonzaken, maar heeft niet geleid tot een daling van het aantal bodemzaken in de sector civiel.

7.2 Doorlooptijden

Stand van zaken

Bij de hieronder gepresenteerde gegevens is het belangrijk te vermelden dat doorlooptijden een resultante zijn van de tijd die partijen nemen (binnen wettelijke termijnen); behandeltijd, en wachttijd. De hier gepresenteerde gegevens zijn bovendien gemiddelden, die vertekend worden door uitschieters. De mediaan is een betere maat. Die is echter alleen bekend voor civiele bodemprocedures. De gemiddelde doorlooptijd daarvan is 16 maanden, de mediaan tien maanden: ruim de helft van het aantal zaken wordt dus binnen tien maanden afgedaan. Om toch een beeld te geven van de overige zaakscategorieën, is ervoor gekozen hier de gemiddelden te presenteren.

In 2005 bevinden de gemiddelde doorlooptijden in de sector kanton zich onder de drie maanden, waarbij een familiezaak ongeveer binnen een maand kan worden afgerond en een overtreding gemiddeld in twee maanden is afgehandeld. Een eenvoudige strafzaak bij de politierechter is gemiddeld binnen ruim een maand afgehandeld; bij meervoudige kamerzaken is het gemiddelde een kleine vier maanden.

Echtscheidingen bij de sector civiel van de rechtbank kennen een doorlooptijd van een kleine vier maanden; voor andere familiezaken is dit iets langer.

Handelszaken waarbij verweer wordt gevoerd en bestuurszaken kennen langere doorlooptijden: een handelszaak met verweer sector civiel neemt gemiddeld ruim anderhalf jaar in beslag, een bestuurszaak en vreemdelingenzaak gemiddeld bijna een jaar.

Wie in hoger beroep gaat, moet in een civiele familiezaak gemiddeld 7 maanden uittrekken; in een civiele handelszaak ongeveer 16 maanden. Afhankelijk van het bestuursrechtelijk college kost een hoger beroep in een financieel-economische bestuurszaak gemiddeld 16 maanden (CBB) tot 20 maanden voor een sociale zekerheids- of ambtenarenzaak (CRvB).

Ontwikkeling

Hoewel de doorlooptijden van rechtszaken al geruime tijd als problematisch worden aangemerkt, ontbrak het lange tijd aan betrouwbare gegevens. Sinds eind 2005 is er een betrouwbare meetmethode. Het is niet altijd duidelijk in hoeverre ontwikkelingen tot 2005 zouden het resultaat zijn van meetfouten in de voorliggende periode.

In de sectoren bestuur en straf van de rechtbanken zijn de doorlooptijden in de periode 2002-2005 afgenomen. Dat geldt ook voor de appelcolleges in het bestuursrecht, waar met name de Centrale Raad van Beroep een reductie met enkele maanden heeft weten te realiseren. In de sector straf zijn aanzienlijke reducties gerealiseerd in politierechterzaken en strafzaken bij de kinderrechter. De doorlooptijd van civiele zaken bij de sector kanton zijn toegenomen voor handelszaken met verweer, en voor de overige zaken ongeveer gelijkgebleven. Bij de sector civiel zijn de doorlooptijden voor verzoekschriften insolventies opgelopen. Dat geldt ook voor handelszaken bij het gerechtshof. Voor handelszaken en faillissementszaken is er in de meest recente periode een toename van de doorlooptijd, maar die is deels toe te schrijven aan meetproblemen die een te rooskleurig beeld schetsten aan het begin van de

periode. Voor een deel is deze toename echter ook absoluut. Over een periode van tien jaar zien we echter wel een forse afname van doorlooptijden voor handelszaken. De wijziging van het burgerlijk procesrecht is hiervoor de belangrijkste oorzaak.

7.3 Personeel en uitgaven

Stand van zaken personeel

In 2005 kent de rechtspraak ruim 2000 rechterlijke ambtenaren (rechters, fte) en 6300 gerechtsambtenaren. De verhouding tussen rechters, juridische ondersteuning en staf en management is in 2005 ongeveer 1: 2,5 : 0,6. Tussen de sectoren bestaan verschillen in de verhouding tussen rechters en ondersteuning, die deels te maken hebben met de aard van het rechtsgebied, en deels met een andere cultuur en werkwijze.

Ontwikkeling personeel

Tussen 1995 en 2004 is het personeelsbestand van rechtbanken en gerechtshoven gestegen met respectievelijk 50% en 45%. De productie is ook gestegen, maar niet zo snel als het personeelsbestand. De productiviteit (productie per arbeidsjaar) is per saldo afgenomen sinds 1995. De groei van het aantal landelijke diensten is daar zeker een van de redenen voor.

Stand van zaken uitgaven

De totale uitgaven aan rechtspraak, inclusief Hoge Raad en Raad van State, bedragen in 2004 786 miljoen euro. Per hoofd van de bevolking is dat 48 euro; per door de rechter afgedane zaak, 656 euro. Hiertegenover staan 170 miljoen euro inkomsten, voornamelijk uit griffierechten. De civiele rechtspraak maakt van deze uitgaven het grootste deel uit. In werklust gemeten is de verhouding tussen civiele, bestuurs- en strafrechtspraak zelfs 44%, 31% en 24% (rechtbankniveau).

Ontwikkeling uitgaven

Sinds 1995 zijn de totale uitgaven aan rechtspraak bijna verdubbeld (gecorrigeerd voor inflatie). De grootste relatieve stijgingen zit bij de strafzaken in de sector kanton: daaraan wordt nu 8 keer zo veel uitgegeven als in 1995. De uitgaven aan bijzondere bestuursrechtelijke colleges vertienvoudigden, maar dat komt door de instelling van de Centrale Raad van Beroep in 1999. De uitgaven aan civiele zaken bij de rechtbanken en gerechtshoven zijn redelijk stabiel; de uitgaven voor de strafrechtspraak nemen toe en die voor de bestuursrechtspraak nemen wat af. Het budget voor landelijke diensten is in de periode 1995/2004 meer dan verdubbeld (van 25 naar 55 miljoen euro). Sinds 2002 is daar nog het budget van de Raad voor de rechtspraak en daaraan gerelateerde projecten en programmabudgetten bijgekomen: ook 55 miljoen. In 2004 neemt het totaal van landelijke diensten en Raad voor de rechtspraak 14% van de uitgaven aan de rechtspraak in beslag.

7.4 Waardering van de rechtspraak

De waardering van de rechtspraak hebben we in deze rapportage afgemeten aan enquêtes die het vertrouwen in de rechtspraak meten, en klantwaarderingsonderzoek onder gebruikers van de rechtspraak. Hoewel dit belangrijke graadmeters zijn, bestaat er discussie over de validiteit van de begrippen die in deze metingen worden gehanteerd (Dekker, Maas-de Waal en van der Meer, 2004). Een completer beeld zou ontstaan als ook meer kwalitatieve gegevens zouden worden toegevoegd over (determinanten van) de waardering van de rechtspraak. De rechtspraak zelf is bezig met het ontwikkelen van een kwaliteitssysteem, waarin ook meer objectieve indicatoren zijn opgenomen.

Stand van zaken en ontwikkeling algemene waardering

De waardering van de rechtspraak is in de periode 2000-2005 behoorlijk stabiel en schommelt zo rond de 60%. De helft van de Nederlanders vindt dat de rechterlijke macht onvoldoende aansluit bij de samenleving. Ruim driekwart vindt dat rechtszaken te lang duren.

Stand van zaken en ontwikkeling klantwaardering

Van de professionele gebruikers van de rechtspraak (advocaten, bestuursorganen etc.), is 80% over het algemeen tevreden over de rechtspraak. De waardering van specifieke aspecten ligt steeds tussen de 70% en 80%. De waardering is het grootst voor aspecten die het functioneren van de rechter zelf betreffen: de voorbereiding van de rechter, de deskundigheid, bejegening, en onpartijdigheid van de rechter. De waardering is het minst groot voor snelheidsaspecten: doorlooptijden, wachttijden voor zittingen en de snelheid van uitspraak. In de periode 2003-2005 blijkt de waardering van professionele gebruikers (soms aanzienlijk) hoger te liggen dan in de periode 2001-2004. Met name op organisatorische aspecten, zoals de rolregeling, uniformiteit van werken, overlegstructuren en de doorlooptijd, is de waardering gegroeid. Ook de rechtseenheid wordt meer gewaardeerd. Omdat de metingen niet goed vergelijkbaar zijn, is niet geheel duidelijk of hier van een verbetering sprake is of dat het verschil wordt veroorzaakt door een andere onderzoekspopulatie of vraagstelling.

Over de sector kanton is 88% van de professionele gebruikers tevreden. De onderbrenging van de voormalige kantongerechten bij de rechtbanken heeft niet tot een afname van tevredenheid geleid. De sector kanton wordt over het algemeen wat positiever beoordeeld dan de andere sectoren, vanwege een grotere toegankelijkheid, snelheid, flexibiliteit en een sterker informeel karakter dan de andere sectoren. Het minst tevreden was men over de uniformiteit van werken en rechtseenheid binnen de sector kanton, een punt dat ook in het algemene onderzoek slecht scoorde.

Van de rechtzoekenden is tweederde tevreden. Ongeveer de helft van de rechtzoekenden vindt het gerecht klantgericht. Over de toelichting van de rechter op de procedure en inhoud van de zaak zijn de rechtzoekenden het meest tevreden; de begrijpelijkheid van de beslissing zelf scoort overigens een stuk lager. Ook het luisterend oor van de rechter en diens deskundigheid worden hoog gewaardeerd. De duur van de procedure wordt negatief beoordeeld. Ook hier geldt

dat de resultaten over de periode 2003-2005, voor zover ze vergelijkbaar zijn, over het algemeen beter zijn dan die over de periode 2001-2004.

We kunnen concluderen dat de gebruikers van de rechtspraak, zowel professionals als rechtszoekenden, de rechtspraak over het algemeen waarderen, en dat deze waardering op de meeste punten in de meest recente periode hoger ligt dan in de jaren 2001-2004. Over de duur van de procedure of doorlooptijd is men minder tevreden, maar in de meest recente periode wel meer dan daarvoor. De waardering van professionele klanten op een aantal onderwerpen die te maken hebben met de organisatie van de procedure was laag, maar in de tweede periode wat hoger. Dit zijn ook aspecten waarop de gerechten de afgelopen jaren aanzienlijke inspanningen hebben gepleegd. Het functioneren van de rechter zelf wordt positief gewaardeerd, en in de tweede periode nog wat positiever, vooral bij rechtzoekenden.

Literatuur en informatiebronnen

Centraal Bureau voor de Statistiek

Rechtspraak in Nederland 2003 en 2004

CBS, Voorburg, 2004 en 2005

Centraal Bureau voor de Statistiek

StatLine, www.statLine.nl

Geraadpleegd eind 2005

Centrale Raad van Beroep

Jaarverslagen 2002-2004

Utrecht, 2003-2005

College van Beroep voor het bedrijfsleven

Jaarverslagen 2002, 2003 en 2004

Den Haag, 2003- 2005

Croes, M.T.

Niet-judiciële activiteiten van de Rechtspraak

Den Haag, Ministerie van Justitie — WODC, 2005

Reeks WODC-cahiers, nr. 2005-20

Dekker, P., C. Maas-de Waal en T. van der Meer

Vertrouwen in de Rechtspraak; theoretische en empirische verkenningen voor een monitor

SCP-werkdocument 102, 2004.

Eggen, A.Th.J., W. van der Heide (red.)

Criminaliteit en rechtshandhaving 2004; Ontwikkelingen en samenhangen

Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2005

Reeks Onderzoek en beleid, nr. 237

Erp, J. van, M. van Ewijk

Werklast bestuurlijke boete, determinanten van de werkbelasting in de bestuursrechtspleging

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2005

Reeks Onderzoek en beleid, nr. 232

Eshuis, R.J.J., en G. Paulides

Van rechtbank naar kanton : evaluatie van de competentiegrensverhoging voor civiele handelszaken in 1999

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2002

Reeks Onderzoek en beleid no. 203.

Eshuis, R.J.J.

Claims bij de rechtbank

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2003

Reeks Onderzoek en beleid, nr. 209

Van der Meer, T.,

Vertrouwen in de rechtspraak: empirische bevindingen

Rechtstreeks 1/2004

Eshuis, R.J.J.

Sneller procederen: empirisch onderzoek naar de afdoening van civiele

bodemprocedures

Rechtstreeks 2/2005.

Ettekooven, B.J. van

Alternatieven van en voor de bestuursrechter (observaties vanuit de eerste lijn). In: B.J. van Ettekooven, M.A. Pach, I.C. van der Vlies (red.), *Alternatieven voor de bestuursrechter*

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001

Eurostat

Handbook on price and volume measures in national accounts

Luxemburg, Europese Commissie, 2001

Groeneveld, J.P., A. Klijn

Nieuwe burgerlijke rechtsvordering; een onderzoek onder sectorvoorzitters en

rechtbankmedewerkers naar de werking van de Nieuwe Burgerlijke Rechtsvordering

Amsterdam, NIPO, 2002

Hoge Raad der Nederlanden

Jaarverslag 2001 / 2002

Den Haag, 2003

Hoge Raad der Nederlanden

Verslag 2003 en 2004 in woord, cijfer en beeld

Den Haag, 2005

Huls, F.W.M., M.M. Schreuders, M. H. Ter Horst-van Breukelen, F.P. van Tulder (red.)

Criminaliteit en rechtshandhaving 2000; ontwikkelingen en samenhangen

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001

Reeks Onderzoek en beleid, nr. 189

Intomart Gfk

Justitie Issue Monitor - meting 53 (maart/april 2005) en 55 (juni/juli 2005)

Den Haag, Ministerie van Justitie en Hilversum, Intomart, 2005

Jong, P.O. de

Beroep op tijd — Een onderzoek naar het tijdsbeslag van beroepsprocedures in eerste aanleg in het bestuursrecht

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2004 (proefschrift)

Kamerstukken II

Naar een veiliger samenleving, vergaderjaar 2002/2003, 28 684, nr. 1
Den Haag, 2002-2003

Leertouwer, E.C., F.P. van Tulder, B.J. Diephuis, M. Folkeringa, R.J.J. Eshuis

Prognosemodellen Justitiële ketens: Civiel en Bestuur
Den Haag: WODC en Raad voor de rechtspraak, 2005

Meulen, B.M.J. van der, M.E.G. Litjes, A.A. Freriks.

Prorogatie in de Awb. Invoeringsevaluatie rechtstreeks beroep
Wageningen Universiteit, Recht en bestuur, Universiteit Utrecht, 2005

Ministerie van Justitie

De Vreemdelingenwet 2000. Toelating en opvang van vreemdelingen in Nederland
(brochure) http://www.justitie.nl/Images/vreemdelingenwet2000_tcm74-30354.pdf

**Ministerie van Justitie/Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Criminaliteitsbeheersing; investeren in een zichtbare overheid
Den Haag, 2001

Ministerie van Justitie

*Keuzen voor de bestuursrechtspraak; discussienota over de derde fase van de
herziening van de rechterlijke organisatie*
Den Haag, 2001

Moolenaar, D.E.G.

Uitgaven aan criminaliteit. In: Eggen, A.Th.J. (red.), Heide, W. van der (red.),
Criminaliteit en rechtshandhaving 2004 : ontwikkelingen en samenhangen
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, CBS/WODC, 2005
Reeks Onderzoek en beleid, nr. 237

NIPO

Eurobarometer — metingen 1997-2005
Hilversum, 1997-2005

Prisma

Een ogenblik geduld, alstublieft
Amersfoort, 2004

Prisma

Evaluatie Bestuurlijke Onderbrenging Kanton
Amersfoort, 2005

Prisma

*Iets duidelijker a.u.b., Klantwaarderingsonderzoek onder gerechten in de periode
2003-2005*
Amersfoort, 2006

Raad van State

Jaarverslagen 1999- 2005
Den Haag, 2000-2006

Raad voor de rechtspraak

Factsheet Personeel bij de rechtspraak 1995-2004

<http://www.rechtspraak.nl/NR/rdonlyres/381953B2-CF09-409F-B2B4-32222084D3E4/0/factsheetpersoneel12005.pdf>

Raad voor de rechtspraak

Factsheet Personeel bij de rechtspraak 2004

<http://www.rechtspraak.nl/NR/rdonlyres/562C0E2D-A191-4FB7-A670-96CFD4D88E79/0/factsheetpersoneel22005.pdf>

Raad voor de rechtspraak

Factsheet Productie per arbeidsjaar 1995-2004

<http://www.rechtspraak.nl/NR/rdonlyres/C3110C27-6891-4EED-862B-C0D2E5AF8929/0/factsheetproductiviteit2005.pdf>

Raad voor de rechtspraak

Jaarverslag van de rechtspraak, editie 2002, 2003, 2004 en 2005.

Raad voor de rechtspraak, Den Haag, 2003 — 2006

Velthoven, B.J.C. van,

Civiele en administratieve rechtspleging in Nederland 1951-2000, deel 1 en 2
Universiteit Leiden, Department of economics, research memorandum, 2002

Velthoven, B.J.C. van, M. ter Voert

De geschilbeslechtingdelta

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2004
WODC-reeks Onderzoek en beleid, nr. 219

Verbond van verzekeraars

Verzekerd van cijfers, 2005. <http://www.verzekeraars.nl/vvc2005/hfd01.pdf>

Bijlage I

Tabellen civiel recht

(behorende bij hoofdstuk 2)

Tabel A1 In- en uitstroom rechtbank, sector kanton, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Instroom: dagvaardingen	276.701	310.370	300.554	372.978	446.653	454.879
Instroom: verzoekschriften	148.003	160.107	191.358	211.024	217.948	224.821
Uitstroom: dagvaardingen	274.180	303.456	303.087	368.013	442.776	458.697
Uitstroom: verzoekschriften	131.656	142.406	189.131	209.679	215.036	223.986

Tabel A2 In- en uitstroom rechtbank, sector civiel, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Instroom: dagvaardingen	45.282	47.095	44.106	46.538	50.538	49.111
Instroom: verzoekschriften	134.285	137.684	134.529	140.893	150.218	154.606
Uitstroom: dagvaardingen	50.617	48.143	48.985	50.024	53.840	52.039
Uitstroom: verzoekschriften*	123.000	135.000	136.000	138.000	148.000	153.000

* alleen afgeronde cijfers beschikbaar

Tabel A3 In- en uitstroom civiele zaken, Gerechtshoven, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Instroom: dagvaardingen	4.943	5.281	6.494	7.373	7.577	7.743
Instroom: verzoekschriften	3.777	4.057	3.961	4.566	5.418	6.625
Uitstroom: dagvaardingen	4.423	4.966	5.081	6.616	7.261	7.245
Uitstroom: verzoekschriften	3.208	3.671	4.069	4.479	5.024	5.024

Tabel A4 In- en uitstroom civiele zaken, Hoge Raad, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Instroom: dagvaardingen	932	989	939	859	801	763
Instroom: verzoekschriften	359	278	213	246	265	306
Uitstroom: dagvaardingen	303	379	398	413	379	308
Uitstroom: verzoekschriften	226	162	118	126	131	144

Tabel A5 Verdeling van zaken over sector kanton (2004)

	2004
Handelszaken, arbeidszaken, kort gedingen	535.520
Familiezaken	142.590
Straf (wet Mulder en overtredingen)	328.080
Akten en verklaringen	84.930

Bijlage II

Tabellen bestuursrecht

(behorende bij hoofdstuk 3)

Tabel B1 Instroom bestuurszaken in eerste instantie, 1999-2005

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kantonrechter (Mulderzaken**)				113.900	125.270	149.180	152.310
Rechtbank (Vreemdelingenzaken)				97.880	68.900	58.810	58.690
Rechtbank (bodemzaken en vrl. voorzieningen***)	37.595	37.474	38.735	42.728	45.436	48.925	50.917
Belastingzaken Gerechtshof (1999-2005) en rechtbank (2005)	15.156	14.369	17.646	23.882	14.673	15.800	25.900
Raad van State (beroepen krachtens speciale wetten)	3.834	3.612	3.501	3.073	2.831	2.960	2.824
Centrale Raad van Beroep (zaken m.b.t. oorlogspensioen)	677	581	597	551	621	483	

Tabel B2 Raad van State: uitstroom naar soort zaak, 1999-2005

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Beroepen krachtens speciale wetten, behandeling in eerste en enige instantie	2.882	2.816	3.157	2.616	2.044	2.016	1.927
Verzoeken om voorlopige voorziening/schorsing in zaken in eerste en enige instantie	1.449	1.620	1.467	1.135	1.025	992	954
Hoger-beroepszaken krachtens de Algemene wet bestuursrecht (excl. vreemdelingenzaken)	1.951	1.729	1.885	2.603	2.234	2.205	2.323
Verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening in hoger-beroepszaken (excl. vreemdelingenzaken)	201	173	287	272	296	312	323
Hoger-beroepszaken krachtens de Vreemdelingenwet			432	1587	3260	5038	5423
Verzoeken om voorlopige voorziening/schorsing in hoger-beroepszaken krachtens de Vreemdelingenwet			88	249	579	452	402

Tabel B3 Instroom van zaken bij de CRvB naar regelgeving, 2004

Ambtenarenzaken	900
Sociale Verzekeringswetten	5.100
Bijstandszaken	900
Pensioenzaken in 1e en enige aanleg	500
Overig	100

Tabel B4 Hoge Raad, belastingkamer - in- en uitstroom cassatieberoep inzake belastingen, 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Instroom	973	1105	1063	1440	1086	1420
Uitstroom*	826	752	737	1005	1045	1053

Bijlage III

Tabellen personeel en financiën

(behorende bij hoofdstuk 5)

Tabel C1 Totale uitgaven Rechtspraak, 1995-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	mln euro, nominaal										
Rechtspraak, personeel en materieel*											
Hoge Raad	7,3	7,7	8,2	9,4	10,0	11,0	11,1	12,2	17,3	19,2	20,1
Gerechtshoven	27,0	29,1	29,8	32,9	36,1	44,0	55,9	71,0	81,6	85,0	90,7
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	180,5	189,8	207,0	243,4	257,3	283,1	326,7	379,5	389,7	394,2	408,5
Rechtbank, sector kanton	48,6	52,1	51,5	54,0	59,8	62,7	68,6	75,1	84,4	85,7	103,4
Bijzondere colleges	1,6	1,7	1,9	2,1	2,3	6,6	12,6	20,6	20,2	18,5	19,8
Raad van State	16,0	15,9	15,2	14,8	14,6	15,4	16,3	24,1	21,9	22,5	24,6
Landelijke diensten	18,6	19,7	21,0	24,0	25,7	21,9	29,9	35,2	51,8	49,7	55,1
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	30,8	42,0	55,3
Rechtspraak, gerechtskosten											
Hoge Raad	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Gerechtshoven	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,8	0,6	0,8	1,1	1,2
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	2,9	3,7	3,5	3,8	3,8	4,1	4,8	3,2	4,0	5,4	5,7
Rechtbank, sector kanton	0,8	1,1	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	0,7	0,9	1,2	1,5
Bijzondere colleges	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal rechtspleging	303,9	321,6	339,7	386,0	411,1	450,6	528,1	622,4	703,8	724,8	786,3
	mln euro, prijzen 2004										
Rechtspraak, personeel en materieel*											
Hoge Raad	9,4	9,7	10,2	11,5	12,2	13,0	12,6	13,2	18,1	19,6	20,1
Gerechtshoven	34,9	36,5	37,2	40,3	43,7	51,9	63,1	76,8	85,3	86,6	90,7
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	233,4	238,1	258,1	298,1	311,8	333,7	369,2	410,7	407,3	401,7	408,5
Rechtbank, sector kanton	62,8	65,4	64,3	66,2	72,5	73,9	77,5	81,3	88,2	87,3	103,4
Bijzondere colleges	2,1	2,2	2,3	2,6	2,7	7,8	14,3	22,3	21,1	18,8	19,8
Raad van State	20,7	20,0	19,0	18,2	17,7	18,2	18,4	26,1	22,9	22,9	24,6
Landelijke diensten	24,1	24,7	26,2	29,4	31,1	25,8	33,8	38,1	54,1	50,6	55,1
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	32,2	42,8	55,3
Rechtspraak, gerechtskosten											
Hoge Raad	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Gerechtshoven	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	0,6	0,9	1,2	1,2
Rechtbank, sector straf+civiel+bestuur	3,8	4,7	4,4	4,7	4,6	4,9	5,5	3,5	4,2	5,5	5,7
Rechtbank, sector kanton	1,1	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	0,7	1,0	1,2	1,5
Bijzondere colleges	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal Rechtspraak	392,9	403,4	423,5	472,8	498,2	531,2	596,8	673,6	735,7	738,6	786,3

euro, prijzen 2004

Uitgaven Rechtspraak per...

Hoofd van de bevolking	26	26	27	30	32	34	37	42	46	46	48
Door de rechter afgedane zaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	757	697	656

* Inclusief huisvestingskosten.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklasmetingen 1994-1998, bewerking WODC.

Tabel C2 Totale ontvangsten Rechtspraak, 1995-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	mln euro, nominaal										
Griffierechten	67,5	75,7	74,2	81,1	78,0	89,5	94,4	103,3	117,4	131,5	157,1
Overig	6,4	10,9	20,1	16,8	13,5	17,9	30,8	36,6	18,8	12,4	13,3
Totaal rechtspleging	73,9	86,6	94,3	98,0	91,5	107,3	125,2	139,9	136,2	143,9	170,4
	mln euro, prijzen 2004										
Griffierechten	87,3	94,9	92,5	99,4	94,5	105,5	106,7	111,8	122,7	134,0	157,1
Overig	8,3	13,7	25,1	20,6	16,3	21,1	34,8	39,7	19,7	12,6	13,3
Totaal Rechtspraak	95,5	108,6	117,6	120,0	110,9	126,5	141,4	151,4	142,4	146,6	170,4

euro, prijzen 2004

Ontvangsten Rechtspraak

per...

Hoofd van de bevolking	6	7	8	8	7	8	9	9	9	9	10
Door de rechter afgedane zaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	147	138	142

Bron: begroting/slotwet MvJ, bewerking WODC.

Tabel C3 Uitgaven civiele Rechtspraak, 1995-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
mln euro, nominaal											
<i>Civiele Rechtspraak, personeel en materieel*</i>											
Civiele zaken Hoge Raad	2,1	2,1	2,1	2,7	2,7	2,8	2,7	3,3	4,6	5,2	5,3
Civiele zaken Gerechtshoven	8,7	9,1	9,5	10,2	11,6	15,3	20,7	27,7	29,5	31,1	34,4
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	56,4	56,4	59,0	67,0	72,2	90,2	116,9	151,1	134,6	140,3	151,4
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	44,0	46,7	46,0	48,9	53,6	53,5	55,2	56,4	60,4	61,6	73,0
Landelijke diensten	7,9	8,1	8,3	9,1	9,9	8,8	12,4	15,1	20,2	19,8	22,9
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	12,0	16,8	23,0
Civiele Rechtspraak, gerechtskosten											
Civiele zaken Hoge Raad	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Civiele zaken Gerechtshoven	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,5
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	1,0	1,2	1,1	1,1	1,1	1,4	1,8	1,3	1,5	2,0	2,2
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	0,7	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,5	0,7	0,9	1,1
Totaal civiele Rechtspraak	120,9	124,8	127,0	140,0	152,0	173,1	211,0	255,8	263,8	278,1	313,9
mln euro, prijzen 2004											
Civiele Rechtspraak, personeel en materieel*											
Civiele zaken Hoge Raad	2,8	2,6	2,6	3,3	3,2	3,3	3,0	3,6	4,8	5,3	5,3
Civiele zaken Gerechtshoven	11,2	11,5	11,8	12,5	14,0	18,0	23,4	30,0	30,8	31,7	34,4
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	72,9	70,8	73,6	82,1	87,5	106,4	132,1	163,5	140,7	142,9	151,4
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	56,9	58,5	57,4	59,9	64,9	63,1	62,4	61,0	63,1	62,7	73,0
Landelijke diensten	10,2	10,2	10,3	11,2	12,0	10,3	14,1	16,4	21,1	20,2	22,9
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	12,6	17,1	23,0
Civiele Rechtspraak, gerechtskosten											
Civiele zaken Hoge Raad	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Civiele zaken Gerechtshoven	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5
Civiele zaken Rechtbank, sector civiel	1,2	1,5	1,3	1,3	1,3	1,6	2,0	1,5	1,5	2,0	2,2
Civiele zaken Rechtbank, sector kanton	1,0	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	0,7	0,9	1,1
Totaal civiele Rechtspraak	156,4	156,5	158,3	171,5	184,2	204,0	238,4	276,9	275,7	283,4	313,9
euro, prijzen 2004											
Uitgaven civiele Rechtspraak per...											
Hoofd van de bevolking	10	10	10	11	12	13	15	17	17	17	19
Door de rechter afgedane civiele zaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	336	402	430	398	359	353
Werklast civiele zaken als percentage van totale werklast***											
Hoge raad	29%	27%	25%	28%	26%	25%	24%	27%	26%	27%	26%
Gerechtshoven	35%	34%	35%	34%	35%	38%	40%	42%	39%	39%	41%
Rechtbank	45%	44%	42%	40%	41%	42%	44%	45%	41%	42%	44%

* Inclusief huisvestingskosten.

*** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

Tabel C4 Uitgaven bestuursrechtspraak, 1995-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	mln euro, nominaal										
Bestuursrechtspraak, personeel en materieel*											
Bestuurszaken Hoge Raad	0,7	1,0	1,4	1,9	1,8	1,8	1,4	2,1	2,5	3,5	3,5
Bestuurszaken Gerechtshoven	7,9	8,9	9,4	10,0	10,7	12,3	14,8	18,0	23,6	21,1	19,1
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	96,5	100,2	113,3	133,0	135,7	129,5	126,0	118,3	138,5	141,8	145,0
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	2,7	3,6	4,0	3,5	4,8	5,8	7,4	9,4	12,4	11,3	14,0
Bestuurszaken Bijzondere colleges	1,6	1,7	1,9	2,1	2,3	6,6	12,6	20,6	20,2	18,5	19,8
Bestuurszaken Raad van State	16,0	15,9	15,2	14,8	14,6	15,4	16,3	24,1	21,9	22,5	24,6
Landelijke diensten	7,9	8,3	9,3	10,8	11,1	8,5	10,4	10,7	17,5	16,4	17,5
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	10,4	13,9	17,6
Bestuursrechtspraak, gerechtskosten											
Bestuurszaken Hoge Raad	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuurszaken Gerechtshoven	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	1,5	1,9	1,9	2,0	2,0	1,8	1,8	0,9	1,4	1,8	1,9
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Bestuurszaken Bijzondere colleges	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal bestuursrechtspraak	135,0	141,9	156,7	178,4	183,0	182,1	191,2	204,5	248,9	251,3	263,7
	mln euro, prijzen 2004										
Bestuursrechtspraak, personeel en materieel*											
Bestuurszaken Hoge Raad	0,9	1,3	1,8	2,3	2,1	2,1	1,6	2,3	2,6	3,5	3,5
Bestuurszaken Gerechtshoven	10,2	11,2	11,7	12,2	12,9	14,4	16,8	19,5	24,6	21,5	19,1
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	124,8	125,7	141,3	163,0	164,5	152,6	142,4	128,0	144,8	144,4	145,0
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	3,5	4,5	5,0	4,3	5,8	6,9	8,4	10,2	12,9	11,5	14,0
Bestuurszaken Bijzondere colleges	2,1	2,2	2,3	2,6	2,7	7,8	14,3	22,3	21,1	18,8	19,8
Bestuurszaken Raad van State	20,7	20,0	19,0	18,2	17,7	18,2	18,4	26,1	22,9	22,9	24,6
Landelijke diensten	10,2	10,4	11,6	13,2	13,4	10,0	11,7	11,6	18,3	16,7	17,5
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de Rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	10,9	14,1	17,6
Bestuursrechtspraak, gerechtskosten											
Bestuurszaken Hoge Raad	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuurszaken Gerechtshoven	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Bestuurszaken Rechtbank, sector bestuur	2,0	2,4	2,4	2,5	2,4	2,2	2,0	1,0	1,4	1,9	1,9
Bestuurszaken Rechtbank, sector kanton	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Bestuurszaken Bijzondere colleges	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal bestuursrechtspraak	174,5	178,1	195,4	218,6	221,8	214,6	216,0	221,4	260,2	256,1	263,7
	euro, prijzen 2004										
Uitgaven bestuursrechtspraak per...											
Hoofd van de bevolking	11	12	13	14	14	14	14	14	16	16	16
Door de rechter afgedane bestuurszaak	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	1.497	1.828	1.867
Werklast bestuurszaken als percentage van totale werklast***											
Hoge raad	10%	13%	18%	20%	18%	16%	13%	17%	15%	18%	18%
Gerechtshoven	25%	27%	28%	26%	25%	24%	23%	22%	26%	21%	17%
Rechtbank	42%	42%	44%	45%	43%	39%	34%	29%	32%	32%	31%

* Inclusief huisvestingskosten.

*** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

Tabel C5 Uitgaven strafrechtspraak, 1995-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	mln. euro, nominaal										
Strafrechtspraak, personeel en materieel*											
Strafzaken Hoge Raad**	4,5	4,6	4,7	4,9	5,6	6,5	7,1	6,8	10,2	10,5	11,2
Strafzaken Gerechtshoven**	10,5	11,0	10,9	12,7	13,9	16,4	20,3	25,2	28,6	32,8	37,2
Strafzaken Rechtbank, sector straf	27,6	33,2	34,7	43,3	49,4	63,4	83,8	110,1	116,5	112,2	112,1
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	1,8	1,9	1,5	1,5	1,4	3,3	5,9	9,3	11,6	12,8	16,4
Landelijke diensten	2,9	3,3	3,4	4,2	4,7	4,6	7,1	9,3	14,1	13,4	14,7
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	8,4	11,4	14,7
Strafrechtspraak, gerechtskosten											
Strafzaken Hoge Raad	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Strafzaken Gerechtshoven	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,5
Strafzaken Rechtbank, sector straf	0,4	0,6	0,6	0,7	0,7	0,9	1,2	1,0	1,2	1,5	1,6
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Totaal strafrechtspraak	48,0	54,9	56,0	67,6	76,0	95,5	126,0	162,1	191,2	195,4	208,7
	mln. euro, prijzen 2004										
Strafrechtspraak, personeel en materieel*											
Strafzaken Hoge Raad**	5,8	5,7	5,9	6,0	6,8	7,6	8,0	7,3	10,7	10,7	11,2
Strafzaken Gerechtshoven**	13,6	13,8	13,6	15,6	16,8	19,4	23,0	27,3	29,9	33,4	37,2
Strafzaken Rechtbank, sector straf	35,7	41,6	43,3	53,1	59,9	74,7	94,7	119,2	121,8	114,3	112,1
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	2,4	2,3	1,8	1,9	1,7	3,9	6,7	10,1	12,1	13,0	16,4
Landelijke diensten	3,7	4,2	4,2	5,1	5,7	5,4	8,0	10,1	14,7	13,7	14,7
Projecten, programmabudgetten, bureau Raad voor de rechtspraak	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	8,8	11,6	14,7
Strafrechtspraak, gerechtskosten											
Strafzaken Hoge Raad	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Strafzaken Gerechtshoven	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,5	0,5
Strafzaken Rechtbank, sector straf	0,6	0,8	0,7	0,8	0,9	1,1	1,4	1,0	1,3	1,6	1,6
Strafzaken Rechtbank, sector kanton	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Totaal strafrechtspraak	62,0	68,9	69,9	82,8	92,2	112,5	142,4	175,4	199,8	199,1	208,7
	euro, prijzen 2004										
Uitgaven strafrechtspraak per...											
Hoofd van de bevolking	4	4	4	5	6	7	9	11	12	12	13
Door de rechter in eerste aanleg afgedane strafzaak (incl. kanton)	307	327	356	429	512	612	741	891	904	750	691
Werklast strafzaken als percentage van totale werklast***											
Hoge raad**	61%	59%	57%	52%	56%	59%	64%	56%	59%	55%	56%
Gerechtshoven**	40%	39%	38%	40%	40%	38%	37%	36%	36%	40%	42%
Rechtbank	13%	14%	14%	15%	16%	19%	22%	25%	26%	25%	24%

* Inclusief huisvestingskosten, en gecorrigeerd voor overhevelingen naar het OM.

** Incl. overtredingen die in hoger beroep zijn behandeld, excl. WAHV-zaken.

*** Het betreft hier de gewogen werklast.

Bron: begroting/slotwet MvJ, jaarverslagen HR, jaarverslagen RvdR, werklastmetingen 1994-1998, bewerking WODC

Tabel C6 Bevolking en inflatie, 1995-2004

	Gemiddelde bevolking	Deflator collectieve overheidsbestedingen (nationale rekeningen)
1994	15.382.838	77
1995	15.459.006	80
1996	15.530.498	80
1997	15.610.650	82
1998	15.707.209	83
1999	15.812.088	85
2000	15.925.513	88
2001	16.046.180	92
2002	16.148.929	96
2003	16.225.302	98
2004	16.275.193	100

Bron: CBS

Bijlage IV

Tabellen maatschappelijke waardering

(behorende bij hoofdstuk 6)

Tabel D1 Vertrouwen in de rechter in Nederland, 1998-2003 (in %)

	NKO 1998	NKO 2002	NKO-panel 2003
Heel veel vertrouwen	11%	15%	15%
Tamelijk veel vertrouwen	60%	55%	56%
Niet zo veel vertrouwen	24%	25%	25%
Helemaal geen vertrouwen	5%	5%	4%

Tabel D2 Vertrouwen in het rechtssysteem in Nederland, 1981-1999 (in %)

	EVS 1981	EVS 1990	EVS 1999
Heel veel vertrouwen	12%	10%	5%
Tamelijk veel vertrouwen	53%	53%	43%
Niet zo veel vertrouwen	31%	31%	43%
Helemaal geen vertrouwen	5%	6%	8%

Tabel D3 Stelling: "De Rechters in Nederland doen hun werk goed" - in % '(helemaal) mee eens'

Meting	% (helemaal) mee eens
jan-00	55%
feb-00	50%
mrt-00	57%
apr-00	61%
mei-00	59%
jun-00	53%
jul-00	56%
okt-00	60%
nov-00	55%
dec-00	55%
jan-01	60%
feb-01	55%
apr-01	54%
mei-01	56%
jun-01	58%
okt-01	52%
nov-01	61%
mrt/apr-02	55%
jun/jul-02	61%
okt/nov-02	56%
mrt/apr-03	57%
jun/jul-03	57%
sep/okt-03	59%
mrt/arp-04	56%
jun/jul-04	54%
sep/okt-04	59%
mrt/apr-05	56%
jun/jul-05	59%

